

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
ΔΔΠΜΣ «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και
Αυτοδιοίκηση»

***“Αναπτυξιακό κράτος πρόνοιας: η Κοινωνική Πολιτική
ως μέσο για ανάπτυξη”***

Ηρακλής Γρ. Καταρτζής

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Πιστικού Βικτωρία

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2022

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International
Relations

Interuniversity Interdepartmental Master Program in
“Local and Regional Government and Development”

“Developmental welfare state: a state that have Social
Policy as an essential instrument for development”

Iraklis Gr. Katartzis

Supervisor professor: Dr. Pistikou Victoria

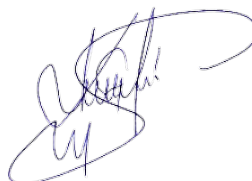
Corinth, September 2022

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών

Ηρακλής Γρ. Καταρτζής

Αφιερωμένο...

*Στην απουσία της παρουσίας του Πατέρα μου... Ξ στον άνθρωπο που
μου φώτισε τη ζωή, την μικρή μου «αντάρτισσα», την Χρύσα...*

Ευχαριστίες

Έχοντας φτάσει στο σημείο της ολοκλήρωσης της παρούσας προσπάθειας, θα ήταν παράλειψη εκ μέρους μου, αν δεν αναγνωρίσω τους πολύτιμους συμπαραστάτες καθόλη την πορεία. Ευχαριστώ θερμά το Τμήμα του ΔΔΠΜΣ στην Κομοτηνή και τους καθηγητές, για το άρτιο πρόγραμμα σπουδών και την επικαιροποιημένη θεματολογία τους καθώς μέσα σ' αυτό το ταξίδι είχα την δυνατότητα μέσω της αλληλεπίδρασης να δεχθώ ερεθίσματα λαμβάνοντας μια πολύπλευρη άρτια ακαδημαϊκά εκπαιδευτική εμπειρία. Αναπόσπαστο κομμάτι οι συμφοιτητές μου για τις υπέροχες στιγμές και συζητήσεις.

Ένα μεγάλο, ιδιαίτερο ευχαριστώ στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Πιστικού Βικτωρία, για την εμπιστοσύνη της από την πρώτη στιγμή και την ακαδημαϊκή της καθοδήγηση και συμπαράσταση, με την συμβολή και τους προβληματισμούς της οποίας οδηγήθηκα στην περάτωση της διπλωματικής εργασίας.

Επιπλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στους συναδέλφους μου στον εργασιακό μου χώρο, για την υπομονή και την πάντα ακούραστη προθυμία τους να ακούνε τους προβληματισμούς μου, τις ανησυχίες μου, λειτουργώντας πάντα εμπνευστικά.

Τέλος, την απεριόριστη ευγνωμοσύνη στην μητέρα μου και την αδερφή μου για την στήριξη, την συμπαράσταση και την κατανόηση τους, σε όλα τα βήματα της ζωής μου. Το μεγαλύτερο μου ευχαριστώ, στη Μαρία μου, για την γκρίνια, για τα «όχι δεν μπορώ τώρα» που άκουσε καθόλη την διάρκεια και την κατανόησή της.

Ηρακλής Καταρτζής

Περίληψη

Εγγενές χαρακτηριστικό των κοινωνιών αποτελεί η ανάγκη για αλλαγή και πρόοδο. Οι κρίσεις των τελευταίων ετών (οικονομική-υγειονομική) επηρέασαν σε παγκόσμιο επίπεδο της κοινωνίες, θέτοντας σε κίνδυνο τόσο την αναπτυξιακή πορεία των κρατών όσο και την επίτευξη των φιλόδοξων ανθρωποκεντρικών Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ατζέντα 2030. Η παρούσα εργασία έχει την πρόθεση να διερευνήσει κατά πόσο το κράτος πρόνοιας από αποδέκτης των μεγαλύτερων συνεπειών των κρίσεων μπορεί να χρησιμοποιήσει την κοινωνική πολιτική ως βασικό εργαλείο για ανάπτυξη. Επιχειρείται μια πρωτόλεια προσπάθεια να κατανοηθεί η δυναμική της κοινωνικής πολιτικής αναπτυξιακά πάνω στους πέντε στόχους βιώσιμης ανάπτυξης (ΣΒΑ): 1. Μηδενική φτώχεια 3. Υγεία και ευημερία 5.Ανισότητα φύλων και 16. Χρηστή διακυβέρνηση, οι οποίοι από κοινού αντιπροσωπεύουν μια έννοια της ανθρώπινης ανάπτυξης αποτελώντας ταυτόχρονα πεδία παρέμβασης της κοινωνικής πολιτικής.

Μεθοδολογικά, η ποιοτική δευτερογενής ανάλυση και διερεύνηση της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, μας πληροφορεί για την προωθητική και αλληλοενισχυτική επίδραση της κοινωνικής πολιτικής και δη της κοινωνικής προστασίας με την μετασχηματιστική λειτουργία της να έχει αναπτυξιακό αντίκτυπο περιορίζοντας της δευτερογενείς συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, επεμβαίνοντας με τους κοινωνικούς προσδιοριστικούς παράγοντες στην υγεία και την αυτοαντίληψη της υγείας των ατόμων σε δυσμενείς καταστάσεις (ανεργία), μετασχηματίζοντας προκλήσεις όπως η γήρανση του πληθυσμού καθώς και την «κατάρρα των πόρων» σε εμφυλοποιημένα ζητήματα και κοινωνικές πεποιθήσεις αναφορικά με την φυλετική ανισότητα προωθώντας μέσα από την χρηστή διακυβέρνηση την κοινωνική ένταξη και κατ' επέκταση κοινωνική συνοχή για μια ανάπτυξη προσανατολισμένη στο σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων και την ενίσχυση των δυνατοτήτων. Η χρήση δεικτών περιπτωσιολογικά αποτυπώνουν την κατάσταση των κρατών στη νότια Ευρώπη και μας οδηγούν στο συμπέρασμα της υιοθέτησης μιας ολιστικής προσέγγισης αντιμετωπίζοντας την κοινωνική πολιτική όχι ως αυτοσκοπό αλλά ως παραγωγικό συντελεστή και βασικό εργαλείο για ανάπτυξη μέσα σε ένα αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο προωθώντας συνέργειες έχοντας ως επίκεντρο το «ελεύθερο» άτομο.

Λέξεις κλειδιά: Ανάπτυξη, Κοινωνική Πολιτική, Κράτος Πρόνοιας, Νότια Ευρώπη

Abstract

An inherent characteristic of all societies is the need for change and progress. The recent economic and health crises have affected societies on a global scale by endangering the developmental course of whole countries as well as the attainment of the ambitious sustainable goals of Agenda 2030.

The present work aims to investigate if the welfare state can morph from a receiver of the major ramifications crises have, to a vehicle that can utilize social policy as a basic tool for development. We attempt a first effort to understand the developmental dynamic of social policy on the five sustainable development goals (SDG): 1.Zero Poverty 3. Health and Prosperity 5. Gender Inequality and 16. Good governance, all five of which, collectively, represent a sense of human development by, concurrently, being fields of intervention of social policy.

Methodologically, the qualitative secondary analysis and investigation of the academic bibliography shed light on the promotional and mutually reinforcing effect of social policy and social protection with its transformative function having a major developmental impact by limiting the secondary implications of poverty and social exclusion, by intervening with social determination factors on health and the self-perception of health of people in dire situations (e.g. unemployment), by transforming challenges such as population aging and the “Natural resources curse”, by aiding in gender issues and social beliefs on racial inequality, by promoting social inclusion and in effect, social integration through good governance for a development aimed at the respect of civil rights and the reinforcement of personal progress. The use of indexes, in a case by case basis, showcase the conditions of the states in the south of Europe and lead to the conclusion of the need to adopt a holistic approach with regards to social policy dealing not as an aim in itself but rather as a fundamental tool for development within a strict normative framework by promoting synergies with the “free” individual at their epicenter.

Key words: Development, Social Policy, Welfare state, Southern Europe

Περιεχόμενα

Κατάλογος Πινάκων	i
Κατάλογος Διαγραμμάτων	i
Κατάλογος γραφημάτων	ii
Κατάλογος εικόνων.....	iii
Κατάλογος εικόνων.....	iv
Εισαγωγή	1
1 Εννοιολόγηση και οριοθέτηση, από την θεωρία...	5
Εισαγωγή	5
1.1 Οριοθετώντας την έννοια της ανάπτυξης.....	5
1.2 Ανάπτυξη και ανισότητα: η καμπύλη Lorenz και η προσέγγιση του Kuznets	9
1.2.1 Συντελεστής Gini	10
1.2.2 Το υπόδειγμα του Kuznets.....	11
1.3 Η «ελευθερία» προοίμιο της ευημερίας.....	13
1.4 Αναπτυξιακοί Στόχοι.....	17
1.4.1 Κριτική στους ΣΒΑ.....	23
1.5 Κοινωνική Πολιτική.....	25
1.5.1 Κοινωνική πολιτική από την οπτική της ανάπτυξης.....	28
1.6 Κράτος Πρόνοιας (Welfare State).....	33
1.7 Συμπέρασμα	37
2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση: Αναπτυξιακός προσανατολισμός Κοινωνικής	
Πολιτικής.....	38
Εισαγωγή	38
2.1 Ο ρόλος της κοινωνικής προστασίας στην φτώχεια.	39
2.2 Ο αντίκτυπος της κοινωνικής προστασίας στην υγεία.....	49
2.2.1 Αντίκτυπος στην υγεία των ανέργων.....	52
2.2.2 Η πρόκληση της γήρανσης	57

2.3	Το φύλο ως παράγοντας προοπτικών ανάπτυξης.....	61
2.4	Χρηστή διακυβέρνηση ως παράγοντας επίτευξης προόδου	77
2.5	Συμπέρασμα	80
3	Μεθοδολογία και ανάλυση πλαισίου	82
3.1	Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI).....	83
3.2	Δείκτης Ανθρώπινης Φτώχειας (HPI).....	85
3.3	Δείκτης Πολυδιάστατης Φτώχειας (MPI).....	86
3.4	Δείκτης HDI προσαρμοσμένος με κριτήριο την ανισότητα (Inequality-adjusted HDI).....	88
3.5	Δείκτης Ανάπτυξης με γνώμονα το Φύλο (GDI).....	88
3.6	Δείκτης ανισότητας Φύλων (GII).....	89
3.7	Παγκόσμιος Δείκτης Ασφάλειας Υγείας (Global Health Index)	91
3.8	Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης (WGI).....	91
3.9	Οριοθέτηση και δείκτες περιπτωσιολογικής αποτύπωσης.....	92
4	Περιπτωσιολογική αποτύπωση	94
4.1	Συμπέρασμα	107
5	Συμπέρασμα.....	109
6	Πρόταση πολιτικής	111
7	Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία.....	115

Κατάλογος Πινάκων

Αριθμός Πίνακα	Τίτλος Πίνακα	Σελίδα
2.1	Περιφερειακές επιδόσεις ανά υποδείκτη	63
3.1	Κατηγοριοποίηση με βάση τον ΔΑΑ	84
4.1	Επιδόσεις των ΣΒΑ 1-3-5-16 συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ, των χωρών: Ελλάδα-Ισπανία-Πορτογαλία-Ιταλία	107

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Αριθμός Διαγράμματος	Τίτλος Διαγράμματος	Σελίδα
1.1	Συντελεστής Gini- Ελλάδας	11
1.2	Συντελεστής Gini και μειωμένη ανισότητα πέντε χωρών	13
1.3	Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκριτική παρουσίαση χωρών με βάση την ΕΕ	20
1.4	Μισθολογικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε μη προσαρμοσμένη μορφή, ΕΕ, 2010-2020	22
2.1	Κίνδυνος από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό	48
2.2	Άτομο με κίνδυνο στην φτώχεια μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις	48
2.3	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής πληθυσμού Ελλάδα-N. Ευρώπη-Ευρώπη	58
2.4	Μεταβολή του ποσοστού γυναικών κατοχής ηγετικών θέσεων από το 2016	70
2.5	Πρόβλεψη κατά κεφαλήν ΑΕΠ από μείωση φυλετικού χάσματος του ποσοστού δραστηριότητας	71
2.6	Πρόβλεψη αύξησης της απασχόλησης από μείωση ποσοστού φυλετικού χάσματος δραστηριότητας	71
4.1	Ποσοστό ατόμων με καλή ή πολύ καλή αντιλαμβανόμενη υγεία, ανά φύλο. ΕΕ, 2010-2020	102

Κατάλογος γραφημάτων

Αριθμός Γραφήματος	Τίτλος Γραφήματος	Σελίδα
1.1	Καμπύλη Lorenz	9
1.2	Καμπύλη Lorenz και συντελεστής Gini	10
1.3	Καμπύλη ανάστροφου U του Kuznets	12
1.4	Εννοιολόγηση του χώρου-στόχου, που δείχνει πως σχετίζεται με τους απαιτούμενους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και το μακροπρόθεσμο όραμα βιωσιμότητας	24
1.5	Ανταπόκριση κοινωνικής προστασίας, προ και μετά κρίσης Covid-19	32
1.6	Κατανομή συνιστωσών ευημερίας σε τέσσερα καθεστώτα κράτους-πρόνοιας	36
2.1	Αποτύπωση αισθήματος περί καλής ή πολύ καλής αυτοαξιολόγησης της υγείας ανά φύλο στην ΕΕ	52
2.2	Χάσμα των φύλων – κενό που έχει καλυφθεί ανά περιφέρεια	61
2.3	Μέσος όρος μερίδας αποφοίτων, ανά φύλο και τομέα, 2019	65
2.4	Επιπολασμός του άγχους, ανά έτος και καθεστώς απασχόλησης (%)	67
2.5	Κατανομή της μη αμειβόμενης εργασίας (φροντίδας) κατά φύλο, γονείς με παιδιά κάτω των 6 ετών σε επιλεγμένες χώρες-2020	72
2.6	Φυλετικό χάσμα στην πολιτική εκπροσώπηση	75
2.7	Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης (WGI)-2020 (Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία)	78
3.1	Συνιστώσες του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης	84
3.2	Διαστάσεις και δείκτες MPI	86
4.1	HDI-2019 Ισπανία-Ιταλία-Ελλάδα-Πορτογαλία	95
4.2	Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, με βάση τους κοινωνικό-οικονομικούς προσδιοριστικούς παράγοντες	97
4.3	Ποσοστό ατόμων με καλή ή πολύ καλή αντιλαμβανόμενη υγεία, ανά χώρα 2015 και 2020 (% πληθυσμού άνω των 16 ετών)	102
4.4	Τρεις μεταβλητές για τον δείκτη WGI, 2015-2020, Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία	103
4.5	Τρεις μεταβλητές για τον δείκτη WGI 2015-2020, Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία	104

Κατάλογος εικόνων

Αριθμός Εικόνων	Τίτλος Εικόνων	Σελίδα
1.1	Η κοινωνική αναδιανομή κατά Sen	15
1.2	Η ικανότητα ως επιλογή για προσωπική ανάπτυξη & ευημερία	16
1.3	Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης	18
1.4	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης	19
1.5	Υποεθνική ποιότητα διακυβέρνησης στα κράτη μέλη της ΕΕ: Παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Δείκτη Ποιότητας της Κυβέρνησης 2021 και της σχέσης του με τους δείκτες Covid-19	23
1.6	Σχηματική απεικόνιση διαδικασίας καθορισμού και εφαρμογής του χώρου-στόχου	25
1.7	Ο σχεσιακός χαρακτήρας μεταξύ κοινωνικής πολιτικής & οικονομίας	28
1.8	Μετασχηματιστική Κοινωνική Πολιτική	32
2.1	Σχεσιακός μηχανισμός κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής συνοχής	47
2.2	Κοινωνικές διαβαθμίσεις της υγείας	50
2.3	Νέοι που δεν έχουν απασχόληση ούτε εκπαίδευση και κατάρτιση ανά φύλο και περιφέρειες (2021) NUTS2	55
2.4	Διάρθρωση πληθυσμού ανά περιφέρεια NUTS2	58
2.5	Στόχοι και επιδιώξεις βιώσιμης ανάπτυξης αντιστοιχισμένοι με παράγοντες που προάγουν την υγιή γήρανση σε όλη τη διάρκεια της ζωής	60
2.6	Αυτοαντίληψη της υγείας ανά φύλο, ηλικία και εργασιακή κατάσταση-2020	66
2.7	Επίπτωση της βελτίωσης της ισότητας των φύλων στο ΑΕΕ των κρατών μελών το 2050	69
2.8	Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου	73
2.9	Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και συμπέρασμα του Συμβουλίου σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη συνεκτίμηση της διάστασης αυτής από το 2014 και εξής	76
3.1	Προσαρμογή του δείκτη AROPE για τον στόχο Ευρώπη 2030	87
4.1	Συγκριτική αποτύπωση ΔΑΑ(HDI), 1990-2019 των χωρών: Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία	94
4.2	HDI και η συνιστώσα του προσδόκιμου ζωής	95
4.3	Αριθμός ατόμων που κινδυνεύει από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό, με βάση τον τύπο κινδύνου -ΕΕ	96
4.4	Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό 2010-2021	97
Συνεχίζεται		

Κατάλογος εικόνων

Αριθμός Εικόνων	Τίτλος Εικόνων	Σελίδα
4.5	Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ανά περιφέρειες NUTS 2 (Ελλάδα-Ισπανία-Ιταλία-Πορτογαλία)	98
4.6	Δείκτης GGGI-Ελλάδα	99
4.7	Δείκτης GGGI-Ιταλία	99
4.8	Δείκτης GGGI-Ισπανία	100
4.9	Δείκτης GGGI- Πορτογαλία	100
4.10	Επίδοση των υπό εξέταση χωρών στις έξι κατηγορίες του δείκτη GHI	101
4.11	Επιδόσεις των υπό εξέταση χωρών αναφορικά με τους ΣΒΑ συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ	105
4.12	Προτεραιότητες Ευρωπαϊκής Επιτροπής προσανατολισμένες στους ΣΒΑ	108

Αρκτικόλεξα

ΣΒΑ/SDG	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΑΕΠ/GNP	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΣΧ	Αναπτυξιακοί Στόχοι Χιλιετίας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
UNDP	Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΑΕΕ	Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης
ΔΟΕ/ILO	Διεθνής Οργανισμός Εργασίας
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Εισαγωγή

Χρησιμοποιώντας τους όρους «οικονομική μεγέθυνση» και «οικονομική ανάπτυξη» αναφερόμαστε στο ίδιο γεγονός; Αποτελούν και οι δύο έννοιες ταυτόσημες ή όχι; Και ποιος είναι ο ρόλος που διαδραματίζει το πεδίο της κοινωνικής πολιτικής μέσω των διαφόρων μορφών κρατών-πρόνοιας, στην προσπάθεια μιας χώρας για την κατάκτησή τους; Αδιαμφισβήτητα βασικός στόχος και μόνιμη επιδίωξη κάθε χώρας είναι η ανάπτυξη, η εννοιολόγηση της οποίας και ο προσδιορισμός της παραμένει διαρκώς ένα θέμα ανοιχτό προς συζήτηση καθώς ποικίλουν οι προσεγγίσεις ανάλογα τις ιδεολογικές καταβολές. Η πολυδιάστατη έννοια της ανάπτυξης από τις πλέον υποβολιμαίες έννοιες, προσλαμβάνεται τελείως διαφορετικά καθώς αρκετές φορές περιπλέκεται με την έννοια της οικονομικής μεγέθυνσης. Μέσα σ' ένα περιβάλλον όπου τα «πάντα ρει» πέρα των όποιων έκτακτων συνθηκών εμφανίζονται, τροχοπέδη αποτελούν στην κατάκτησή της και τα εγγενή χαρακτηριστικά των κοινωνιών: η φτώχεια, η ανισότητα.

Οι τελευταίες παγκόσμιες κρίσεις, τόσο της οικονομικής ύφεσης το 2008 όσο και η πρόσφατη υγειονομική απειλή της Covid-19 καθώς και αλλαγές που συντελούνται στο γεωπολιτικό γίγνεσθαι (ουκρανικό), αποτελούν προκλήσεις με αμφίπλευρες συνέπειες προς την κατάκτηση της προσωπικής και κοινωνικής «ευδαιμονίας» αμφισβητώντας το τυποποιημένο one-size-fits all. Τα κράτη πρόνοιας και ευρύτερα η κοινωνική πολιτική υπήρξαν οι αποδέκτες ίσως των μεγαλύτερων συνεπειών των κρίσεων ενώ θα περίμενε κανείς να λειτουργούσαν ως το ανάχωμα, περιορίζοντας τον αντίκτυπο των δυσάρεστων παγκόσμιων προκλήσεων.

Η κοινωνική πολιτική ένα περιθωριοποιημένο πεδίο πολιτικής παρέμβασης και υποταγμένο στην οικονομική ανάπτυξη, με τον ρόλο του διανομέα των όποιων παρεμβατικών πολιτικών επιλογών και του εξισορροπιστή λειτουργούσε πάντα με την οπτική του «θεραπεύειν». Η υιοθέτηση της φιλόδοξης Ατζέντας 2030 έχει μετατοπίσει την προβληματική «εκθρονίζοντας» τον ΑΕΠ και επανακαθορίζοντας την έννοια της «ανάπτυξης» υπό το πρίσμα της μείωσης της φτώχειας, των ανισοτήτων και της

ανεργίας, τοποθετώντας το άτομο στο κέντρο των πολιτικών παρέμβασης, για μια κοινωνική-οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Τα παραπάνω αποτελούν θεμελιώδη πρόκληση για την κοινωνική πολιτική, το πεδίο εφαρμογής της οποίας διευρύνεται, καθώς οφείλει να αξιοποιήσει τις πολλαπλές λειτουργίες της χρησιμοποιώντας διαφορετικά εργαλεία προς την κατάκτηση της κοινωνικής ανάπτυξης.

Η παρούσα εργασία έχει πρόθεση να διερευνήσει το κατά πόσο ένα κράτος πρόνοιας δύναται να χρησιμοποιήσει την κοινωνική πολιτική, όχι ως τον τελικό σκοπό αλλά ως το μέσο, το βασικό του εργαλείο για ανάπτυξη. Επιχειρείται μια πρωτόλεια προσπάθεια να ανακαλυφθεί και να κατανοηθεί μέσα σ' ένα αναπτυξιακό περιβάλλον κράτους-πρόνοιας, η σημαντικότητα της κοινωνικής πολιτικής, διερευνώντας βασισμένοι σε δευτερογενή μελέτη της υπάρχουσας ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, την δυνατότητά της να μετασχηματίσει τον αντίκτυπο πάνω σε τέσσερις σημαντικούς τομείς- ΣΒΑ, αναπτυξιακά. Οι αναπτυξιακοί στόχοι (SDGs) όπου οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να λειτουργήσουν ενισχυτικά και να προωθήσουν την ανάπτυξη αφορούν ταυτόχρονα και τομείς άσκησης κοινωνικής πολιτικής: 1. Μηδενική Φτώχεια, 2. Υγεία και ευημερία, 3. Ανισότητα φύλων και ο υποστόχος 16. Χρηστή διακυβέρνηση. Μπορούμε να πούμε πως οι ΣΒΑ (1-3-5-16) αποτελούν από κοινού μια έννοια της ανθρώπινης ανάπτυξης, η αποτύπωση της επίτευξης των οποίων θα επιχειρηθεί μέσω της χρήσης των αντίστοιχων δεικτών: ανθρώπινης ανάπτυξης, κινδύνου της φτώχειας, χάσματος των φύλων και επιπέδου διακυβέρνησης παρουσιάζοντας την κατάσταση σε μια συγκεκριμένη γεωγραφικά περιοχή που συνθέτει το Νοτιοευρωπαϊκό καθεστώς κρατών ευημερίας.

Προσπαθώντας να προσεγγίσουμε τον προβληματισμό μας, η διάρθρωση που ακολουθείται στο πρώτο κεφάλαιο μας εισάγει στο χώρο των εννοιών, με την κατανόηση και τον προσδιορισμό της ανάπτυξης κάτω από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις εξωγενών και ενδογενών (Solow) παραγόντων που συντελούν στην οικονομική ανάπτυξη υπογραμμίζοντας την ύπαρξη της ανισότητας τόσο ως προς το εισόδημα ως και προς την αναδιανομή του πλούτου (Kuznets) όπως αποτυπώνεται με τον συντελεστή Gini. Η «ελευθερία» εμφανίζεται ως το προοίμιο της ανάπτυξης (Sen) μιας και η οικονομική ανάπτυξη στηρίζεται αμιγώς στο κοινωνικό πλαίσιο επίτευξης

των δικαιωμάτων. Η πηγές ανελευθεριών (φτώχεια-ανισότητα-αποστέρηση) δύναται να ξεπεραστούν μέσα από λειτουργίες που οδηγούν στην δυνατότητα κατάκτησης των προσωπικών στόχων και ανάπτυξης. Υιοθετώντας την οπτική του Sen πως ο κοινωνικός χώρος αποτελεί το πλαίσιο όπου η «ευρυθμία» καλείται να δώσει απαντήσεις σε ηθικά ερωτήματα (κοινωνική πολιτική), προσεγγίζουμε τους φιλόδοξους ΣΒΑ και δη αυτούς που συνδέονται με την έννοια της ανάπτυξης του ατόμου και αποτελούν πεδία άσκησης κοινωνικής πολιτικής, ενταγμένα μέσα στο κράτος πρόνοιας όπως αυτό μετεξελίχθηκε χρονικά, καταδεικνύοντας την συσχέτιση που ενυπάρχει μεταξύ κοινωνικής πολιτικής και αναπτυξιακών σπουδών, με την μετασχηματιστική δυναμική της πρώτης (Myrdglay) να επιδρά στην οικονομική ανάπτυξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης η δυναμική του αναπτυξιακού ρόλου της κοινωνικής πολιτικής και δη της κοινωνικής προστασίας με τις τέσσερις διαστάσεις και την λειτουργία της, η οποία αμβλύνει τις συνέπειες τόσο της πολυδιάστατης έννοιας της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού όσο και της δυνατότητας που έχει να περιορίζει τον αντίκτυπο δυσμενών καταστάσεων όπως η ανεργία, στην υγεία των ατόμων καθώς επίσης και του προληπτικού χαρακτήρα σε αναδυόμενες απειλές και προκλήσεις όπως αυτή της γήρανσης του πληθυσμού, υπό το πρίσμα της οικονομική ανάπτυξης. Διερευνώντας την αναγκαιότητα μείωσης του χάσματος των φύλων και τον ρόλο που διαδραματίζουν στην ανάπτυξη διαφαίνεται η δυναμική της κοινωνικής προστασίας τόσο ως προς την αντιμετώπιση της έμφυλης ανισότητας στους τομείς της: α. αγοράς εργασίας και οικονομικών ευκαιριών, β. εκπαίδευσης, γ. υγείας και δ. πολιτικής συμμετοχής των γυναικών και τον αντίκτυπο που έχει στην οικονομική ανάπτυξη όσο και στον περιορισμό στερεοτυπικών αντιλήψεων μέσω κοινωνικοποιητικών θεσμών, λειτουργώντας με την οπτική του μάρκετινγκ μετασχηματίζοντας αναπτυξιακά την «κατάρτα των πόρων» και κοινωνικές πεποιθήσεις. Η επίτευξη των παραπάνω ΣΒΑ αλλά και κοινωνικών παρεμβάσεων δεν δύναται να επιτευχθεί χωρίς την κατάκτηση του υποστόχου 16 (χρηστή διακυβέρνηση) και της θεσμικής ποιότητας στην οποία ενυπάρχουν εμφωλευμένα αναφορές σε δικαιώματα, κοινωνική δικαιοσύνη και κατ' επέκταση κοινωνικής συνοχής που πραγματώνεται μέσα από την συμμετοχικότητα και τις διαφανείς διαδικασίες προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας στοχεύοντας στην ανάπτυξη που καλλιεργείται σε δημοκρατικά περιβάλλοντα.

Σαφέστατα κάτι δεν δύναται να ελεγχθεί αν δεν είναι μετρήσιμο. Πέρα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, η ποιοτική μεθοδολογία που επιχειρείται στη παρούσα, αποτυπώνει και περιγράφει στο τρίτο κεφάλαιο τους δείκτες μέτρησης της ανθρώπινης ανάπτυξης, δείκτες αναφορικά με το ποσοστό των ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό, δείκτες ασφάλειας υγείας και αυτοαξιολόγησης της υγείας, την αποτύπωση της φυλετικής ανισότητας μέσω του δείκτη χάσματος φύλων και τέλος παγκόσμιους δείκτες διακυβέρνησης οι οποίοι αποτυπώνουν στο τέταρτο κεφάλαιο την κατάσταση στις χώρες που ανήκουν με βάση την τυπολογία του Espyng-Andersen στο Νοτιοευρωπαϊκό καθεστώς δίνοντας παράλληλα και μια εικόνα αναφορικά με τον βαθμό επίτευξης των υπό εξέταση ΣΒΑ.

Συνοψίζοντας συμπερασματικά, ανακαλύψαμε την σπουδαιότητα της κοινωνικής πολιτικής και την συμπόρευσή της με τις αναπτυξιακές σπουδές, διατυπώνοντας προτάσεις αναφορικά με την ικανότητα και την δυναμική μετασχηματιστική της λειτουργία, να εκμεταλλευτεί την εμπειρία του παρελθόντος δρώντας αποτελεσματικά στη διαχείριση δυσάρεστων κρίσεων, μέσω μιας ολιστικής προσέγγισης όπου προωθούνται συνέργειες με σκοπό την αντιμετώπιση όχι μόνο δευτερογενών συνεπειών αλλά ταυτόχρονα λειτουργώντας και ως βασικός μοχλός της ανάπτυξης και παραγωγικός συντελεστής. Εξάλλου η ανάπτυξη οφείλει να είναι υπόθεση της κυβέρνησης, υπόθεση της κοινωνίας αλλά πρωτίστως υπόθεση του ατόμου.

1 Εννοιολόγηση και οριοθέτηση, από την θεωρία...

Εισαγωγή

Η οικονομική μεγέθυνση είναι το ίδιο με την οικονομική ανάπτυξη, ή όχι; Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να οριοθετηθεί η έννοια της ανάπτυξης, ως το γενικό που εμπεριέχει το ειδικό (μεγέθυνση) φανερώνοντας τον σχεσιακό χαρακτήρα οικονομικού-κοινωνικού και τον πυρήνα της σχέσης τους, που δεν είναι άλλος από την: δημιουργία ικανοτήτων και την πραγματοποίηση των δυνατοτήτων. Για να ελέγξουμε κάτι, θα πρέπει αυτό να είναι μετρήσιμο και προϋποθέτει την ύπαρξη στόχων. Στόχοι προσανατολισμένοι στην βιωσιμότητα αναπτυξιακά και στις τρεις διαστάσεις: κοινωνική-περιβαλλοντική-οικονομική. Ως απόρροια αυτού, διαφαίνεται η σημασία της κοινωνικής πολιτικής με την μετασχηματιστική δυναμική να επιδρά στον αντίκτυπο της φτώχειας-ανεργίας-υγείας και ευημερίας καθώς και των έμφυλων ανισοτήτων και η δυνατότητα του αναπτυξιακού κράτους πρόνοιας μέσα σ' ένα Παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον να παρεμβαίνει τόσο «θεραπευτικά» όσο και «προληπτικά» ενισχύοντας πάντα τη θετική ελευθερία των πολιτών του.

1.1 Οριοθετώντας την έννοια της ανάπτυξης

Η προσπάθεια για την απόπειρα ενός εννοιολογικού προσδιορισμού για την «ανάπτυξη» εξακολουθεί κάτω από ποικίλες ιδεολογικές προσεγγίσεις και στάσεις να είναι ένα ζήτημα μονίμως ανοιχτό. Βασική επιδίωξη και διαρκείς αγώνας κάθε έθνους αποτελεί η επιδίωξη για ανάπτυξη. Υφίσταται μια στενή σύνδεση με ζητήματα παραγωγής, εισοδήματος, μεγέθυνσης, αναδιανομής, φτώχειας και ανισότητας καθώς και δυνατοτήτων που απορρέουν από κοινωνικές και πολιτιστικές συνιστώσες. Παρότι η οικονομική πρόοδος αποτελεί μια σημαντική παράμετρος της ανάπτυξης, εντούτοις δεν είναι η μόνη. Θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως μια διαδικασία πολυεπίπεδη η οποία συμπαρασείρει τον επανακαθορισμό του προσανατολισμού και την αναδιοργάνωση τόσο των οικονομικών όσο και των κοινωνικών συστημάτων (Todaro, 1998:245), όπως επίσης και αλλαγές στους θεσμούς, την κοινωνική και διοικητική δομή, καθώς και στην ίδια την στάση των ατόμων (έθιμα) και τις πεποιθήσεις τους. Αν και η ανάπτυξη συνήθως κατανοείται και προσεγγίζεται σε επίπεδο έθνους, παρόλα αυτά για την απόκτηση μιας ευρείας κατανόησης δεν πρέπει να αποκόπτεται από το διεθνές οικονομικό και κοινωνικό σύστημα.

Δύο προσανατολισμοί κυριαρχήσαν στο διάλογο αναφορικά με την οικονομική ανάπτυξη: από την δεκαετία του '50 και αρχές του '60 (α) οι θεωρίες «των σταδίων της οικονομικής μεγέθυνσης» ως μια διαδικασία που όφειλαν να περάσουν όλες οι χώρες του Τρίτου Κόσμου με σκοπό την οικονομική μεγέθυνση, που σύμφωνα με το δόγμα του Rostow η ακολουθία των διαδοχικών βημάτων-σταδίων, τα οποία δεν είναι απλώς μια περιγραφή, οδηγεί από την υπανάπτυξη στην ανάπτυξη και (β) οι «διεθνείς-διαρθρωτικές» θεωρίες οι οποίες δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στους θεσμικούς περιορισμούς της οικονομικής ανάπτυξης με έμφαση στα απαραίτητα μέτρα για τον περιορισμό της φτώχειας και συνάμα την διασφάλιση ευκαιριών και δυνατοτήτων απασχόλησης με σκοπό την μείωση της ανισότητας που οφείλεται στο εισόδημα.

Ανεξάρτητα των διαφορών τους, οι παραπάνω κατευθύνσεις δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στις αναγκαίες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις στους θεσμούς με σκοπό την μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων, της ευημερίας του γενικού πληθυσμού και την εκρίζωση της φτώχειας, απορρίπτοντας την αύξηση του GNP ως δείκτη ανάπτυξης αποκλειστικά.

Αν και τα άτομα συζητούν, παλεύουν, διεκδικούν, επιχειρηματολογούν ή αγωνίζονται για την «ανάπτυξη», είτε αυτή είναι τοπική-εθνική-παγκόσμια, στην συντριπτική πλειοψηφία τους είναι σχεδόν βέβαιο πως ορίζουν διαφορετικά και έχουν διαφορετική αντίληψη για το τί ορίζεται τελικά «ανάπτυξη», τί είναι και πως μπορεί εν τέλει να επιτευχθεί. Η «ανάπτυξη» με βάση καθαρά οικονομική ορολογία τις τελευταίες δεκαετίες θα αποτελούσε η ικανότητα μετά από μεγάλη περίοδο στασιμότητας μιας εθνικής οικονομίας να δημιουργεί ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ μεταξύ 5 και 7%. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ανακήρυξη και ο χαρακτηρισμός των δεκαετιών '60 και '70 από τα Ηνωμένα Έθνη ως «Δεκαετίες της Ανάπτυξης» νοούμενες πάντα υπό το πρίσμα του οικονομικού φαινομένου όπου η αύξηση του ΑΕΠ θα είχε αντίκτυπο και όφελος στους πολίτες μέσω της απασχολησιμότητας και των ευκαιριών (οικονομικών). Η εμπειρία από το παραπάνω είχε ως αποτέλεσμα τον «εκθρονισμό του ΑΕΠ» και τον επανακαθορισμό της έννοιας της «ανάπτυξης» με βάση αυτή τη φορά την εκρίζωση και μείωση της φτώχειας, των ανισοτήτων και τις ανεργίας. Ο Dudley Seers (1969) εύστοχα διερωτάται αναφορικά με την έννοια της ανάπτυξης « τί έγινε με την φτώχεια; Τί έγινε με την ανεργία; Τι έγινε με την ανισότητα; Θα ήταν περίεργο να μιλάμε για ανάπτυξη ακόμα και αν είχαμε διπλασιασμό του ΑΕΠ αν ένα ή δύο από τα παραπάνω προβλήματα επιδεινώθηκαν».

Επομένως η έννοια της ανάπτυξης θα πρέπει να κατανοείται ως μια πολυεπίπεδη διεργασία που εκφράζει όλη την παλέτα των αλλαγών που ένα κοινωνικό σύστημα, βασισμένο στην κάλυψη των αναγκών και επιθυμιών των ατόμων ή των κοινωνικών ομάδων που το απαρτίζουν, επιλέγει μια διαφορετική συνθήκη διαβίωσης απορρίπτοντας την πρώτη ως μη ικανοποιητική για μια υλικώς και πνευματικώς υψηλότερη που θα καλύπτει τις τρεις θεμελιακές αξίες της ανάπτυξης:

- Κάλυψη βασικών αναγκών (συντήρηση ζωής),
- Αυτοσεβασμό και
- Η δυνατότητα της επιλογής (ελευθερία να διευρύνει την κλίμακα των επιλογών του)

ξεπερνώντας τον φαύλο κύκλο αιτιότητας που ο Myrdall ονομάζει ως διαδικασία της «κυκλικής σωρευτικής αιτιότητας», με την οποία τα χαμηλά εισοδήματα συνεπάγονται χαμηλό βιοτικό επίπεδο (συν υγεία, εκπαίδευση κτλ) το οποίο συνεπάγεται χαμηλή παραγωγικότητα και άρα χαμηλό εισόδημα. Παρόλα αυτά η οικονομική διάσταση της ανάπτυξης διατείνεται πως η αφθονία υλικών και η οικονομική μεγέθυνση είναι τα απαραίτητα χαρακτηριστικά για την κοινωνική ευημερία και ανάπτυξη, η οποία εξετάζεται πάλι με όρους αύξησης του εισοδήματος.

Η θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης, θεωρείται ένας ιδιάζων τομέας της οικονομίας από την εποχή της έκδοσης του «Πλούτου των Εθνών» που αποτελεί για αρκετούς οικονομολόγους την θεμελίωση της οικονομικής επιστήμης. Ο Adam Smith, κατά τη θεωρητική του προσέγγιση, θεωρεί απαραίτητη την εξειδίκευση της παραγωγικής διαδικασίας ώστε να πετύχουμε μια δυναμική μεγέθυνση που τελικό σκοπό θα έχει την ικανοποίηση και μεγιστοποίηση των ατομικών συμφερόντων. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο αρκετές διαφορετικές προσεγγίσεις έχουν κάνει την εμφάνισή τους ανάλογα την χρονική περίοδο, συναντάμε σε πρώτη φάση το υπόδειγμα των Harrod (1939), Domar (1946), το οποίο έχει τις βάσεις του στη κεϋνσιανή θεωρία και στηρίζεται στην επένδυση η οποία θα επιτύχει μια «ισόρροπη μεγέθυνση» ένεκα της αύξησης της παραγωγής.

Το υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης του Solow (Solow growth model) σε μια δεύτερη περίοδο δίνει έμφαση κυρίως στην αποτελεσματικότητα του κεφαλαίου και της ίδιας της εργασίας με σκοπό την επίτευξη μιας άριστης εξωγενούς μεγέθυνσης

η οποία εκμεταλλευόμενη την συσσώρευση κεφαλαίου ένεκα αποταμίευσης χρηματοδοτεί νέες επενδύσεις. Η μακροχρόνια ανάπτυξη η οποία ποσοτικοποιείται προϋποθέτει μια σταθερή οικονομική κατάσταση και σταθερό κατά κεφαλήν εισόδημα και είναι γινόμενο τεσσάρων παραγόντων : α. της συσσώρευσης κεφαλαίου, β. της αύξησης του πληθυσμού, γ. της παραγωγικότητας και δ. της τεχνολογικής προόδου εξωγενώς δεδομένη χωρίς να προκύπτει μέσω της διαδικασίας συσσώρευσης κεφαλαίου, με βελτιώσεις εξίσου και στο «ανθρώπινο κεφάλαιο» της οικονομίας (εκπαίδευση, υγεία, κτλ). Το αρχικό υπόδειγμα του Solow βασίζεται σε μια κλειστή οικονομία χωρίς κρατικό τομέα, εξηγώντας πως η σύγκλιση σε ένα δρόμο ισόρροπης μεγέθυνσης συνεπάγεται την μεταφορά κεφαλαίου από τις αναπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες, με τις όποιες διαφορές τους να μειώνονται ένεκα της τεχνολογικής προόδου και εξέλιξης.

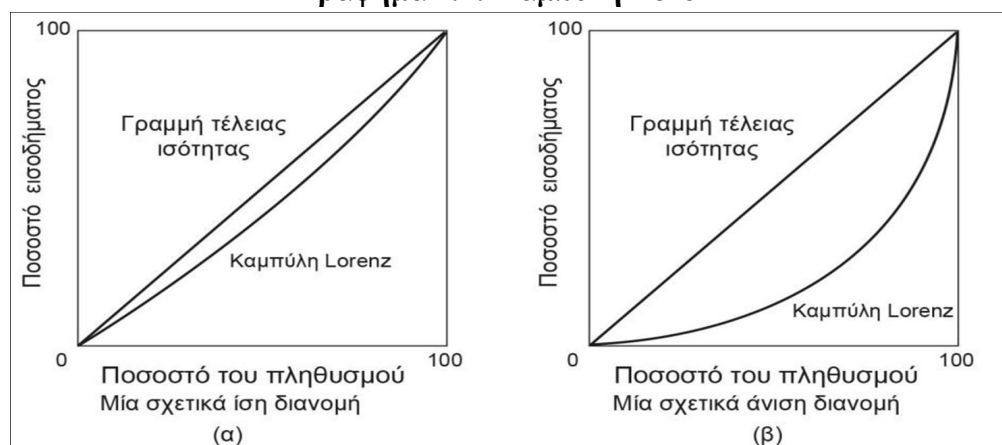
Παράλληλα πέρα των εξωγενών μεταβλητών της οικονομικής μεγέθυνσης μετά τη δεκαετία του 1980 παρουσιάστηκαν νέα υποδείγματα που τονίζουν τον ενδογενή χαρακτήρα των παραγόντων που έχουν αντίκτυπο στο ρυθμό μεγέθυνσης με σημαντική προσέγγιση την σημασία της εμπειρικής μάθησης «learning by doing» που εστιάζουν σε παράγοντες που ενισχύουν τις παραγωγικές ικανότητες.

Για αρκετά χρόνια η χρηστικότητα των όρων «μεγέθυνση» και «ανάπτυξη» είχε μια συνωνυμία και ταύτιση ένεκα του ορισμού της οικονομικής ανάπτυξης ως η πραγμάτωση υψηλού ρυθμού μακροοικονομικής μεγέθυνσης. Η αντιστοιχία πλέον του όρου «economic growth» ως «οικονομική μεγέθυνση» νοείται η αυξητική τάση του παραγόμενου προϊόντος ένεκα αυξητικών εισροών ή τεχνολογικής προόδου που μια αναπτυγμένη οικονομία χρησιμοποιεί για την παραγωγή. Στον αντίποδα «η οικονομική ανάπτυξη» σε αντιστοιχία με την αγγλική ορολογία «economic development» υποδηλώνει εκείνη τη διαδικασία ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών (χαμηλό ΑΕΠ), προωθώντας τις αντίστοιχες διαρθρωτικές αλλαγές σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο με την ταυτόχρονη τεχνολογική βελτίωση. Επί της ουσίας η οικονομική μεγέθυνση αποτελεί μέρος του γενικού συνόλου της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία μακροοικονομικά αποτελεί την οικονομική ευημερία σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή υπολογισμένη από τον ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

1.2 Ανάπτυξη και ανισότητα: η καμπύλη Lorenz και η προσέγγιση του Kuznets

Παρόλα αυτά η ανισότητα αναφορικά με την κατανομή του εισοδήματος καθώς επίσης της πολιτικής βούλησης (εξουσία) και των άνισων ευκαιριών, βάζουν εμπόδια στην κατάκτηση υψηλότερων στόχων. Τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα της ανισότητας επιδεινώνει τον ήδη υπάρχων διυισμό «κέντρο» και «περιφέρεια», «φτωχές» και «πλούσιες» χώρες. Για την μέτρηση της ανισότητας χρησιμοποιείται το ετήσιο εισόδημα και για τον προσδιορισμό του βαθμού ισότητας-ανισότητας ο συντελεστής Gini, απόρροια της καμπύλης Lorenz.

Γράφημα 1.1: Καμπύλη Lorenz

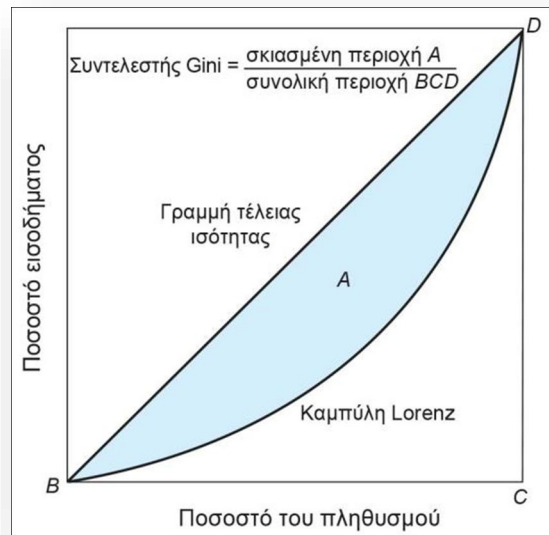
Πηγή: Πιστικού Β. (2022)

Αυτός ο τρόπος αποτύπωσης της ανισότητας που προέρχεται από το εισόδημα ανάμεσα στα διαφορετικά τμήματα του πληθυσμού δείχνει την άνιση κατανομή του πλούτου. Οι τιμές που παίρνει η καμπύλη Lorenz είναι από 0 έως 1 με μορφή αύξουσα κυρτή.

1.2.1 Συντελεστής Gini

Από το εμβαδόν του τριγώνου του διαγράμματος της καμπύλης Lorenz, προκύπτει ο συντελεστής Gini (Corrado Gini, 1912) ο οποίος μετρά της ανισότητα μεταξύ των ατόμων ενός πληθυσμού μέσω της εισοδηματικής κατανομής.

Γράφημα 1.2: Καμπύλη Lorenz και συντελεστής Gini

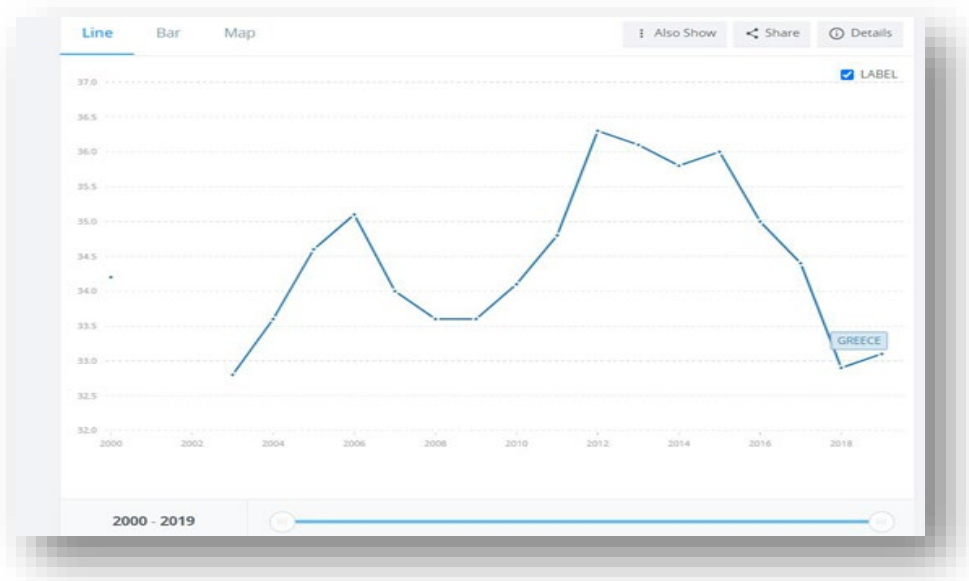

Πηγή: Πιστικού Β. (2022)

Οι τιμές που παίρνει είναι από το 0 έως 1 και όσο πιο κοντά στην μονάδα βρίσκεται τόσο μεγαλύτερη η ανισότητα, ο δείκτης πολλαπλασιάζεται επί 100 και η έκφρασή του γίνεται με ποσοστά, ακολουθώντας τέσσερα στάδια:

- I. Ταξινόμηση εισοδημάτων
- II. Άθροισμα κατανομής
- III. Αθροιστικό ποσοστό κατανομής εισοδήματος
- IV. Αθροιστικό ποσοστό πληθυσμού.

Διάγραμμα 1.1: Συντελεστής Gini Ελλάδας

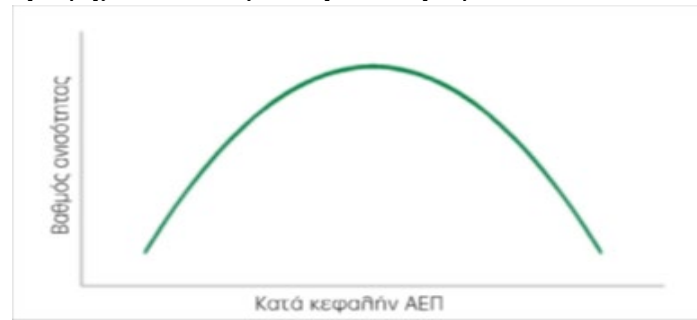
Πηγή: The World Bank. World Development Indicators. (2020)

Για την Ευρωπαϊκή Ένωση ο συντελεστής Gini κυμαίνεται γύρω στο 30,2 (2019). Επίσης γίνεται χρήση τόσο για τη μέτρηση του πλούτου, όσο και για τη διαχείριση του χρηματοπιστωτικού κινδύνου.

1.2.2 Το υπόδειγμα του Kuznets

Η συσχέτιση της εισοδηματικής ανισότητας με τον ρυθμό της οικονομικής μεγέθυνσης σε μακροοικονομικό επίπεδο απασχόλησε τον Αμερικανό οικονομολόγο Simon Kuznets (1955), ο οποίος στο υπόδειγμα του, προσπαθεί να αποτυπώσει την παραπάνω σχέση σε συνάρτηση με το κατά κεφαλήν εισόδημα των χωρών. Η κεντρική ιδέα του αποτυπώνεται διαγραμματικά με το ανάστροφο U, αποτυπωμένο ως μια καμπάνα, στην οποία κατά τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης η εισοδηματική ανισότητα αυξάνεται καθώς η συσσώρευση πλούτου που δημιουργείται από την αστική-επιχειρηματική τάξη οδεύει προς μια σταθεροποίηση κατά τη μετάβαση από την αγροτική στην βιομηχανική οικονομία και μειώνεται στο τελευταίο στάδιο της οικονομικής μεγέθυνσης. Με την ανάπτυξη δηλαδή η ανισότητα αρχικά αυξάνει ώστε να μειωθεί στη πορεία.

Γράφημα 1.3: Καμπύλη ανάστροφου U του Kuznets

Πηγή: Πιστικού Β., (2022)

Τα δεδομένα για την εξαγωγή των συμπερασμάτων ο Kuznets προέρχονταν από αναπτυγμένες χώρες την περίοδο 1875-1950. Την παραπάνω σχέση κυρίως την αποδίδει στην μετατόπιση του πληθυσμού από το αγροτικό στο αστικό περιβάλλον. Με την πληθυσμιακή αυτή μετακίνηση έχουμε μια αύξηση του ΑΕΠ με ταυτόχρονη αύξηση της ανισότητας. Παρόλα αυτά με το πέρασμα των χρόνων η μειούμενη μεταξύ τους διαφορά θα επιτευχθεί μέσω της προσαρμογής του πληθυσμού στο αστικό ιστό και θα απουσιάζουν οι άνισες κατανομές των ευκαιριών.

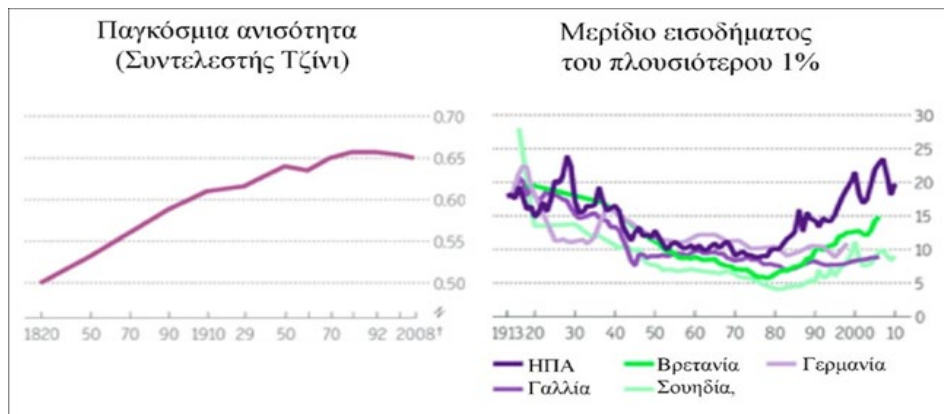
Υπάρχουν δύο είδη οικονομικής ανισότητας :

- Στην κατανομή του πλούτου, δηλαδή των καταθέσεων, γης, ακινήτων και
- Στην κατανομή του εισοδήματος. Τα ετήσια εισοδήματα των ατόμων.

Τα δύο αυτά μεταξύ τους παρουσιάζουν μια σύνδεση αλλά όχι ταύτιση: κάποιος μπορεί να παίρνει τόκους ενώ έχει καταθέσεις, ενώ κάποιος άλλος ενοίκια εφόσον έχει διαμερίσματα.

Αυτό που αντιλαμβάνεται κανείς είναι πως η πραγματικότητα είναι πιο σύνθετη απ' ό τι ο Kuznets προσπάθησε να αποτυπώσει διαγραμματικά με το ανάστροφο U. Μερικές από τις μελέτες που αμφισβήτησαν το υπόδειγμα Kuznets κατέληξαν σε συμπεράσματα όπως: τη διαφορετική μορφή που μπορεί να πάρει η ανισότητα απ' αυτή που υπέθεσε ο Kuznets (Vicente and Borge,2000) και την σημασία της τεχνολογικής εξέλιξης σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ζήτηση εργασίας στον αντίκτυπο που έχουν στα ανώτερα επίπεδα του εισοδήματος με αποτέλεσμα την αύξηση της ανισότητας (Παπαθεοδώρου κ.α. 2010).

Διάγραμμα 1.2: Συντελεστής Gini (αριστ.) και μειωμένη ανισότητα 5 χωρών (δεξ.)

Πηγή : Πιστικού Β., (2022)

Με βάση το γράφημα 4 συμπεραίνει κανείς πως η θεώρηση του Kuznets πως μια χώρα καθώς πλουτίζει και αναπτύσσεται μειώνεται η ανισότητα της, ανατρέπεται. Εξάλλου ο Kuznets δεν ταυτίζει το ΑΕΠ με την ευημερία «είναι χρήσιμο ως μια εκτίμηση της συνεισφοράς της οικονομικής δραστηριότητας στην ευημερία των κατοίκων της χώρας, τωρινής και μελλοντικής». Η ανάπτυξη σήμερα φαίνεται να έχει μια σύνδεση με την έννοια της αποτελεσματικότητας και της ανταγωνιστικότητας, παρά με την επίτευξη των ατομικών αναγκών. Είναι διαπιστωμένο πως ανεξάρτητα της προόδου και των βελτιωμένων οικονομικών δεικτών, είναι χαμηλός ο αντίκτυπος στις συνθήκες διαβίωσης ανεξάρτητα του κοινωνικοοικονομικού στρώματος σχεδόν σε όλες τις χώρες.

1.3 Η «ελευθερία» προοίμιο της ευημερίας

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 έκανε την εμφάνισή της η σχολή της «Ανθρώπινης Ανάπτυξης» η οποία αμφισβητώντας έντονα την μονομέρεια της προσέγγισης της μεγέθυνσης, συστήνει μια προσέγγιση πλουραλιστική με ανθρωποκεντρικά χαρακτηριστικά (Sen,2000). Η αύξηση του εισοδήματος δεν θα πρέπει να αποτελεί αυτοσκοπό αλλά το μέσο εκείνο που οδηγεί στην ατομική ανάπτυξη και ευημερία, μέσω διευρυμένων επιλογών.

Κατά τον Αριστοτέλη (Πολιτικά), η πολιτεία υφίσταται χάριν της ευδαιμονίας. Ο πλούτος δεν αποτελεί το τελικό σκοπό αλλά το μέσο για την επίτευξη των αγαθών.

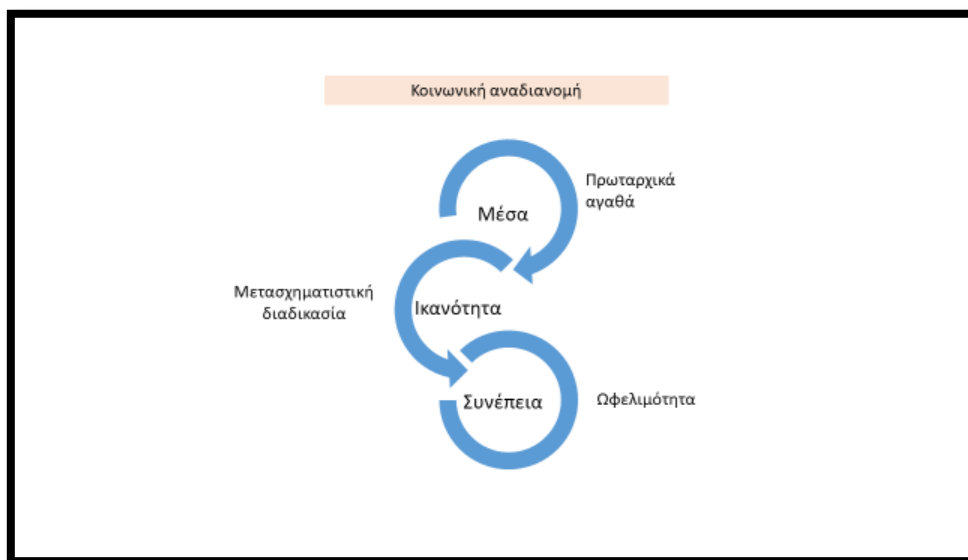
Αυτή η αριστοτελική προσέγγιση υπήρξε η αφετηρία κατά τον Sen να προσεγγίσει ξανά τη φύση της ευημερίας. Για τον Sen η ηθική της κοινωνικής δράσης και η οικονομία δεν είναι δυο διαφορετικοί χώροι σκέψης και δράσης. Η οικονομική ανάπτυξη (αγαθά, ευημερία) βρίσκει στήριξη στο κοινωνικό πλαίσιο επίτευξης των δικαιωμάτων και το αναπαράγει.

Η ελευθερία και η ισότητα κατά τον Sen δεν είναι «εναλλακτικές επιλογές». Ο βασικός του ερευνητικός προβληματισμός θα μπορούσαμε να πούμε πως μεταφράζεται στο ερώτημα: «ισότητα ως προς τι;». Δεν εξετάζεται η ισότητα ως μια γενική και αφηρημένη έννοια, αλλά οφείλουμε να δούμε ποιο είναι εκείνο το κριτήριο και το σημείο, όπου θα εστιαστούν οι κοινωνικές ρυθμίσεις. Βέβαια αυτή η «θεμελιώδης ισότητα» ενέχει την δημιουργία ανισότητας σε άλλα επίπεδα. Η εισαγωγή της ηθικής διάστασης στον οικονομικό χώρο και δη στην προβληματική της αναπτυξιακής οικονομικής που την όρισε ως τον τομέα που ερμηνεύει ταυτόχρονα τις διαδικασίες κατανομής των πόρων, της οικονομικής αλλαγής και της αντίστοιχης πολιτικής και αναπτυξιακής στρατηγικής προς την τελική επιδίωξή της. Για το Sen το τι μπορούν να κάνουν τα ίδια τα άτομα και τι όχι, είναι η διαδικασία που αφορά την οικονομική ανάπτυξη. Η ισότιμη κατανομή του εισοδήματος δεν προϋποθέτει απαραίτητα την ισότητα των συνθηκών διαβίωσης και την ίση ποιότητα ζωής ένεκα διαφορετικών ατομικών αναγκών, αντιλήψεων και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η σημαντική συνεισφορά του Sen στην αναπτυξιακή οικονομική και τους κοινωνικούς δείκτες είναι η έννοια των «δυνατοτήτων ή ικανοτήτων». Εφόσον η ανάπτυξη σημαίνει μια αλλαγή προς κάτι καλύτερο, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να αξιολογούνται με βάση τις συγκεκριμένες δυνατότητες των πολιτών τους, ξεκινώντας από κάτω προς τα πάνω και όχι αντίστροφα γιατί θα καταπατώνται ατομικά δικαιώματα. Επομένως επιβάλλεται η ύπαρξη μιας λίστας ελάχιστων δυνατοτήτων που θα εγγυάται η εκάστοτε κοινωνία. Η ανάπτυξη γίνεται αντιληπτή ως μια διεργασία μεγέθυνσης των ουσιωδών ελευθεριών που απολαμβάνουν οι άνθρωποι. Η παροχή των μέσων, δεν είναι συνυφασμένη με την ικανότητα του ατόμου να τα χρησιμοποιήσει. Με άλλα λόγια η ισότητα ως προς τα μέσα μπορεί να οδηγήσει σε ανισότητα, όταν οι δυνατότητες που έχουν τα άτομα να τα αξιοποιήσουν είναι άνισες. Αυτό λοιπόν που έχει βαρύνουσα σημασία αναφορικά με την κοινωνική ρύθμιση, δεν είναι τόσο η

ύπαρξη και διαθεσιμότητα των μέσων, όσο η δυνατότητα που κατέχει το άτομο να τα χρησιμοποιήσει με σκοπό την κατάκτηση της ζωής όπως την επιθυμεί.

Εικόνα 1.1: Η κοινωνική αναδιανομή κατά Sen

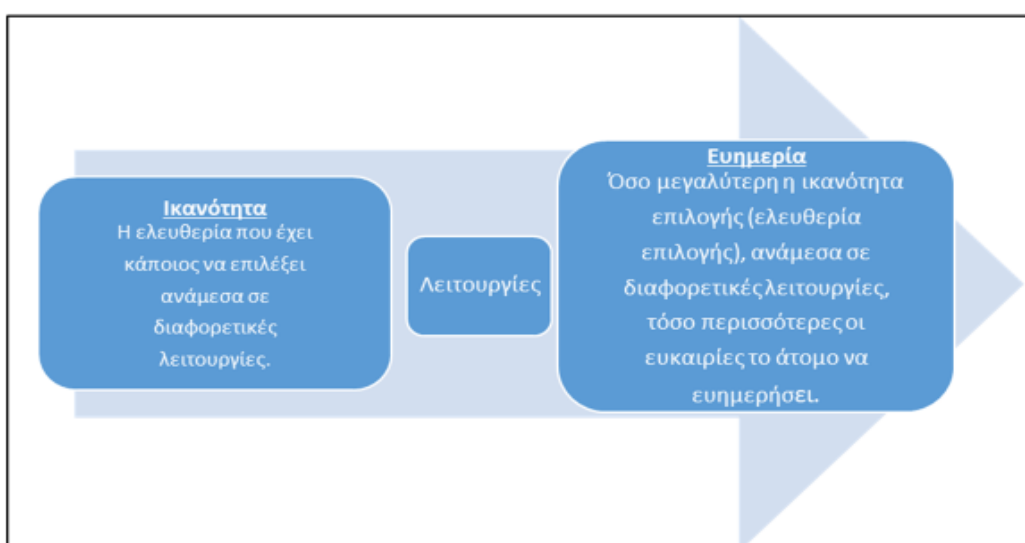
Οι μεγάλες πηγές ανελευθερίας που πρέπει να απομακρυνθούν είναι:

- Η φτώχεια
- Η τυραννία
- Η συστηματική κοινωνική αποστέρηση και
- Οι περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες.

Εξάλλου ο πυρήνας της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης συνεπάγεται την δημιουργία ικανοτήτων και στην πραγματοποίηση των δυνατοτήτων. Η υλοποίηση της ελευθερίας με την έννοια της δυνατότητας πραγμάτωσης των ατομικών στόχων, προϋποθέτει μια σταθερή κρατική κοινωνικοπολιτική παρέμβαση. Η ελευθερία και η ισότητα των ευκαιριών στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, συνοδεύεται από κοινωνική ανισότητα, η οποία είναι κατά βάση και επί της ουσίας το επακόλουθο της διαφορετικής αποτελεσματικότητας. Η κατανομή των «αγαθών» σε ένα Παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον ακολουθεί τη συνεργασία μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου σεβόμενη πάντα τη θετική ελευθερία. Το συνεχές ερώτημα αν βασική αρχή της κοινωνικής παροχής είναι η καθολικότητα ή η στόχευση, τείνει στη δημιουργία

καθεστώτων που βρίσκονται κάπου μεταξύ των δύο άκρων. Αυτό το συνεχές και η υβριδική κατάσταση μπορεί να είναι αποφασιστικής σημασίας για τον καθορισμό των ευκαιριών ζωής των ατόμων και ο κοινωνικός χώρος είναι το πλαίσιο όπου η οικονομική επιδίωξη πρέπει να απαντήσει και στα ηθικά ερωτήματα (κοινωνική πολιτική). Εξάλλου η συσχέτιση της ελευθερίας, ως δυνατότητας πραγμάτωσης των ατομικών στόχων με την (προσωπική) ανάπτυξη εκτός από τον αιτιακό χαρακτήρα προσδιορίζει την δομική διάδραση και αλληλεξάρτηση της κοινωνικής δράσης.

Εικόνα 1.2: Η ικανότητα ως επιλογή για προσωπική ανάπτυξη & ευημερία

1.4 Αναπτυξιακοί Στόχοι

Η «Ατζέντα 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη – Μετασχηματίζοντας τον κόσμο μας» που υιοθετήθηκε το 2015 από τις χώρες μέλη του ΟΗΕ, ήταν η διαδοχή της Διακήρυξης της Χιλιετίας (Sachs J.D.,2012) και των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας (ΑΣΧ). Μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις και πιέσεις από ομάδες συμφερόντων 190 χώρες κατάφεραν (δια βοής) να συμφωνήσουν και να εγκρίνουν την Ατζέντα2030, γεγονός που δεν μπορεί να υποτιμηθεί. Μετά το 1980 η ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινότητας σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης η οποία προέκυψε ένεκα της μετατόπισης της παγκόσμιας προβληματικής, λόγω πιέσεων των (φωνών των φτωχών) και της ανάδυσης ενός λόγου, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου βασισμένου στα δικαιώματα.

Η σύνοδος κορυφής για την κοινωνική ανάπτυξη (1995) στην Κοπεγχάγη, η τρίτη και τέταρτη δεκαετία ανάπτυξης του ΟΗΕ, παρείχαν τη δέσμευση της μείωσης και εξάλειψης της φτώχειας ως βασικό στόχο. Επίσης το 1995 η ανεργία αναγνωρίστηκε από την κοινωνική σύνοδο κορυφής των Ηνωμένων Εθνών, όπως επίσης ο κοινωνικός αποκλεισμός και η έλλειψη συμμετοχής, ως συνιστώσες που δημιουργούν την φτώχεια (UN,2015-Liu et al,2015). Η αναφορά στην Ατζέντα σε όλες τις μορφές της φτώχειας, θεωρώντας την ανισότητα ως σημαντικό (προσδιοριστικό) παράγοντα, ο περιορισμός και η υπέρβαση του οποίου έχει αναβιβαστεί ως αυτοτελής σκοπός.

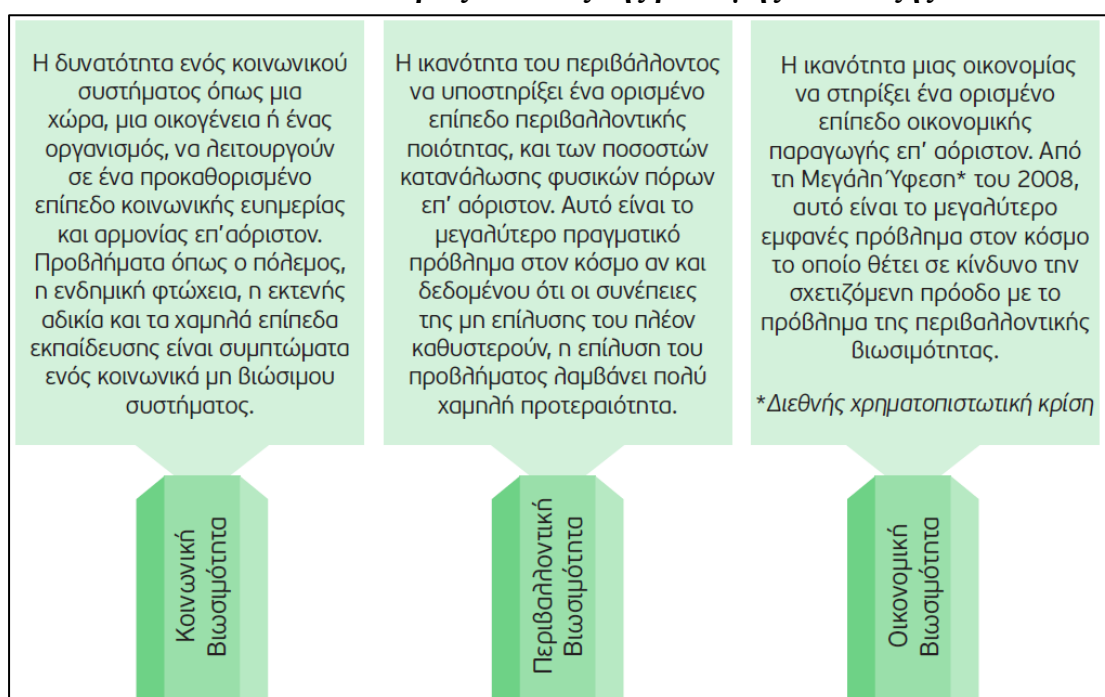
Σ' μια δεύτερη διερεύνηση του κειμένου, η Ατζέντα 2030 φαίνεται να προσπαθεί να προσδιορίσει τον τρόπο που θα οριστεί η κοινωνική πολιτική (παγκόσμια): ποιο είναι το χαρτοφυλάκιο της και ποια είναι η φύση των διαρθρωτικών-μετασχηματιστικών επιλογών και πολιτικών προς την εξάλειψη της φτώχειας. Με διευρυμένες αρμοδιότητες πλέον η κοινωνική πολιτική και πιο εξελιγμένη εμφανίζεται στο κείμενο της ατζέντας καθώς οι ΣΒΑ μπορούμε να πούμε πως αντιστοιχούν στις αρμοδιότητες της κοινωνικής πολιτικής έχοντας διευρυνθεί έτσι ώστε να συμπεριλάβουν και τις περιβαντολογικές - οικολογικές απαιτήσεις.

Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης με τους 169 υποστόχους,(Sachs,2012) ενσωματώνουν και τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης –κοινωνική,

περιβαλλοντική, οικονομική- αποτελώντας μια συνταγή και χάρτη προς ένα βιώσιμο μέλλον και αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις που αφορούν τους πέντε άξονες:

- Άνθρωποι (People),
- Πλανήτης (Planet),
- -Ευημερία (Prosperity),
- Ειρήνη (Peace),
- Εταιρική Σχέση (Partnership).

Εικόνα 1.3 : Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης

Πηγή: Purvis B. et al. (2019)

Σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής έχουμε την εισαγωγή δύο καινοτομιών: πρώτον εισήχθη η κοινωνική προστασία με μια πολιτική σύσταση για παγίωση κατώτατων ορίων κοινωνικής προστασίας όπως: καθολική πρόσβαση σε επιδόματα, ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για άτομα σε ενεργό ηλικία, κοινωνική σύνταξη και βασική υγειονομική περίθαλψη (ΔΟΕ, 2012) και δεύτερον η οικονομία της φροντίδας (παροχή υποστήριξης και φροντίδας σε παιδιά, ηλικιωμένους και ΑμέΑ) και η αναγκαιότητα να αναγνωριστεί και να αξιοποιηθεί.

Συνολικά οι 17 ΣΒΑ απεικονίζονται στην παρακάτω εικόνα 1.

Εικόνα 1.4: Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, (2022)

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία εμπίπτουν στους άξονες: α. Άνθρωποι και β. Ειρήνη. Συγκεκριμένα θα ασχοληθούμε με τους ΣΒΑ 1-3-5 και τον υποστόχο του ΣΒΑ16 που αφορά την διακυβέρνηση:

Στόχος 1: Δίνουμε τέλος σε όλες τις μορφές της φτώχειας, παντού.

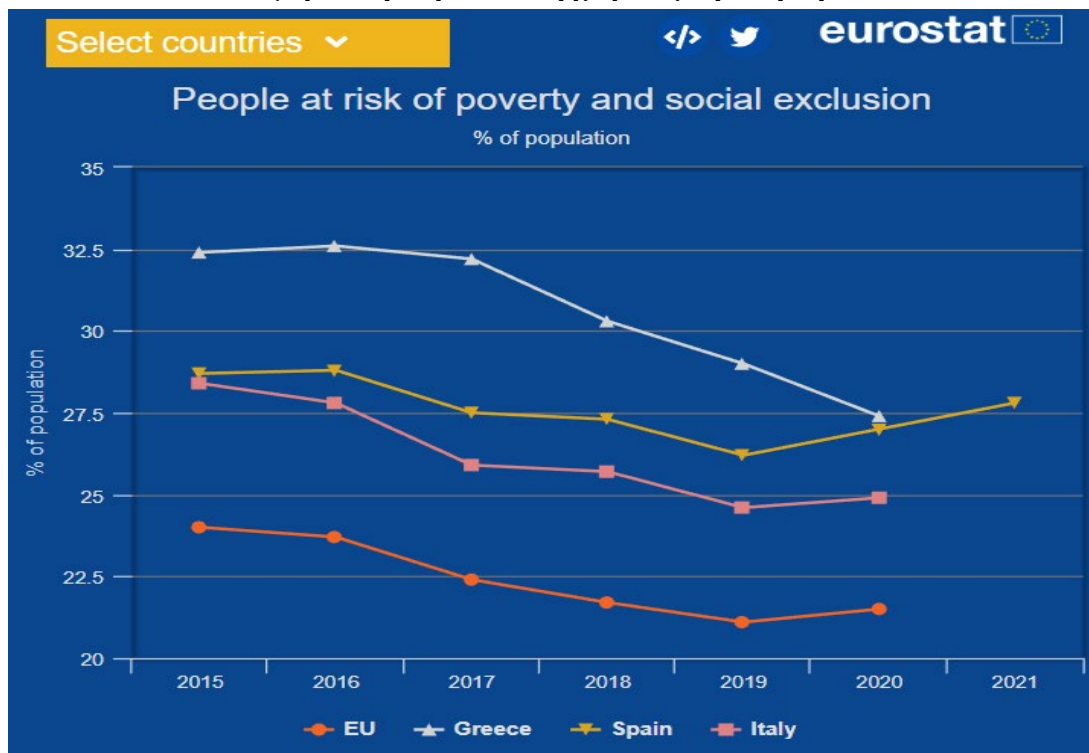
Εικόνα-σύμβολο του SDG 1. Πηγή: UN, (2022)

Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της φτώχειας ξεπερνάει τα όρια της έλλειψης και του μειωμένου εισοδήματος για την εξασφάλιση των ελάχιστων αναγκών προς διαβίωση. Οι ποικιλομορφία της εμπεριέχει καταστάσεις πείνας, υποσιτισμού, περιορισμένης πρόσβασης στην εκπαιδευτική διαδικασία, κοινωνικό αποκλεισμό και μη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Το ζητούμενο είναι πώς μπορεί η κοινωνική πολιτική να περιορίσει ή εξαλείψει το φαινόμενο της φτώχειας; Και με ποια μέσα μπορεί να περιορίσει τον αντίκτυπο της φτώχειας; Στόχος πέραν της μείωσης, η δημιουργία στρατηγικού πολιτικού πλαισίου τόσο σε εθνικό όσο σε περιφερειακό και

παγκόσμιο κατ' επέκταση βασιζόμενο σε αναπτυξιακή μετασχηματιστική στρατηγική υπέρ των φτωχών.

Διάγραμμα 1.3: Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό.

Συγκριτική παρουσίαση χωρών με βάση την ΕΕ

Πηγή: Eurostat, (2021)

Στόχος 3: Διασφαλίζουμε μία ζωή με υγεία και προάγουμε την ευημερία για όλους, σε όλες τις ηλικίες.

Εικόνα-σύμβολο του SDG 3. Πηγή: UN, (2022)

Απαραίτητο συστατικό στοιχείο και προϋπόθεση για μια βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί η εξασφάλιση υγιών συνθηκών διαβίωσης και η προαγωγή της ευημερίας. Η άμεση συσχέτιση μεταξύ της υγείας και της οικονομικής κατάστασης είναι εμφανής σε παγκόσμιο επίπεδο: οι φτωχότεροι άνθρωποι έχουν χειρότερη υγεία και ζουν μικρότερη διάρκεια ζωής κατά μέσο όρο από ό,τι οι πλουσιότεροι (Marmot 2015). Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει μεγάλες προσπάθειες αναφορικά με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής. Προγράμματα καθολικής ασφάλισης και συμμετοχής σε μια

βασική υγειονομική περίθαλψη πραγματοποιούνται ήδη, παρόλα αυτά ένα μεγάλο ποσοστό ατόμων δεν έχουν πρόσβαση σ αυτά. Παρόλα αυτά αυξημένες είναι οι ανάγκες για προγράμματα φροντίδας ηλικιωμένων, ευάλωτων ομάδων και ατόμων με αναπηρίες. Η καλή υγεία όμως δεν αφορά μόνο το ιατρικώς αμιγώς σκέλος είναι εξίσου μια πολυδιάστατη έννοια που αντικατοπτρίζει τόσο την κοινωνική θέση καθώς επηρεάζεται και από αυτή όσο και από το επίπεδο μόρφωσης. Οι κοινωνικοί προσδιοριστές για την υγεία είναι το τμήμα παρέμβασης των κοινωνικών πολιτικών με σκοπό τον περιορισμό του αντίκτυπου τους. Ο συνδυασμός και η σχέση του στόχου 3 με τον στόχο 1 μπορεί να αποδοθεί μέσω του ερωτήματος που στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να απαντηθεί: ποιος μπορεί να είναι ο αντίκτυπος της κοινωνικής πολιτικής στην υγεία των ανέργων; Μπορεί η κοινωνική προστασία να προσφέρει στην δυναμική της ανάπτυξης (οικονομικής-κοινωνικής); Πρόσφατη εμπειρία επίσης αποτελεί η πανδημική παρουσία της υγειονομικής κρίσης της Covid-19 η οποία κατέδειξε την άμεση ανάγκη για πρόληψη, καθολική πρόσβαση και την αναγκαιότητα αποτελεσματικής χρηματοδότησης των συστημάτων υγείας.

Στόχος 5: Επιτυγχάνουμε την ισότητα των φύλων και την χειραφέτηση όλων των γυναικών και των κοριτσιών

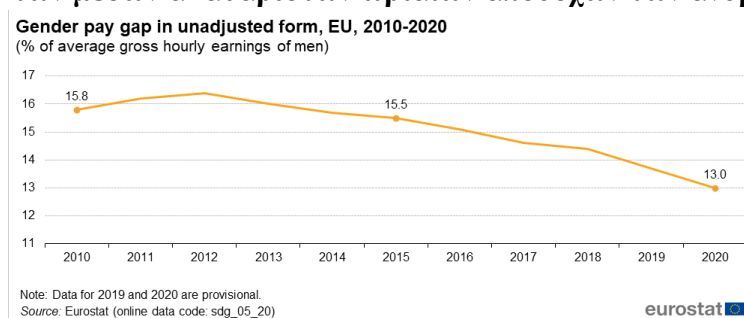
Εικόνα-σύμβολο του SDG 5. Πηγή: UN, (2022)

Η ισότητα των φύλων εκτός από δικαίωμα θεωρείται και ένας θεμέλιος λίθος προς μια βιώσιμη, ειρηνική ανάπτυξη. Το θέμα της ισότητας των φύλων έχει τόσο οικονομική όσο και κοινωνική διάσταση με παγκόσμια επίπτωση. Οικονομική γιατί σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον που βαίνει προς μια ολοένα και περισσότερο γήρανση του πληθυσμού του, δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί ένα επιδιωκόμενο επίπεδο παραγωγής και ανάπτυξης, χωρίς την συμμετοχή και ένταξη επί ίσης όροις του μισού πληθυσμιακού ποσοστού που αφορά τις γυναίκες, στον εργασιακό περιβάλλον. Βασική προϋπόθεση και ένα πρώτο σημαντικό βήμα προς την αντιμετώπιση αυτής την φυλετικής ανισότητας είναι η αντιμετώπιση των προκαταλήψεων που συναντώνται σε

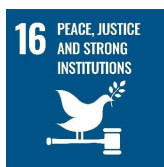
κάθε κοινωνία. Θέματα αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, ισόρροπης αντιπροσώπευσης σε κοινοβουλευτικές ομάδες και κέντρα λήψης αποφάσεων είναι καθοριστικής σημασίας προς την επίτευξη μιας δημοκρατικής κοινωνίας, ενσωματώνοντας τη διάσταση της ισότητας σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων τοπικής και περιφερειακής διακυβέρνησης.

Διάγραμμα 1.4: Μισθολογικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε μη προσαρμοσμένη μορφή, ΕΕ, 2010-2020

(% των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των ανδρών)

Στόχος 16 : Προάγουμε τις ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες, παρέχουμε πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδομούμε αποτελεσματικούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα

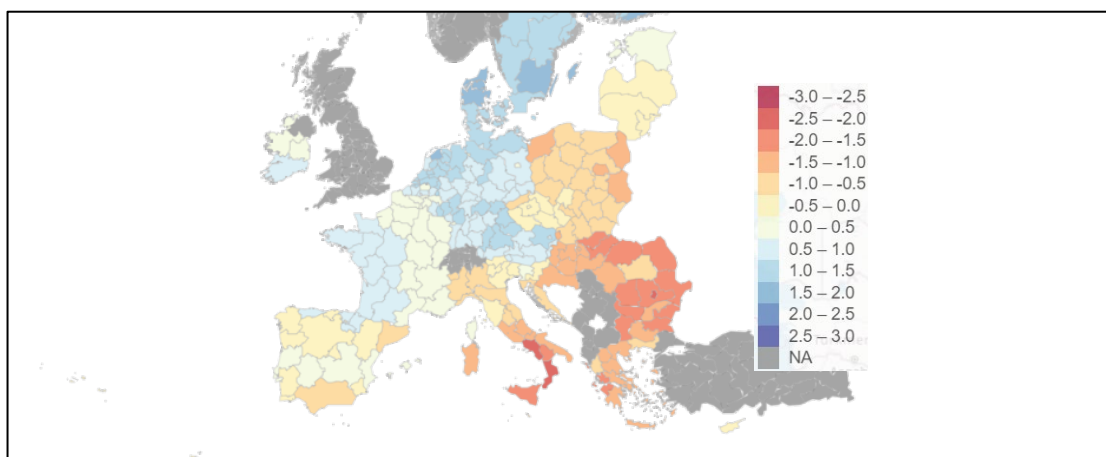

Εικόνα-σύμβολο του SDG 16. Πηγή: UN, (2022)

Απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάκτηση μιας ειρηνικής κοινωνίας αποτελεί η πρόσβαση χωρίς αποκλεισμούς βασισμένη στην προστασία των ευάλωτων ομάδων, το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και την χρηστή διακυβέρνηση. Ο Max Weber, στη θεωρία του για τους τρεις βασικούς τύπους κυριαρχίας, ηγεσίας και εξουσίας, υποστήριξε τον όρο διακυβέρνηση η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί από μια απρόσωπη γραφειοκρατία, που χρησιμεύει στη διοίκηση μιας πολύπλοκης κοινωνίας. Ο όρος εξουσία χρησιμοποιούνταν συχνά υπονοώντας τη λέξη διακυβέρνηση. Η δυνατότητα των ατόμων στην άμεση σωστή ενημέρωση και η παράλληλη δυναμική έκφραση των επιθυμιών-αναγκών τους καθώς και η κυβερνητικές ευθύνες αποτελούν βασικές διαστάσεις της διακυβέρνησης. Η παραπάνω δυναμική έχει ως αποτέλεσμα

τον επηρεασμό αναφορικά με την χάραξη της εκάστοτε πολιτικής των κυβερνητικών προτεραιοτήτων και διαδικασιών, με ανακατεύθυνση των πολιτικών αναφορικά με τη ζήτηση, τη λογοδοσία και κατ' επέκταση τη διαφάνεια. Η διακυβέρνηση δύναται να οριστεί ως ένα σύστημα αξιών, πολιτικών και θεσμών, με τα οποία μια κοινωνία διαχειρίζεται το σύνολο των πολιτικών, αλλά και κοινωνικοοικονομικών υποθέσεων της, μέσω της διάδρασης εντός και μεταξύ του κράτους, της κοινωνίας των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα. Προκύπτει λοιπόν μια συνδεσιμότητα ανάμεσα στο οικονομικό-πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο καθώς και των ζητημάτων που άπτονται αυτών.

Εικόνα 1.5: Υποεθνική ποιότητα διακυβέρνησης στα κράτη μέλη της ΕΕ: Παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Δείκτη Ποιότητας της Κυβέρνησης 2021 και της σχέσης του με τους δείκτες Covid-19

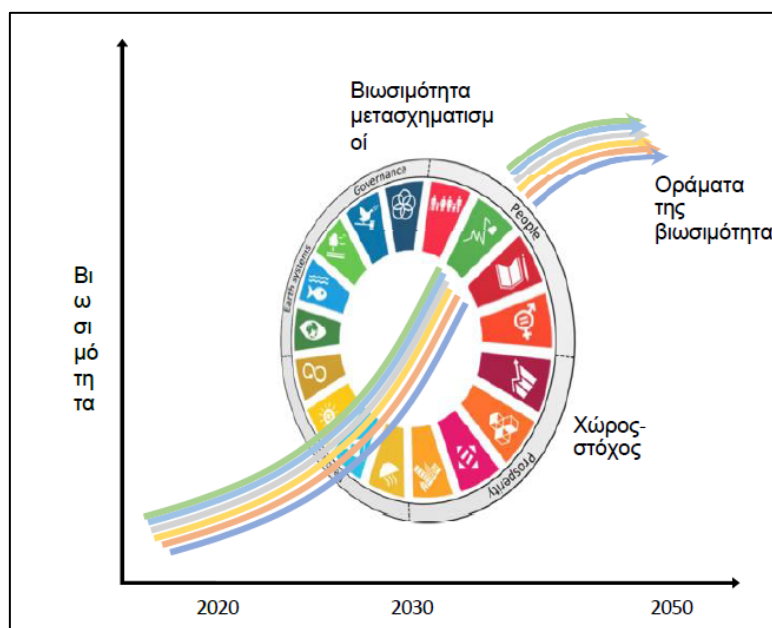
Πηγή: Charron, N. et al. (2021)

1.4.1 Κριτική στους ΣΒΑ

Η Ατζέντα 2030 έχει ως στόχο την διασφάλιση των αναπτυξιακών προτύπων που οδηγούν στην ευημερία και την κοινωνική ένταξη παράλληλα με την διασφάλιση της βιοποικιλότητας και των βιοφυσικών συστημάτων η σταθερότητα των οποίων κρίνεται σημαντική για την συνέχιση της ζωής χωρίς τον κίνδυνο αποστέρησης των επόμενων γενναίων. Οι μετασχηματισμοί που απαιτούνται από πλευράς κοινωνιών παράλα αυτά σε κάποιους στόχους (πέραν των στόχων για το κλίμα-ΣΒΑ 13) δεν καθίσταται σαφές τι ακριβώς απαιτείται. Το πιο ουσιώδες και σημαντικό είναι η πλήρης απουσία πληροφόρησης αναφορικά με την επίτευξη όλων των ΣΒΑ μαζί, αν ληφθεί υπόψιν οι συνέργειες και οι συνδέσεις μεταξύ τους. Για παράδειγμα ως λύση της

επισιτιστικής κρίσης (ΣΒΑ2) θα ήταν η αύξηση της αγροτικής παραγωγής μέσω τεχνολογιών, λιπασμάτων κτλ. τα οποία όμως με τη σειρά τους ενέχουν κινδύνους επιβάρυνσης του περιβαλλοντικού ιστού και επιδείνωσης του κλίματος λ.χ. αύξηση εκπομπών του αζώτου (ΣΒΑ13) ή έλλειψη νερού (ΣΒΑ6).

Γράφημα 1.4: Εννοιολόγηση του χώρου-στόχου, που δείχνει πώς σχετίζεται με τους απαιτούμενους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και το μακροπρόθεσμο όραμα βιωσιμότητας

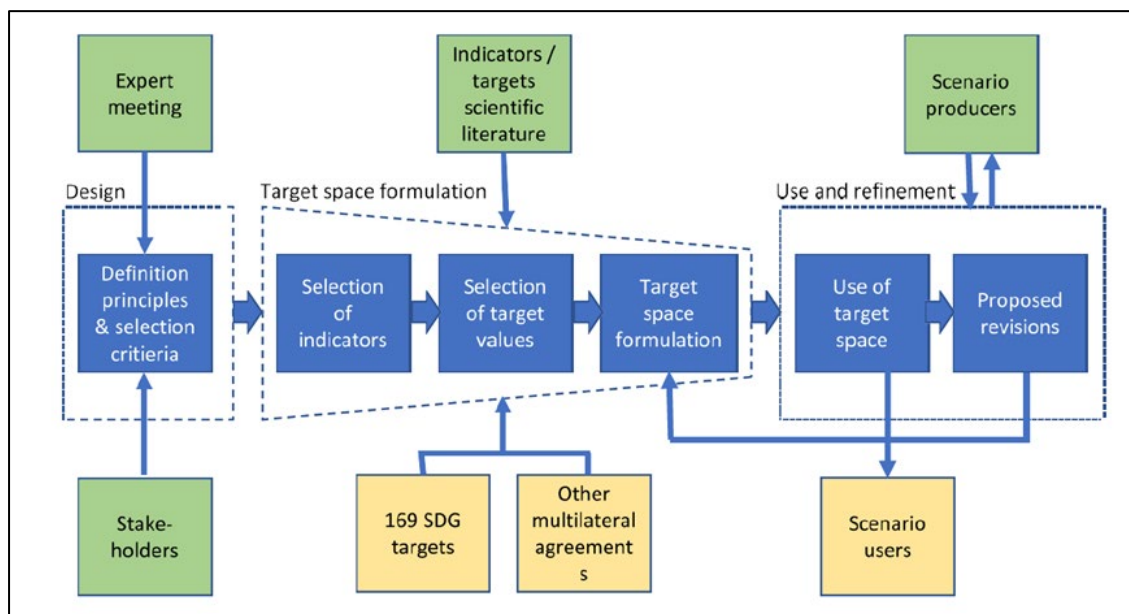

Πηγή: van Vuuren et al (2022)

Η δημιουργία σεναρίων που ενημερώνουν για τον τρόπο πραγμάτωσης και επίτευξης των στόχων, όπως αυτών των εκπομπών και κλίματος θα μπορούσαν να δώσουν μια ώθηση στην επιστημονική κοινότητα και λειτουργήσουν υποστηρικτικά στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, απαραίτητη προϋπόθεση για την δημιουργία των σεναρίων είναι η δημιουργία ενός τυποποιημένου χώρου-στόχων που θα βοηθούσε στη ποσοτική ανάλυση των διαδρομών προς επίτευξη των ΣΒΑ για παράδειγμα η αντιμετώπιση της φτώχειας η εξάλειψη της οποίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα τοπικά δεδομένα. Η δημιουργία λοιπόν ενός διεπιστημονικού δικτύου με επίκεντρο τους ΣΒΑ, το οποίο μέσα από συναντήσεις και συγκρίσεις δεδομένων και τις ανταλλαγές της ήδη κατακτημένης γνώσης και εμπειρίας, κάτω από το πρίσμα του πλαισίου χώρου-στόχων, θα μπορούσε να συμβάλει στην δημιουργία στρατηγικών λύσεων εναρμονισμένων στο πνεύμα της Ατζέντας 2030. Επίσης η τρέχουσα πολιτική συγκυρία αποτυπώνεται και στην απροθυμία της Ατζέντας που αποτελεί βασική της

αδυναμία, να μπορέσει να αμφισβητήσει τις όποιες δυσαναλογίες εξουσίας, μιας και η αυξανόμενη δυναμική παρέμβασης και καθορισμού της Ατζέντας από τον ιδιωτικό τομέα διαρκώς αυξάνεται. Όσο αυτό εξακολουθεί να υφίσταται ανεξάρτητα της μετασχηματιστικής δυναμικής αποστολής της Ατζέντας, ο στόχος για παράδειγμα της εξάλειψης της φτώχειας θα παραμένει ακατόρθωτος.

Εικόνα 1.6: Σχηματική απεικόνιση διαδικασίας καθορισμού και εφαρμογής του χώρου-στόχου

Πηγή: van Vuuren et al (2022)

1.5 Κοινωνική Πολιτική

Μια πληθώρα όρων και εννοιών άρχισε να κατακλύζει το λεξιλόγιο μας κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, όπως Τρίτος Τομέας, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κοινωνία των Πολιτών, που αν τις προσθέσει κανείς στις έννοιες της φιλανθρωπίας και της αλληλεγγύης και του εθελοντισμού δημιουργείται ένα «κράμα» που συνήθως αποκαλείται κοινωνικός τομέας ή κοινωνικές οργανώσεις. Παρόλα αυτά η έννοια και ο προσδιορισμός του «κοινωνικού», όσο εύηχος και οικείος αν ακούγεται επί της ουσίας θεωρείται από τους πιο υποβολιμαίους, σχεδόν ποτέ δεν μπορεί να είναι κανείς σίγουρος για τον τρόπο που χρησιμοποιείται. Αυτό το ασαφές όριο και διαρκώς μεταβαλλόμενο πλαίσιο είναι το πεδίο της Κοινωνικής Πολιτικής. Η αναγνώριση της κοινωνικής πολιτικής ως ακαδημαϊκός τομέας εγκαθιδρύθηκε μόλις τη δεκαετία του 1950, ωστόσο αν το δούμε σε μια ιστορική προοπτική οι ρίζες των συζητήσεων για το

πώς η κοινωνία μπορεί να προωθήσει την ευημερία και να καλύψει το αίτημα της κοινωνικής προστασίας των πολιτών συναντάται από την αρχαιότητα. Η φροντίδα των ατόμων που έχουν ανάγκη, των ευπαθών-άρρωστων και φτωχών καθώς και των ηλικιωμένων και γενικά αναξιοπαθούντων τη συναντά κανείς, σε ποικίλες μορφές και εντάσεις σχεδόν σε όλες τις οργανωμένες κοινωνίες.

Έχοντας ως αρχή τα κείμενα του Πλάτωνα διαμορφώθηκε στη δύση μέσω της ουτοπικής σκέψης, η μεταρρυθμιστική ατζέντα που εκφράστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με την εισαγωγή νομοθεσίας που στόχευαν στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και στην αντιμετώπιση των κοινωνικών φαινομένων. Η μετάβαση από τις αγροτικές στις βιομηχανικές κοινωνίες είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κενού στην παροχή λειτουργιών κοινωνικής προστασίας καθώς ο άμεσα παραγωγός, εργαζόμενος έχει απωλέσει και αποσυνδεθεί με τα μέσα παραγωγής των στοιχειωδών αναγκών για να διάγει το βίο του. Η εργοδοσία δεν εκλαμβάνει τη κοινωνική προστασία και το κόστος τους δεν θεωρούνται εμπόρευμα προς ανταλλαγή με σκοπό την κερδοφορία. Το κράτος λοιπόν ως εκπρόσωπος των συνολικών συμφερόντων του συστήματος έρχεται να αναλάβει το κόστος της προσφερόμενης κοινωνικής προστασίας ως εξωτερικός παράγοντας. Έτσι εμφανίζεται δίπλα στην Αστική και Βιομηχανική Επανάσταση η ολοκλήρωση του «κοινωνικού κράτους» και ο κοινωνικός άνθρωπος του Κάντ.

Η εμφάνιση του «κοινωνικού κράτους» συμπορεύτηκε με την αναγκαιότητα ύπαρξης καταρτισμένων διοικητικών στελεχών που θα φρόντιζαν για την εφαρμογή και τη διαχείριση με αποτελεσματικό τρόπο των κυβερνητικών κοινωνικών πολιτικών. Έτσι δημιουργείται το Τμήμα Κοινωνικών Επιστημών και Διοίκησης στο London School of Economics το οποίο με επικεφαλής τον Richard Titmuss το 1950 εγκαθίδρυσε τη κοινωνική πολιτική ως ακαδημαϊκό πεδίο.

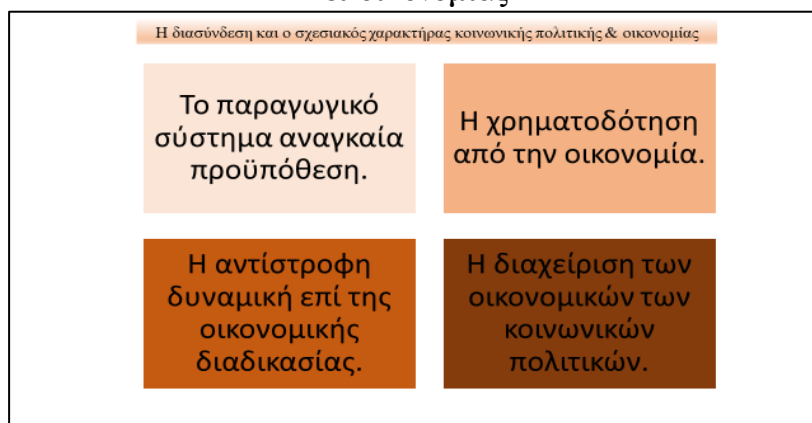
Αντικείμενο της κοινωνικής πολιτικής ξεκινώντας το έργο του ο Spicker (1995:4) ορίζει ως «τις πολιτικές που χρησιμοποιούν οι κυβερνήσεις για την πρόνοια και την κοινωνική προστασία και αναφέρεται τόσο στους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η πρόνοια σε μια κοινωνία όσο και στην ακαδημαϊκή μελέτη του θέματος», αναφέρεται στα πεδία δράσης της (υγεία, ασφάλιση, παιδεία, κοινωνική φροντίδα κα.) καθώς και στη κοινωνική κατάσταση που πιθανώς λειτουργεί

αποτρεπτικά στην κατάκτηση της ευημερίας δημιουργώντας κατηγορίες ατόμων όπως (φτώχεια, γήρανση, αναπηρία, ανεργία).

Στο έργο του Titmuss (1971) διατυπώνεται επίσης η ιδέα πως η πρόνοια οφείλει να εκλαμβάνεται ως μια μορφή συλλογικού αλτρουισμού θεσμοθετημένη, νοούμενη ως δικαίωμα, όμοια κανονιστική οπτική με την αντίληψη του Marshall (1950) της κοινωνικής πρόνοιας ως κοινωνικό δικαίωμα. Πέρα από την κύρια αντίληψη του Titmuss περί κοινωνικής πολιτικής και την κατανόησή της ως την οργάνωση και την λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών συμπεριλαμβάνει την πτυχή της ευημερίας καθώς και τη σχέση δημόσιου-ιδιωτικού σ' αυτό που σήμερα κατονομάζουμε ως «μικτή οικονομία της πρόνοιας». Παρόλα αυτά αναγνώριζε πως το κράτος πρόνοιας εκτός από παραγωγός της ευημερίας θα μπορούσε να προκαλέσει και δυστυχία (*ilfare*). Είναι φανερό για τον ίδιο πως η ενασχόληση και μελέτη του πεδίου της κοινωνικής πολιτικής δεν μπορεί παρά να συμπεριλάβει όλες τις διαστάσεις –πολιτική-οικονομική-κοινωνική, φανερώνοντας τη διεπιστημονικότητα του θεωρητικού της υποβάθρου. Για τον Midgley (1997:5) η ευημερία, ως στόχος της κοινωνικής πολιτικής και η επίτευξή της είναι συνάρτηση της διαχείρισης των κοινωνικών προβλημάτων και μεγέθυνσης των κοινωνικών ευκαιριών.

Πίσω από κάθε αναλυτική προσέγγιση θα συναντάμε τρεις πτυχές που συνθέτουν και αποτελούν από κοινού διαρκώς τους μόνιμους στόχους των σημερινών κοινωνικών κρατών: κοινωνική προστασία-κοινωνική αλληλεγγύη και κοινωνική συνοχή. Η ύπαρξη της σύγχρονης κοινωνίας όπως ιστορικά μετεξελισσόταν και εγκαινιάστηκε από τον βιομηχανικό καπιταλισμό πέραν της ίδιας της ύπαρξής της ως γενεσιουργού αιτίας της κοινωνικής πολιτικής, είναι και οι εσωτερικές οικονομικές αντιφάσεις που περιβάλλει η οικονομία της αγοράς καθώς επίσης και η αλλαγή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας με τα διαφορετικά σχήματα δομών, τύπων και κοινωνικών λειτουργιών με καθοριστικό παράγοντα τον καπιταλιστικό τρόπο που διανέμεται το εισόδημα. Οποιαδήποτε επιχείρηση άρνησης της ύπαρξης του κοινωνικού ή «μεθοδολογικού αναγωγισμού» στο οικονομικό, αμφισβητεί εμμέσως την κοινωνική ειρήνη και συνοχή αλλά και επί της ουσίας τους ίδιους τους όρους της οικονομικής ανάπτυξης.

Εικόνα 1.7: Ο σχεσιακός χαρακτήρας μεταξύ κοινωνικής πολιτικής & οικονομίας

Η αντιμετώπιση της κοινωνικής πολιτικής ποικίλει και ο τρόπος θεώρησής της, εξαρτάται ανάλογα την κοινωνική θέση και τις ιδεολογικές αντιλήψεις του κάθε ατόμου με το πώς αυτή μπορεί να ορίζει τους επιδιωκόμενους στόχους και της κατάλληλες μεθόδους προς επίτευξη. Ενδεικτικά μπορούμε να πούμε ότι με βάση τον τρόπο αντίληψης του πεδίου της έχουμε:

- Την κοινωνική πολιτική ως μέσο επίτευξης της ευημερίας όπως παρουσιάστηκε παραπάνω.
- Την κοινωνική πολιτική από την οπτική του κινδύνου, ως ρυθμιστής των βασικών «κινδύνων» (φτώχεια-ανεργία-γηρατειά) καθώς και τις ανασφάλειας ένεκα της ρευστότητας στις «κοινωνίες της διακινδύνευσης». Οι κοινωνικοί κίνδυνοι που επιβάλλουν πολιτικές κοινωνικής προστασίας, οι κοινωνικές ανάγκες που χρειάζονται πολιτικές κοινωνικής αλληλεγγύης και τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργούν την ανάγκη για νέες μεθόδους και πολιτικές ώστε να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή, είναι φαινόμενα διαχρονικά και εξελισσόμενα (Σακελλαρόπουλος, 2018).
- Την κοινωνική πολιτική από την οπτική της κοινωνικής αλλαγής.
- Την κοινωνική πολιτική ως ανάπτυξη.

1.5.1 Κοινωνική πολιτική από την οπτική της ανάπτυξης

Τόσο η κοινωνική πολιτική όσο και οι αναπτυξιακές σπουδές βασίζονται σε ιδέες με αρχαία προέλευση: αδιαμφισβήτητα η σημαντικότερη από αυτές είναι η πίστη

στην πρόοδο και την αλλαγή (Ηράκλειτος: τα πάντα ρει). Η διαρκής εξέλιξη των κοινωνιών μέσα στο χρόνο μετασχηματίζονται από απλά σε πολύπλοκα συστήματα που χαρακτηρίζονται από οικονομική ανάπτυξη και υψηλά επίπεδα ευημερίας. Αν και ιστορικά η πρόοδος θεωρούνται πως εκπορευόταν από δυνάμεις πέρα από την ανθρώπινη δράση, σταδιακά ο ανθρώπινος παράγοντας αναγνωρίστηκε πως μπορεί να κατευθύνει τη διαδικασία της αλλαγής επιφέροντας σημαντικές βελτιώσεις στις κοινωνικές συνθήκες. Οι ταχέως μεταβαλλόμενες-επιτόπιες- εξελίξεις τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχουν επιτείνει το ενδιαφέρον για τη σημασία της κοινωνικής πολιτικής στη διαχείριση της ευημερίας και των κινδύνων, αναγνωρίζοντας όλο και περισσότερο, πως η κοινωνική ανάπτυξη και η οικονομική ανάπτυξη αλληλοενισχύονται καθώς η έρευνα δίνει ιδιαίτερη προσοχή στον αναπτυξιακό ρόλο της κοινωνικής πρόνοιας.

Όπως και η κοινωνική πολιτική έτσι και οι αναπτυξιακές σπουδές έκαναν την εμφάνισή τους στις δυτικές χώρες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ σε ορισμένες υπήρξε η σύνδεση με πανεπιστημιακά μαθήματα προς διοικητικούς υπαλλήλους για τις αποικίες. Η έννοια της αναπτυξιακής ευημερίας βρήκε επίσημα την έκφραση της μετά την αμφισβήτηση της κυριαρχίας του *laissez-faire* και του κοινωνικού δαρβινισμού από τους υποστηρικτές του παρεμβατισμού. Η επιρροή των πολιτικών κομμάτων ως εκπρόσωποι των συμφερόντων των εργατικών τάξεων στις ευρωπαϊκές χώρες έδωσε περισσότερη δημοτικότητα στην άποψη πως η κοινωνική πολιτική μπορούσε να εφαρμοστεί για την επίτευξη κοινωνικής προόδου. Η εξέλιξη αυτή ενισχύθηκε και από το κοινωνιολογικό επιχείρημα πως η κοινωνική ανάπτυξη και ο κοινωνικός σχεδιασμός μπορούν να επιφέρουν προοδευτικές κοινωνικές αλλαγές (Midgley, 1994).

Η μεγάλη αγροτική μετακίνηση προς τα αστικά κέντρα για αναζήτηση εργασίας και η μη απορρόφησή τους είχε ως αποτέλεσμα οι βιομηχανικές πολιτικές να εγκαθιδρύσουν μια αυξανόμενη άτυπη αστική οικονομία που αντιμετώπιζε κυρίως φτώχεια και αποστέρηση, φανερώνοντας την αδυναμία της θεωρίας του εκσυγχρονισμού προς την εκπλήρωση του στόχου της και την ανάγκη για ένα εναλλακτικό σχέδιο για την εξάλειψη της φτώχειας. Τα Ηνωμένα Έθνη και η ΔΟΕ κύριοι αρωγοί της νέας προσέγγισης παρότρυναν τις κυβερνήσεις προς μια υιοθέτηση πολιτικών όπου δεν θα ανέμενε την αύξηση του βιοτικού επιπέδου από την οικονομική ανάπτυξη, αλλά θα αντιμετώπιζε της ανάγκες των ατόμων – υγειονομικές,

επισιτιστικές, στέγασης, εκπαίδευσης κα.- στη βάση της ελάχιστης επάρκειας προς κοινωνική ευημερία. Η ΑΣΧ και οι ΣΒΑ επηρεάστηκαν και θεμελιώθηκαν πάνω σ' αυτήν την ιδέα. Παράλληλα των εξελίξεων αυτών υπήρξε μια έντονη κριτική στη θεωρία του εκσυγχρονισμού όπου η συνεχής οικονομική ανάπτυξη μέσω της εκβιομηχάνισης είχε προκαλέσει οικολογικές καταστροφές ενισχύοντας την σπάταλη (πόρους) κατανάλωση και ενίσχυσε την έμφυλη ανισότητα μέσω της προώθησης της μισθωτής εργασίας κυρίως των ανδρών.

Ο όρος κοινωνική ανάπτυξη άρχισε να χρησιμοποιείται υποδηλώνοντας την προσπάθεια των κυβερνήσεων, των τοπικών κοινοτήτων και των ατόμων προς μια συνολική κοινωνική-ατομική ευημερία συνδυάζοντάς την με την διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Η αντιμετώπιση της κοινωνικής πολιτικής ως παραγωγικού συντελεστή είναι μια νεοσύστατη στρατηγική για το κοινωνικό κράτος. Βασική ιδέα της ανοικοδόμησης του ευρωπαϊκού κοινωνικού προσανατολισμού, σύμφωνα με την οποία:

- Το κοινωνικό κράτος συμβάλει στην αγωνιστικότητα της οικονομίας, από την οποία συνεπάγονται νέες θέσεις εργασίας και έσοδα από νέους φόρους προς το σύστημα της κοινωνικής προστασίας, και
- Εξασφαλίζει τη κοινωνική συνοχή και σταθερότητα μέσω της απασχόλησης, η οποία προκύπτει: α. μέσω των μετασχηματισμών και την αναπροσαρμογή και ευελιξία στην αγορά εργασίας και β. μέσω των κοινωνικών επενδύσεων σε Διαβίου εκπαίδευση, επιμόρφωση και κατάρτιση (πιο κοντά στην Σουμπετεριανή αντίληψη για το κοινωνικό κράτος), ενισχύοντας έτσι την οικονομία ανταγωνιστικά (Jessop B.).

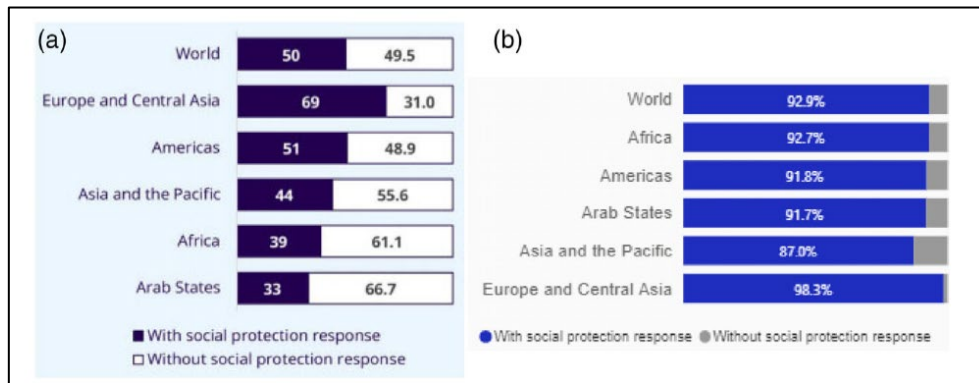
Το επακόλουθο του τελευταίου, ήταν η μετατόπιση των πόρων από «παθητικούς» δικαιούχους κοινωνικής πρόνοιας, βασικό επιχείρημα για τους υποστηρικτές της αρνητικής επίπτωσης των κοινωνικών δαπανών στην μελλοντική ανάπτυξη, σε ενεργητικές, μετασχηματιστικές πολιτικές που μέσω της επένδυσης των ικανοτήτων των ατόμων προωθείται η ένταξή τους στη παραγωγική διαδικασία. Οι κοινωνικοί κίνδυνοι ή ανελευθερίες (Sen) όπως (γήρανση πληθυσμού, ανεργία, έμφυλη ανισότητα, μεταβολές στην οικογενειακή δομή, παγκοσμιοποίηση), λειτουργούν ως πρόκληση για την ανοικοδόμηση της νέας στρατηγικής της κοινωνικής πολιτικής που

τοποθετεί το ανθρώπινο κεφάλαιο στο κέντρο του «επενδυτικού κοινωνικού κράτους» (Giddens,1998) και αντιμετωπίζονται όχι τόσο ανταγωνιστικά της ανάπτυξης αλλά ως συνιστώσες και ευκαιρίες για μια νέα οικονομία.

Αν η κοινωνική πολιτική μπορεί να οριστεί «ως η συστηματική κρατική παρέμβαση και ιδρυμάτων, που αποσκοπούν στην προστασία των πολιτών από την φτώχεια, την ασθένεια και άλλες κοινωνικές και οικονομικές καταστάσεις ή συγκυρίες, επιτρέποντας τους να διάγουν τον βίο τους αγωνιζόμενοι για τους δικούς τους στόχους ζωής», αντιλαμβάνεται κανείς την παράλληλη λειτουργία της με την οικονομική πολιτική προς την επίτευξη κοινωνικών-οικονομικών-εθνικών και τοπικών στόχων. Η σημερινή ρευστότητα και ο γρήγορος ρυθμός των αλλαγών ή των κρίσεων, αποδεικνύει πως στην πραγματικότητα τα γεγονότα κινούνται πιο γρήγορα από τα θεωρητικά πλαίσια.

Πρόσφατο παράδειγμα η υγειονομική κρίση της Covid-19 και ίσως αν πάμε πιο πίσω η οικονομική κρίση του 2008. Η ραγδαία εξάπλωση της πρώτης σε παγκόσμιο επίπεδο επηρέασε έντονα τόσο τις κοινωνίες όσο και τις οικονομίες. Από τις πιο έκδηλες συνέπειες είναι η δημιουργία μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης με αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα, την απασχόληση, την κοινωνική ανισότητα (εισοδηματική-έμφυλη), στην αύξηση της φτώχειας και ενδεχομένως στην εφαρμογή των ΣΒΑ. Κατά το ξέσπασμα μιας κρίσης, η όποια προοπτική για κοινωνικό μετασχηματισμό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τι διαρθρωτικές αλλαγές και ποιες διαδρομές έχεις ακολουθήσει για αυτές, προ κρίσης. Οι προτεραιότητες και οι επενδύσεις λοιπόν είναι καίριας σημασίας για τον προληπτικό και μετασχηματιστικό ρόλο της κοινωνικής προστασίας και πιθανό πιο επιτυχείς. Προκύπτει λοιπόν ένα νέο παράδειγμα, προερχόμενο τόσο από την εργασία του Esping-Andersen που προέκυψε από το έργο των Myrdal (1930 Σουηδία). Η αντίληψη της κοινωνικής πολιτικής ως προαπαιτούμενο της ανάπτυξης και της δημιουργίας θέσεων εργασίας και όχι ως κόστος, που δεν στοχεύει στο «θεραπεύειν» αλλά στο «προετοιμάζειν».

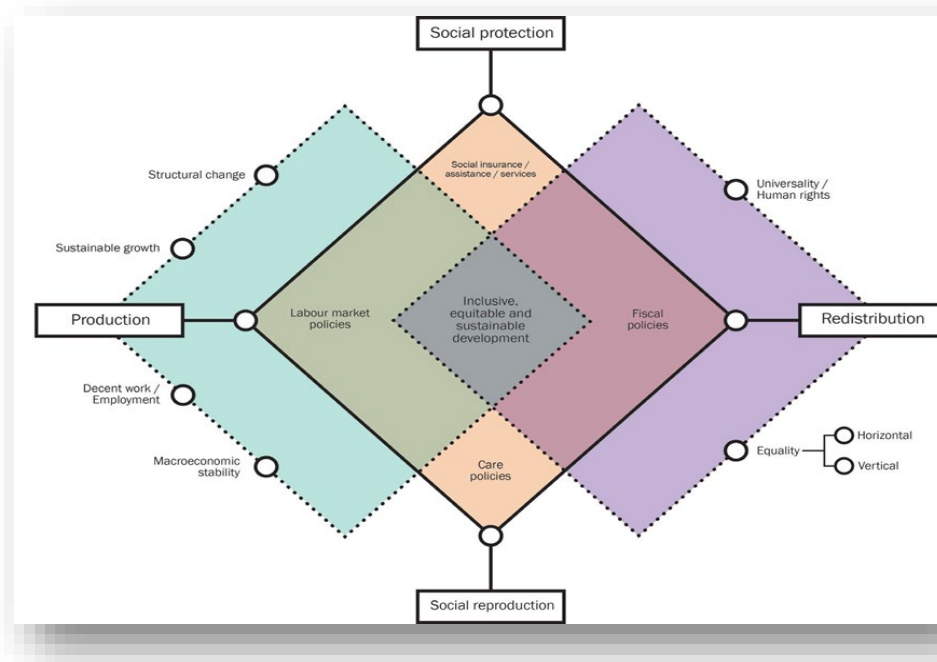
Γράφημα 1.5: Ανταπόκριση κοινωνικής προστασίας προ (α) και μετά (β) κρίσης Covid-19

Πηγή: (α) ILO Social Protection Responses to COVID-19 Crisis around the World, 18 Απριλίου 2020. (β) ILO Social Protection Responses to COVID-19 Crisis around the World, 9 Φεβρουαρίου 2021.

Η έννοια του UNRISD για την μετασχηματιστική δυναμική της κοινωνικής πολιτικής καταδεικνύει πως στη φύση της είναι διασταυρούμενη έχοντας στον πυρήνα της τη βιώσιμη ανάπτυξη. Έχοντας την εμπειρία των «οικονομιών τίγρεις» και αναγνωρίζονται τον μετασχηματιστικό ρόλο των κοινωνικών προγραμμάτων στη Νότια Κορέα, αντιλαμβανόμαστε πως η εννοιολόγηση της κοινωνικής πολιτικής οφείλει να διευρυνθεί, ενσωματώνοντας λειτουργικά ισοδύναμες μετασχηματιστικές κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές, ανεξάρτητα των μορφών τους.

Εικόνα 1.8: Μετασχηματιστική Κοινωνική Πολιτική

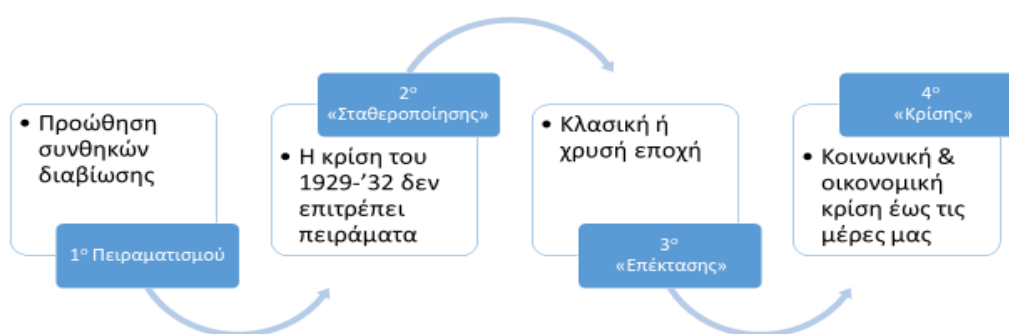
Πηγή: UNRISD.(2017). Policy Innovations for Transformative Change

1.6 Κράτος Πρόνοιας (Welfare State)

Σε κάθε χώρα το κοινωνικό κράτος διαμορφώθηκε ακολουθώντας μια μοναδική ιστορική διαδρομή. Οικονομικές κρίσεις όπως και πόλεμοι σε μεγάλο βαθμό επηρέασαν την υιοθέτησή τους με ανταγωνισμούς οικονομικούς και κοινωνικούς να καθορίζουν την ταχύτητα και την μορφή των αλλαγών. Το κράτος πρόνοιας αποτελεί βασικό θεσμό σε κάθε σύγχρονη οργανωμένη κοινωνία. Όρος που επινοήθηκε το 1940, αλλά με ρίζες των πρώτων βασικών πυλώνων κοινωνικής προστασίας γύρω στα 1900.

Τι είναι ακριβώς, ένα κράτος πρόνοιας; Ένας αρκετά φιλόδοξος ορισμός προέρχεται από τον Asa Briggs (1961) κατά τον οποίο ένα κράτος πρόνοιας «είναι το κράτος που χρησιμοποιεί σκοπίμως την οργανωμένη εξουσία με σκοπό να τροποποιήσει το παιχνίδι των δυνάμεων της αγοράς : α. διασφαλίζοντας ένα ελάχιστο εισόδημα, β. με περιορισμό της ανασφάλειας ένεκα «κοινωνικών απρόβλεπτων» (ασθένεια-ανεργία) και γ. με την καθολικότητα ανεξαρτήτου κοινωνικής θέσης ή κατάστασης των καλύτερων διαθέσιμων προτύπων στη βάση ενός συμφωνημένου εύρους κοινωνικών υπηρεσιών» άρα ο παρεμβατικός χαρακτήρας στοχεύει στην κοινωνική δικαιοσύνη, στην αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος και εγγυάται ένα ελάχιστο επίπεδο συνθηκών διαβίωσης (Κοντιάδης, 2008:17). Βέβαια ανάλογα την φιλοδοξία και τον συνδυασμό των παραπάνω πτυχών, τα κράτη πρόνοιας μπορεί να διαφέρουν.

Βάζοντας τον ευρωπαϊκό χώρο ως επίκεντρο, το σύγχρονο κοινωνικό κράτος ιστορικά μετεξελίχθηκε διαπερνώντας τέσσερα στάδια ανάπτυξης:

Με παράγοντα τη σχέση μεταξύ: αγοράς-οικογένειας και κράτους έχει γίνει προσπάθεια να κατασκευαστούν ιδεότυποι , τυπολογίες που διαχωρίζουν ή εντάσσουν τις χώρες ανά περίπτωση. Η κλασική ιδεοτυπική κατάταξη του Titmuss εντοπίζει τρία είδη κρατών-πρόνοιας:

- α. Το υπολειμματικό (Residual)
- β. Το βιομηχανικό (industrial achievement-performance)
- γ. Το θεσμικό-αναδιανεμητικό (institutional –redistributive)

Η ύπαρξη διαφορετικών οικονομικών-κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών σε κάθε χώρα έχει ως συνέπεια την παρουσία διαφορετικών μοντέλων κοινωνικής πολιτικής, ενώ ο τρόπος που κατανέμονται και αλληλοεπιδρούν οι ευθύνες ανάμεσα στην αγορά, το κράτος και τον οικογενειακό πυρήνα αντανακλώνται στο «πρόσωπο» της κοινωνικής προστασίας (Esping-Andersen,2006).

Η εργασία των Esping-Andersen's 1990 «The three worlds of welfare capitalism» παρουσίασε μια τυπολογία 18 κρατών πρόνοιας του ΟΟΣΑ στηριζόμενος σε τρία κριτήρια εκκίνησης:

- I. Αποεμπορευματοποίηση
- II. Κοινωνική διαστρωμάτωση
- III. Ανάμειξη του ιδιωτικού με το δημόσιο

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την κατάτμηση των κρατών πρόνοιας σε τρία συστήματα κοινωνικής προστασίας:

- α. Το φιλελεύθερο
- β. Το συντηρητικό-κορπορατιστικό και
- γ. Το σοσιαλδημοκρατικό

Μια σημαντική εξέλιξη ήταν η πρόταση για έναν ακόμα τύπο που θα κάλυπτε το Μεσογειακό /Λατινικό τόξο (Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία) το οποίο από αρκετούς είχε χαρακτηριστεί ένεκα της κατάστασής του, ως «νηπιακό Bismarck». Παρόλα αυτά ο Ferrera (2010) τα χαρακτηρίζει ως ιδιαίτερος ανεπαρκή ως προς την ομπρέλα

κοινωνικής προστασίας, μιας και προσφέρεται μέσω της οικογενειακής αλληλεγγύης ιστορικά, ενώ παράλληλα η κρατική παρέμβαση κρίνεται περιορισμένη στον περιορισμό αυτής της «τυποποίησης». Η πρόταση του Maurizio Ferrera (1996) ήταν, το Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο (4ο) στο οποίο το κράτος πρόνοιας συναντά περιορισμούς στην ανάπτυξη του λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών της διαπλοκής ανάμεσα στο κράτος-την οικογένεια και την αγορά ως προς την παροχή της κοινωνικής προστασίας και φροντίδας (Ferrera,1996:34-37).

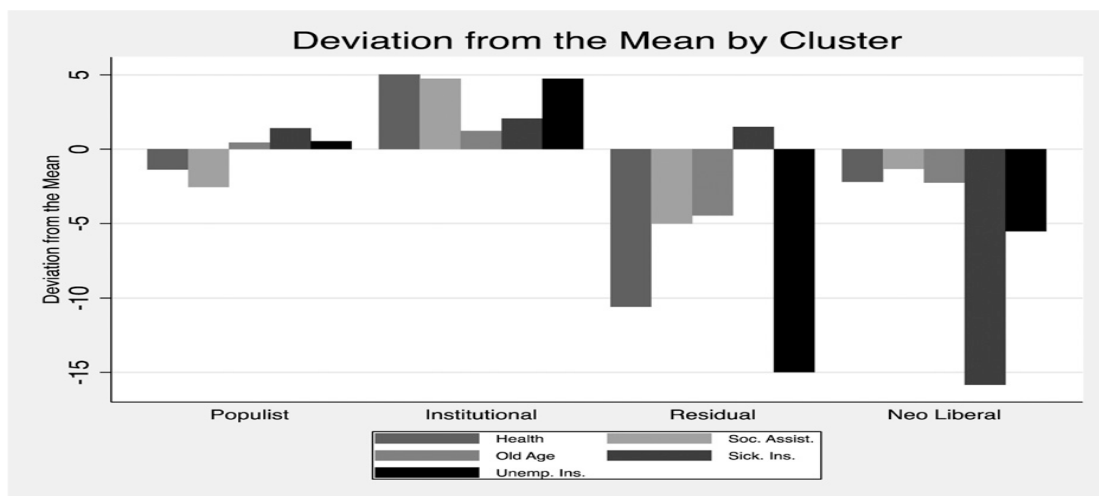
Αν ακολουθήσουμε την επονομαζόμενη θεωρία της ανατροφοδότησης πολιτικής (PFT), θα οδηγηθούμε στην υπόθεση πως καθοριστικής σημασίας για ένα μοντέλο κράτους πρόνοιας ενδεχομένως να είναι οι στάσεις των ίδιων των πολιτών γι' αυτό. Προκύπτει λοιπόν, πως η κοινωνικοοικονομική θέση του ατόμου αποτελεί έναν κρίσιμο προσδιοριστικό παράγοντα για τη στάση του, καθώς αυτή διαφοροποιείται απέναντι στην λειτουργία αναδιανομής του κράτους, ωστόσο κάθε μοντελοποίηση διακρίνεται για το στατικό της χαρακτήρα, καθώς περιγράφει την ιστορική πραγματικότητα μιας συγκεκριμένης χρονικής στιγμής και περιόδου.

➤ Μια κριτική ματιά στις τυπολογίες κρατών-πρόνοιας

Η άφυλη προσέγγιση τους χαρακτηρίζεται και από μια εμμέσως εννοούμενη ανδροκεντρική σκοπιά με αρκετούς περιορισμούς αναφορικά με την γενίκευση πάνω σε θέματα, γυναικών, ευημερίας και της οικογένειας. Η επικέντρωση μόνο στα χρηματικά οφέλη έχει ως συνέπεια την δημιουργία γενικών μοντέλων πάνω σε όλες τις μορφές της κοινωνικής φροντίδας. Επιπλέον μέσω στατιστικής επεξεργασίας διαφαίνεται η ύπαρξη περισσότερων των τριών τυπολογιών που ανέδειξε ο Esping-Andersen, ίσως τεσσάρων ή πέντε ακόμη (Γραφ.1.15). Κάποια επιχειρήματα που διατυπώθηκαν επίσης είναι:

- Η αναποτελεσματικότητα του ένεκα μη κατόρθωσης εξάλειψης της φτώχειας ή των κοινωνικών ανισοτήτων.
- Οι κοινωνικές παρεμβάσεις κατέληξαν να αποτελούν μέτρα ελέγχου παρά κοινωνικής ενσωμάτωσης και ένταξης.
- Ο περιορισμός της ελευθερίας του ατόμου μέσω της γραφειοκρατικής μεγέθυνσης και η αυξανόμενη εξάρτησή του από το κράτος.

Γράφημα 1.6: Κατανομή συνιστωσών ευημερίας σε τέσσερα καθεστώτα κράτους-πρόνοιας.

Πηγή: Yörük, E., Öker, İ., & Tafoya, G. R. (2022).

Η αναγκαιότητα πάντα το κράτος πρόνοιας να προσαρμόζεται σε περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως το δημογραφικό και ο παγκόσμιος ανταγωνισμός, ταυτόχρονα αποτελούν πρόκληση για το μέλλον: η προσαρμογή εργασιακής ηλικίας ένεκα βελτίωσης προσδόκιμου ζωής, η ανταγωνιστικότητα με προσανατολισμό στις κοινωνικές επενδύσεις και η μετανάστευση ίσως είναι ζητήματα που πιθανόν περιμένουν αντίδραση με διαφορετικούς τρόπους από το εκάστοτε καθεστώς, παρόλα αυτά οι πολιτικοί, ιδεολογικοί και θεσμικοί παράγοντες αποτελούν μόνιμα τον μοχλό αλλαγής τους. Παρά τις όποιες κριτικές, οι τυπολογίες θεωρούνται ένα χρήσιμο εργαλείο για συγκριτική μελέτη των κρατών ευημερίας.

Επιπρόσθετα, όλο και περισσότερο το νέο κράτος πρόνοιας και κατ' επέκταση η κοινωνική πολιτική, προσλαμβάνουν ένα διεθνή χαρακτήρα. Ζητήματα όπως το κοινωνικό ντάμπινγκ, η παύση της συσσώρευσης κεφαλαίου, η εργασιακή ανασφάλεια επιζητούν και απαιτούν πρωτοβουλίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατά συνέπεια οι όποιες ρυθμίσεις και κοινωνικές παρεμβάσεις οφείλουν να έχουν και έναν υπερεθνικό χαρακτήρα ή να εναρμονίζονται προσπαθώντας να μετριάσουν ή να προλάβουν τις εξωτερικές κρίσεις, αλλαγές που βιώνουν τα άτομα μέσα στο Παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, ώστε η αναδιανομή των αγαθών μέσα σ' αυτό, ακολουθώντας την συνέργεια ιδιωτικού-δημόσιου, να είναι προσανατολισμένη στην θετική ελευθερία.

1.7 Συμπέρασμα

Η αντιπαραβολή της ταύτισης του ΑΕΠ, της εκβιομηχάνισης, της τεχνολογικής προόδου και της μεγέθυνσης του οικογενειακού εισοδήματος με την αντίληψη περί ανάπτυξης και η τοποθέτηση του ρόλου τους ως μέσων, για την απομάκρυνση από ανελευθερίες όπως η φτώχεια, οι περιορισμένες ευκαιρίες και η κοινωνική αποστέρηση, ανέδειξε τη σημασία της συμπόρευσης που οφείλουν να έχουν η κοινωνική πολιτική με τις αναπτυξιακές σπουδές. Οι φιλόδοξοι στόχοι της Ατζέντα 2030 με επίκεντρο την βιωσιμότητα στις τρεις διαστάσεις της: κοινωνική-οικονομική-περιβαλλοντική, υποδηλώνει το σχεσιακό χαρακτήρα και την αλληλοενισχυτική διάδραση των δυο πεδίων. Οι ΣΒΑ που θα απασχολήσουν την παρούσα εργασία, - φτώχεια, ευημερία, υγεία, φυλετικές ανισότητες και επίπεδο διακυβέρνησης, πέραν της μεταξύ τους διασύνδεσης, συνεισφέρουν ως προσδιοριστικοί παράγοντες στην ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή. Παρόλα αυτά η δημιουργία σεναρίων που ενημερώνουν για τον τρόπο πραγματοποίησης και επίτευξης των στόχων θα βοηθούσε στη ποσοτική ανάλυση των επιλογών που οφείλει να ακολουθήσει μια πολιτική παρέμβαση. Επιλογές που το κράτος πρόνοιας μέσω μετασχηματισμών, θεσμικών ή δομικών οφείλει να κάνει προσανατολισμένο αναπτυξιακά. Ο σχεδιασμός των οποίων «από κάτω» προς τα «πάνω» για τον περιορισμό εμφάνισης ανισότητας, προϋποθέτει πέρα της πολιτικής σταθερής βούλησης απαλλαγμένη από την υφέρπουσα ψηφοθηρική αντίληψη και τάση διαδοχής, να διακατέχεται από προσαρμοστικότητα στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, παράγοντας καινοτόμο και ανταγωνιστικό προϊόν, με κριτήριο τη θετική ελευθερία των πολιτών.

2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση: Αναπτυξιακός προσανατολισμός Κοινωνικής Πολιτικής

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει προσπάθεια να καταδειχθεί η σημασία της κοινωνικής πολιτικής μέσω της κοινωνικής προστασίας στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που αποτελούν συνάμα και στόχοι της Ατζέντα 2030. Εν συνεχεία, βάση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, διαφαίνεται η δυνατότητα της αναπτυξιακής μετασχηματιστικής κοινωνικής πολιτικής με τον τρόπο και τα εργαλεία που δύναται να εκμεταλλευτεί για την διαχείριση και εξάλειψη των φαινομένων: της φτώχειας, της ευημερίας (υγεία) και δη του μετριασμού του αντικτύπου στην υγεία των ανέργων και στην διαφαινόμενη πρόκληση της γήρανσης του πληθυσμού καθώς και της διαχείρισης της έμφυλης ανισότητας, διερευνώντας τη διάσταση του φύλου στην εκπαίδευση-την υγεία-την αγορά εργασίας και την αντιπροσωπευτικότητα σε θεσμούς.

Η διαχείριση των αναδυόμενων αλληπάληλων κρίσεων και η πραγμάτωση και ο συντονισμός των άνωθεν στόχων-προκλήσεων εγείρει ερωτήματα για την υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου άσκησης πολιτικής. Η χρηστή διακυβέρνηση, στο τέλος του κεφαλαίου, αναδεικνύει την σημαντικότητα του ΣΒΑ16 για μια αποτελεσματική αντιμετώπιση και διαχείριση, προσανατολισμένη αναπτυξιακά με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς «δρώντας τοπικά, σκεπτόμενη παγκόσμια».

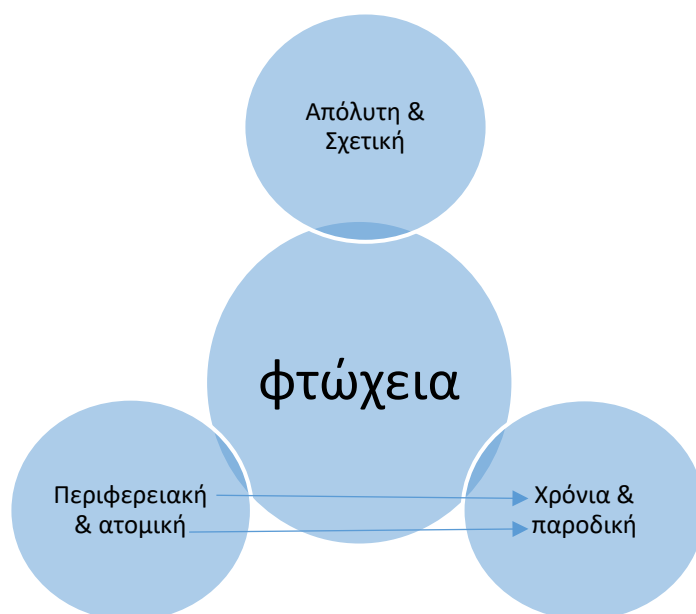
2.1 Ο ρόλος της κοινωνικής προστασίας στην φτώχεια.

Ανέκαθεν η φτώχεια αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα που λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη και την πρόοδο των ανθρώπινων κοινωνιών. Τα Ηνωμένα Έθνη με την Ατζέντα 2030 έχουν θέσει ως πρώτο στόχο βιώσιμης ανάπτυξης την εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις μορφές της. Η εννοιολόγηση και η ύπαρξη ενός γενικού συνεπούς ορισμού της φτώχειας παρά τη μακρά ερευνητική ιστορία, είναι απόρροια της διαφορετικής κατανόησης των επιστημονικών κλάδων. Η ασάφεια που δημιουργείται αν προσπαθήσει κανείς να τον τοποθετήσει σε ένα καθολικό επιστημονικό πλαίσιο δημιουργεί δυο μεγάλα εμπόδια και δυσκολίες. Από την μια έχουμε την κοινή αντίληψη της έννοιας της φτώχειας, η οποία συνδέεται στενά με την οπτική της μεμονωμένης περίπτωσης (γνωρίζουμε ότι ο χ και ο ψ είναι φτωχοί) αλλά καθίσταται δύσκολος ο επαναπροσδιορισμός της σε μια γενική προοπτική και ταυτόχρονα η δυσχέρεια απ' την άλλη της μετάβασης από το ατομικό σε ένα καθολικό κοινωνικό πλαίσιο. Άρα το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός της δυσκολίας ορισμού της κατηγορίας όλων των φτωχών στα όρια της συνθήκης μιας επιστημονικής διερεύνησης και προσέγγισης.

Αρχικά η κατανόηση της φτώχειας περιλάμβανε μόνο την διάσταση της οικονομικής στέρησης , εννοούμενης ως την κατάσταση όπου τα άτομα στερούνται υλικών πόρων (εισόδημα χρηματικό ή σε είδος) με αποτέλεσμα την δυσκολία απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών, αδυνατώντας να φθάσουν στο αντίστοιχο κοινωνικό πρότυπο διαβίωσης, το οποίο βέβαια κάθε φορά μεταβάλλεται. Οι πόροι συνδέονται στενά με την ικανοποίηση των αναγκών. Το παραπάνω αν και περισσότερο αποτελεί μια ερμηνεία της κοινωνικής κατασκευής των αναγκών παρά της φτώχειας, παρόλα αυτά η φτώχεια είναι έλλειψη κάποιας ανάγκης ή αποδεχόμαστε το γεγονός πως κάτι λείπει σε μεγάλο βαθμό, εντούτοις σημασία έχει η οπτική της βάσης των αναγκών και της πηγής τους. Σίγουρα δεν δύναται να αναχθεί κάθε ανικανοποίητη ανάγκη πως ισοδυναμεί με φτώχεια, παρόλα αυτά παρουσιάζεται η αποστέρηση που βιώνει το άτομο σε μια χρονική περίοδο αλλά και στην σωρευμένη –αρνητική- εμπειρία με το πέρασμα του χρόνου. Αυτή η όψη της «οικονομικής απόστασης» πέρα από το ελάχιστο κρίσιμο πρότυπο υποδηλώνει και τη σύνδεση της φτώχειας με την ανισότητα, η οποία συνεπάγεται έναν κοινωνικό- δομικό αποκλεισμό των ατόμων.

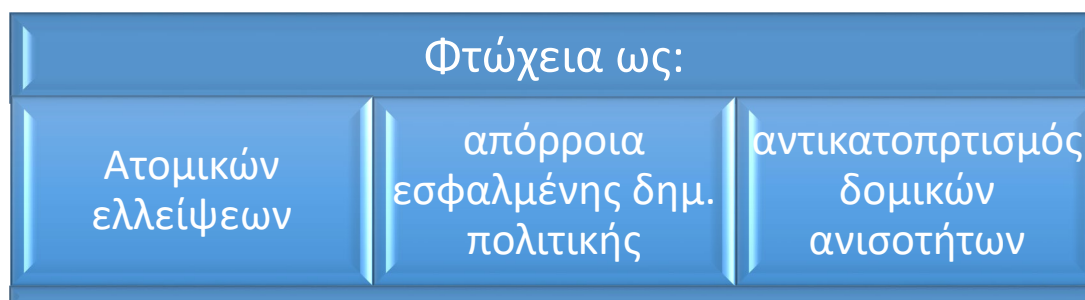
Ήδη από το 1981 η Παγκόσμια Τράπεζα έδωσε έναν ορισμό της φτώχειας υπό το πρίσμα τις έλλειψης ευκαιριών που απομακρύνει μέρος της συνολικής ομάδας, στην απόκτηση των αναγνωρισμένων ελαχίστων συνθηκών διαβίωσης ή συμμετοχής σε δραστηριότητες, καθώς με την σειρά του ο Sen (1982,1985) συμπληρώνει στο χαμηλό εισόδημα και την αποστέρηση βασικών ικανοτήτων. Έτσι μπορούμε να πούμε πως η φτώχεια αφορά και εμπεριέχει: οικονομικές ελλείψεις, κοινωνικούς αποκλεισμούς, απουσία ευκαιριών ή παρεχόμενων υπηρεσιών και ευαλωτότητα ή έκθεση σε κίνδυνο ένεκα των παραπάνω ελλείψεων (Liu & Xu,2016).

Σε γενικές γραμμές η φτώχεια μπορεί να διαχωριστεί σε:

Η περιφερειακή φτώχεια έχει ως αποτέλεσμα την απουσία και έλλειψη ώθησης εκ των έσω για μια προσωπική-ατομική ανάπτυξη σε μια ευρύτερη περιοχή ενώ ατομική φτώχεια συνεπάγεται μια αργή κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη με απουσία υποδομών και δημόσιων υπηρεσιών σε μια ολόκληρη περιοχή, σωρευμένη ως περιφερειακή φτώχεια (Liu & Xu,2016). Ενδεχομένως η λύση της περιφερειακής φτώχειας να αποτελεί το υπόστρωμα και τη προϋπόθεση της εξάλειψης της ατομικής φτώχειας αν επικεντρωθεί κανείς και απαντήσει στα πέντε ερωτήματα: τι, πού, ποιος, πότε και πώς, αναφορικά με την φτώχεια απεικονίζοντας ένα γεωγραφικό πρότυπο και αποκαλύπτοντας τις όποιες χωρικές ετερογένειες (Zhou Y., και Liu Y., 2022). Πέρα

λοιπόν της ύπαρξης μιας γεωγραφίας της φτώχειας οι όποιες διαφορετικές εξηγήσεις μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

Ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια θεωρούνται ως μια εγγενή πραγματικότητα σε κάθε κοινωνία. Μπορεί να συμπίπτει με την φτώχεια παρόλα αυτά διατείνεται ταυτόχρονα πέρα από αυτή καθώς συμπεριλαμβάνει τόσο την ίδια την κατανομή της όσο και τις όποιες σχεσιακές πτυχές. Εξαιτίας αυτού σε κάθε διαδικασία και συνθήκη ανάλυσης, το πλαίσιο οφείλει να κατανοεί την σχέση και σύνδεση μεταξύ της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής διάστασης του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς έχει αντίκτυπο τόσο στην ποιότητα ζωής των ατόμων όσο και στην απουσία ανισοτήτων και κατ' επέκταση της κοινωνικής συνοχής συνολικά.

Παρότι δεν υφίσταται μια καθολική συμφωνημένη εννοιολόγηση και ορισμός, μπορούμε να κατανοήσουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό ως μια κατάσταση στην οποία οι πολίτες χαρακτηρίζονται από την ανικανότητα της πλήρους συμμετοχής σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής –οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική- καθώς επίσης και τη διεργασία που διατηρεί την προηγούμενη κατάσταση. Η συμμετοχικότητα αποτρέπεται λόγω της έλλειψης πρόσβασης σε υλικούς πόρους, συμπεριλαμβάνοντας το εισόδημα, την εργασία, την στέγαση, τις υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγειονομικής περίθαλψης, τα βασικά δηλαδή θεμέλια της ευημερίας όπως ορίζονται στην Ατζέντα 2030. Η περιορισμένη συμμετοχικότητα έχει να κάνει επίσης με τον περιορισμό των ατόμων να ακουστεί η φωνή τους ή να δράσουν σε σημαντικές αποφάσεις καθώς τα δικαιώματά τους δεν τυγχάνουν ίσου σεβασμού δημιουργώντας έτσι το αίσθημα της κατωτερότητας και αποξένωσης που στην ουσία δημιουργεί ανισότητες οι οποίες οφείλονται στις ίδιες τις εξωτερικές συνθήκες στις οποίες τα άτομα δεν έχουν τον έλεγχο. Η ανισότητα των ευκαιριών υπονομεύει την

οικονομική αποτελεσματικότητα μέσα από την αλόγιστη σπατάλη του παραγωγικού δυναμικού και της μη αποτελεσματικής κατανομής και αναδιανομής των πόρων.

Αν παρατηρήσουμε τον «κύκλο της φτώχειας» θα αντιληφθούμε το χώρο δράσης και παρέμβασης που μπορεί να έχει η κοινωνική πολιτική μέσω ανάπτυξης κοινωνικών συστημάτων και προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας.

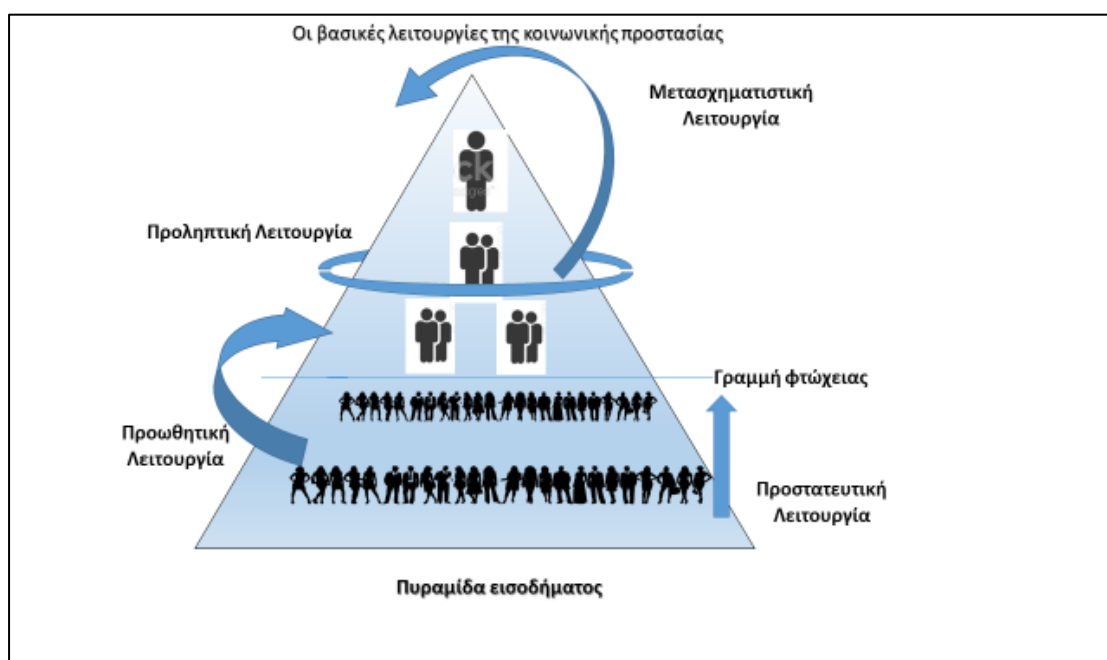

Η κοινωνική προστασία ανήλθε ως βασική κριτική απέναντι στον διάλογο περί κοινωνικού « δικτύου ασφαλείας» περνώντας από την μινιμαλιστική προσέγγιση της κοινωνικής βοήθειας σε προσεγγίσεις που στηρίζονται στα δικαιώματα, το «βιώσιμο επίπεδο διαβίωσης» και τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της φτώχειας. Γίνεται κυρίως αντιληπτή μέσω της περιγραφής των δημόσιων δράσεων, η ανάληψη των οποίων λειτουργεί ως αντίβαρο στην ευπάθεια, τον κίνδυνο και την στέρηση.

Με βάση την Ατζέντα 2030 και τους ΣΒΑ, το ερώτημα που γεννάται για το τι μπορεί και πρέπει να επιδιώκεται από την κοινωνική προστασία, πάντα μέσα από το πρίσμα της μακροπρόθεσμης και βιώσιμης μείωσης της φτώχειας, δύναται να απαντηθεί με δυο αλληλένδετα εμφωλευμένα σκέλη. Από την μία έχουμε τη σύνδεση της διαχείρισης των κινδύνων με την οικονομική ανάπτυξη, που συνεπάγεται την προστασία της εισοδηματικής διακύμανσης και κατανάλωσης με σκοπό την επένδυση ένεκα συσσώρευσης και από την άλλη έχουμε την ασφαλή διαβίωση και ενισχυμένη αυτονομία ή ενδυνάμωση μέσω μεταβιβάσεων. Αρκετοί βέβαια στέκονται επικριτικά απέναντι στη δεύτερη σύνδεση χαρακτηρίζοντας τις μεταβιβάσεις ως μη βιώσιμη

«κατανάλωση» εμμένοντας στην οικονομική χροιά του δικτύου ασφαλείας, το οποίο επί της ουσίας αποτελεί μια «οικονομική προστασία» παρά κοινωνική με δυσκολία να μετασχηματιστεί κοινωνικά. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και της γρήγορης ταχύτητας των οικονομικών μετασχηματισμών αυξάνουν ολοένα την ζήτηση για μια καθολική κοινωνική προστασία.

Η κοινωνική προστασία αποτελεί σχεδόν πάντα το μέσο για την μείωση της φτώχειας και της ευαλωτότητας και ευπάθειας και βασικό θέμα για την κοινωνικοπολιτική και οικονομική ανάπτυξη. Με βάση αυτό μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις λειτουργίες της, (Guhan, 1994):

- Η προστατευτική λειτουργία: βοηθάει στην άμβλυνση της φτώχειας, υποστηρίζοντας τα άτομα που διαβιούν κάτω από ένα καθορισμένο ελάχιστο όριο, κυρίως μέσω μεταβιβάσεων ή επιδοτήσεων με σκοπό την μείωση του χάσματος της φτώχειας και της επίπτωσης της.
- Η προωθητική λειτουργία: προσπαθώντας να σταθεροποιήσει τη ροή εισοδήματος μειώνει την έλλειψη σιγουριάς και ευπάθειας με σκοπό την ανάληψη νέων ρίσκων και επενδύσεων που παράγουν πλούτο, ενισχύοντας έτσι την ανθεκτικότητα των ατόμων και την εισοδηματική δυναμικότητα.

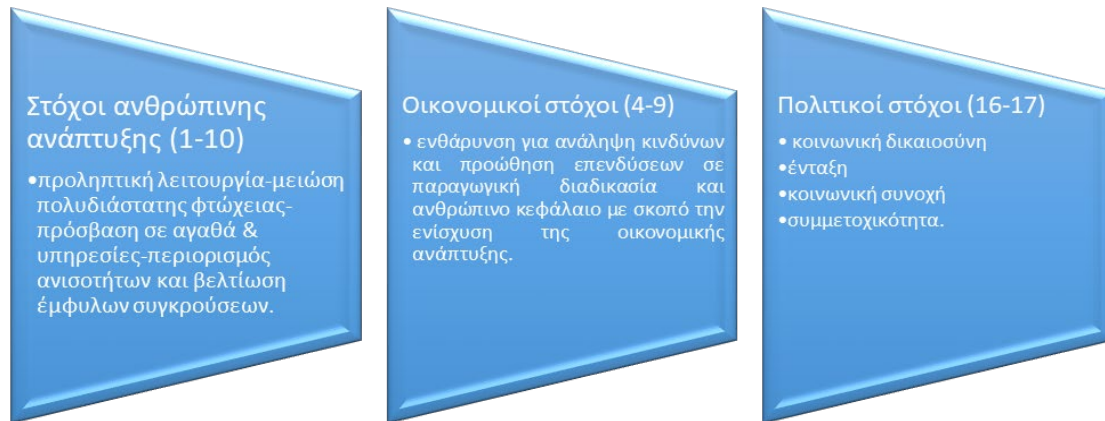
- Η προληπτική λειτουργία: υποστηρίζοντας τα άτομα στην διαχείριση κοινωνικού κινδύνου μετριάζοντας τον αντίκτυπο της κακής υγείας, της ανεργίας ή του γήρατος (μακροζωία), αποτρέποντας έτσι τις όποιες συνέπειες ένεκα κινδύνων μπορούν να προκαλέσουν έλλειψη στο εισόδημα και επιδείνωση της ευημερίας.

Μια τέταρτη λειτουργία έρχεται να προστεθεί από τους Devereux και Sabates-Wheeler (2004), η μετασχηματιστική λειτουργία της κοινωνικής προστασίας, με την οποία επιδιώκεται η άρση των εμποδίων για μια ευρύτερη κοινωνική ισότητα, ένταξη, με αποτέλεσμα την επίτευξη βιώσιμων μέσω διαβίωσης, αντιμετωπίζοντας τα βαθύτερα αίτια της φτώχειας και της ευπάθειας όπως η ανισότητα πρόσβασης, οι σχέσεις εξουσίας ή μη δίκαιη αναδιανομή των δημοσίων πόρων. Κατά τους Molyneux et al. (2016) αναφορικά με τους μετασχηματισμούς σε υποκειμενικό επίπεδο μπορούν να:

- Μίκρο- επίπεδο (προσωπικό) → Ανάπτυξη αισθήματος αξιοπρέπειας και σεβασμού.
- Επίπεδο κοινότητας → Ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης.
- Μάκρο-επίπεδο → μετασχηματιστικός αντίκτυπος και επίδραση ανάμεσα στη σχέση πολίτη-κράτους και στο «κοινωνικό συμβόλαιο».

Πέραν την ουσιαστικής σημασίας που κατέχουν οι παραπάνω λειτουργίες της κοινωνικής προστασίας στην ευημερία των ατόμων, παράλληλα βοηθούν την οικονομική ανάπτυξη μέσω της δυνατότητας που παρέχεται σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα να ανταπεξέλθουν αντιμετωπίζοντας ικανοποιητικά τους κλυδωνισμούς και κινδύνους μειώνοντας έτσι την πίεση που ασκείται στο κοινωνικό σύνολο και τα δίκτυα για παροχή υπηρεσιών υποστηρικτικών σε έκτακτες καταστάσεις, αποδεσμεύοντας πολύτιμους πόρους στη παραγωγική διαδικασία (Loewe M. και Schüring E., 2021). Δίνοντας ώθηση λοιπόν και έχοντας ενισχύσει την ετοιμότητα η κοινωνική προστασία προάγει την οικονομική ανάπτυξη στους κύκλους των ατόμων με χαμηλά εισοδήματα, συμβάλλοντας ενισχυτικά στην ένταξη και κοινωνική συνοχή παρέχοντας σταθερότητα στο κοινωνικό σύνολο και πολιτική ανάπτυξη(Loewe M. et al., 2020b).

Η κοινωνική προστασία δεν αποτελεί ένα στόχο βιώσιμης ανάπτυξης (στόχος 1) από μόνη της, έχει την δυνατότητα να συνδράμει σε περισσότερους ΣΒΑ της Ατζέντα 2030:

Εξίσου αποτελεσματικά η κοινωνική προστασία μπορεί να συνδράμει στην άμβλυνση παγκόσμιων προβληματικών τάσεων που αποτελούν ταυτόχρονα εμπόδιο προς την επίτευξη των ΣΒΑ. Κάποιες από τις προκλήσεις είναι:

Αντιλαμβάνεται κανείς πως τα κίνητρα για την τοποθέτηση της κοινωνικής προστασίας ψηλά στην ιεραρχία της πολιτικής συγκαταλέγουν: τις επιπτώσεις των κρίσεων και τη προσαρμογή στην ευαλωτότητα και φτώχεια, τα οποία μαζί με αναποτελεσματικές βραχυπρόθεσμες πολιτικές παρέμβασης, οδήγησαν στην αποδοχή

πως μια Παγκοσμιοποιημένη κοινωνία όταν συνοδεύεται από την απουσία κοινωνικής προστασίας συνεπάγεται αυξημένο κόστος.

Η ύπαρξη ενός συστήματος κοινωνικής προστασίας στηρίζεται σε τέσσερις κυρίως άξονες (Loewe και Schüring, 2021):

1. Κοινωνική Βοήθεια (μη ανταποδοτικές μεταβιβάσεις –άμεσες και έμμεσες)
2. Κοινωνική ασφάλιση (κάλυψη εισφορών σε έκτακτες περιπτώσεις)
3. Αγορά εργασίας (πολιτικές ενεργητικές και παθητικές)
4. Κοινωνικές υπηρεσίες (κατάρτιση, αποκατάσταση, θεραπεία)

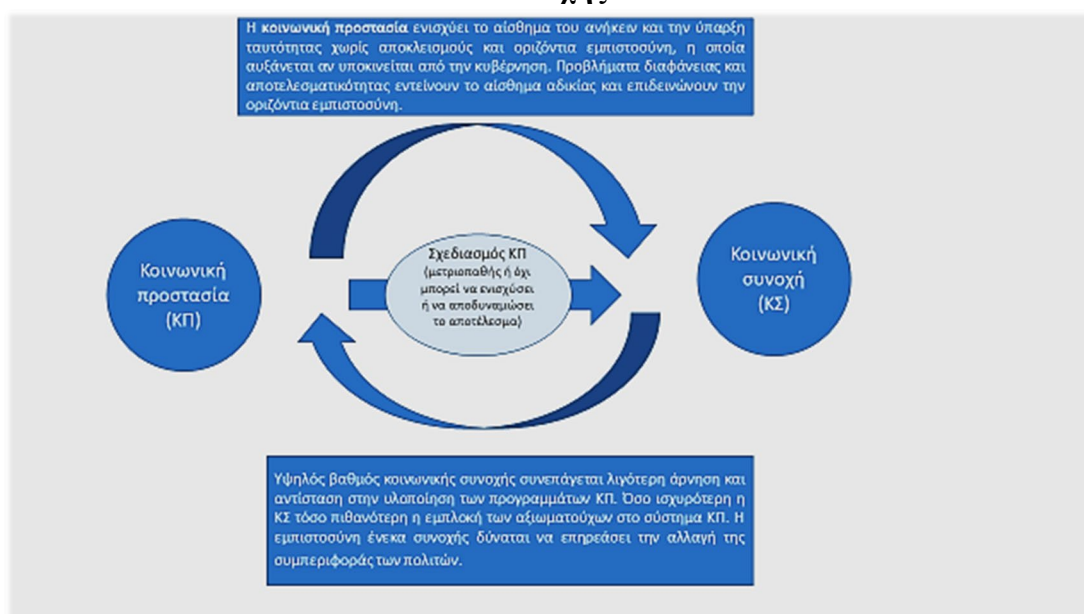
Σημαντικό στοιχείο αποτελεί ο τρόπος αλληλεπίδρασης των προγραμμάτων που απαρτίζουν το σύστημα καθώς και η αλληλοσυμπληρωματικότητα τους σε όλους τους στόχους που έχουν τεθεί προς την επίτευξη του γενικότερου στόχου της καθολικής οριζόντιας και κάθετης κάλυψης. Η αποτελεσματικότητα, συνεκτικότητα και βιωσιμότητα των συστημάτων προϋποθέτουν την τήρηση τριών προτύπων (ΟΟΣΑ, 2018):

- Συγχρονισμένα: τόσο σε επίπεδο πολιτικής όσο και διοικητικό φανερώνοντας την οριζόντια διασύνδεση με άλλα πεδία: εκπαίδευση, υγεία, εργασία και την κάθετη διασύνδεση σε ένα αποκεντρωμένο πλαίσιο.
- Χωρίς αποκλεισμούς και δίκαιο: η καθολική προσβασιμότητα ειδικά σε περιόδους κρίσεων (Covid-19) προσφέρει καλύτερη διαχείριση των προσωπικών κινδύνων.
- Λογοδοσία και διαφάνεια: άρα συστηματική αξιολόγηση και έλεγχος με συμμετοχή των πολιτών ή κοινωνικών ομάδων είτε ως λήπτες είτε ως κοινωνικών εταίρων.
- Κρατική υποστήριξη: στα πλαίσια του εγγυητή και ρυθμιστή τόσο της διαφάνειας των διαδικασιών όσο και της προσβασιμότητας των ατόμων στις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Η διάχυση της οικονομικής ανάπτυξης σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο τις περισσότερες φορές είναι ακατόρθωτη, η όποια μείωση της φτώχειας δεν δύναται να πραγματοποιηθεί χωρίς τα κίνητρα και τις επενδύσεις στη κοινωνική προστασία. Τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο της πολιτικής βρίσκεται η κοινωνική συνοχή. Οι λόγοι για αυτό μπορούμε να πούμε πως συνοψίζονται σε τρεις.

Αρχικά η κοινωνία που χαρακτηρίζεται από συνεκτικότητα ταυτόχρονα δύναται να είναι πιο ανθεκτική σε κρίσεις (Abrams et al., 2020,2022), σε δεύτερο επίπεδο η κοινωνική συνοχή προωθεί την κοινωνική ειρήνη και τρίτον βοηθά στην τοπική ανάπτυξη. Η σύνδεση μεταξύ κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής συνοχής δεν είναι σίγουρα μονόδρομος, μιας και κοινωνίες που μοιράζονται ίδιες αξίες και διατηρούν μια κοινή αντίληψη περί του γενικού καλού, παρέχουν πιο βελτιωμένη και ολοκληρωμένη καθώς και αποδεκτή κοινωνική προστασία (Burchi et al, 2022).

Εικόνα 2.1: Σχεσιακός μηχανισμός κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής συνοχής

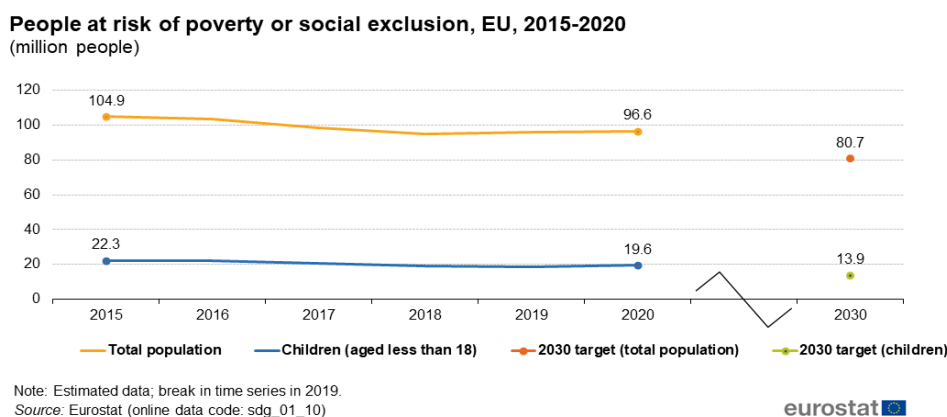

Συνεπώς η κοινωνική προστασία έχει θετικό αντίκτυπο σε όλα τα στοιχεία της κοινωνικής συνοχής: συγκροτημένη περιεκτική ταυτότητα, εμπιστοσύνη και συνέργειες για το κοινό καλό. Η ένταση παρόλα του αντίκτυπου επαφίεται στον σχεδιασμό και την υλοποίηση (κεντρικό βέλος εικ.2.1) των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας. Η εμπιστοσύνη προς την κυβέρνηση θα ενισχυόταν αν έβλεπε την κοινωνική προστασία όχι ως ανακουφιστική παρέμβαση της φτώχειας αλλά ως καθολικό δικαίωμα των πολιτών. Κατά την Koehler (2021) συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε, πως η δυναμική της κοινωνικής προστασίας έγκειται στο γεγονός της συμμετοχικότητας που συνεπάγεται λογοδοσία η οποία ενισχύει την εμπιστοσύνη με σκοπό την επιτυχία των συστημάτων και την ευημερία των πολιτών. Το αμάλγαμα των κοινωνικών δαπανών καθώς και η ποιότητα, έχει αποδειχθεί πως έχει τόση σημασία όσο και τα συνολικά κόστη, με τις παροχές σε είδος να έχουν καλύτερη

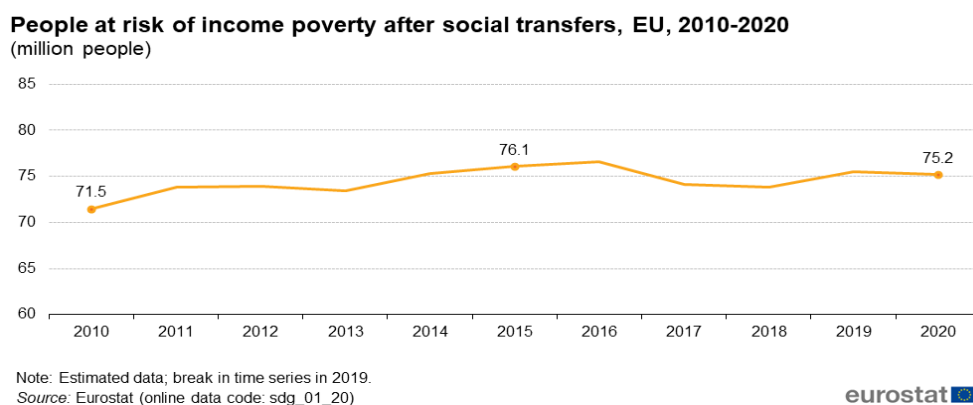
αποτελεσματικότητα στο κομμάτι του πληθυσμού που αντιμετωπίζει φτώχεια, απ' τις χρηματικές μεταβιβάσεις. Οι όποιες χρηματοδοτήσεις από πλευράς ΕΕ στο επίπεδο της περιφερειακής κοινωνικής πολιτικής και η επιτυχία τους σε συνδυασμό με της εθνικές πολιτικές εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από διάφορους παράγοντες θεσμικούς και οικονομικούς καθώς και των αλληλεπιδράσεων με τα μέσα πολιτικής σε επίπεδο έθνους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η στάση των κυβερνήσεων της Νότιας Ευρώπης, στην αντιμετώπιση των χρηματοδοτήσεων από πλευράς ΕΕ ως υποκατάστατο και όχι ως ενισχυτικό συμπλήρωμα στις εθνικές δαπάνες (Ferraro et al., 2021).

Η κοινωνική προστασία αν διαμορφωθεί σωστά μπορεί μέσω των συστημάτων της να διευκολύνει επί της ουσίας την οικονομική ανάπτυξη είτε μέσω ενίσχυσης των διαθέσιμων εισοδημάτων, είτε με τη συσσώρευση αποταμιεύσεων και την επένδυση στην παραγωγή και τεχνολογία είτε στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Ο σωστός σχεδιασμός οφείλει να μεγιστοποιεί τον οικονομικό αντίκτυπο εκμεταλλευόμενος τις λειτουργίες της κοινωνικής προστασίας προσανατολισμένους αναπτυξιακά συμβάλλοντας ως «αθόρυβη επανάσταση» (Barrientos et al. 2009) στην ανθρώπινη ανάπτυξη.

Διάγραμμα 2.1 Κίνδυνος από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό

Διάγραμμα 2.2: Άτομα με κίνδυνο στη φτώχεια μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις

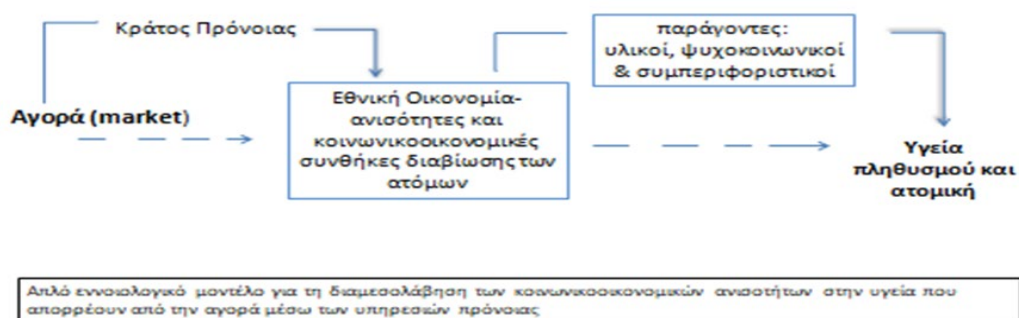

2.2 Ο αντίκτυπος της κοινωνικής προστασίας στην υγεία

Η καλή υγεία και η ευημερία αναγνωρίζονται πλέον όχι ως κινητήριοι παράγοντες αλλά ως προαπαιτούμενο για μια βιώσιμη οικονομική πρόοδο. Η αμφίδρομη σχέση μεταξύ οικονομικής κατάστασης και υγείας αναγνωρίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο: τα άτομα με χαμηλό εισόδημα –φτωχότερα- έχουν χειρότερη υγεία και ζουν λιγότερο κατά μέσο όρο από τα πλουσιότερα τμήματα του πληθυσμού (Marmot,2015) και αυτό ισχύει τόσο για υποβαθμισμένες ομάδες στην Ινδία όσο και για τους φτωχούς στο Λονδίνο ή τη Γλασκόβη (Virk, 2019).

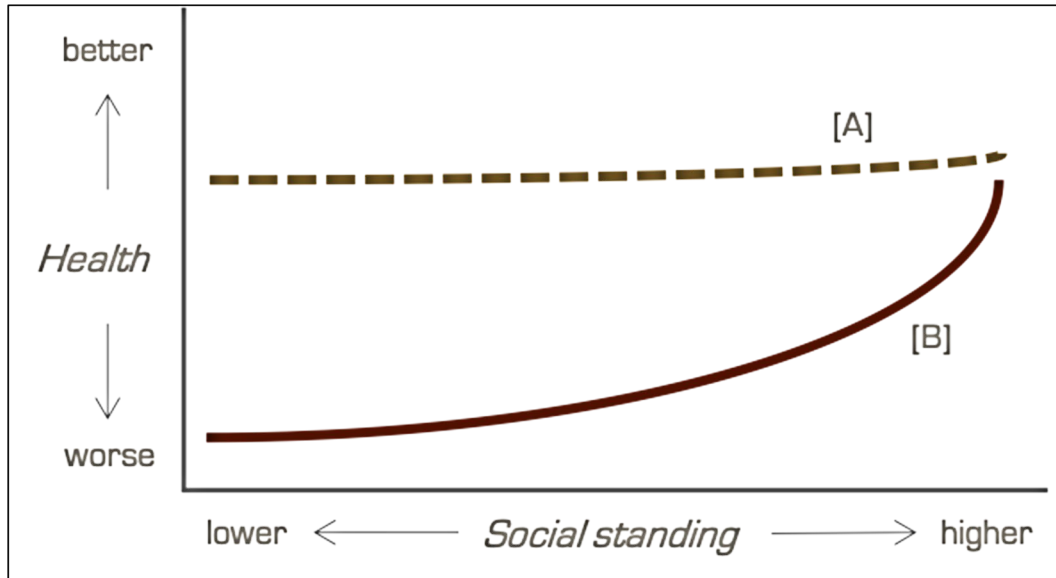
Παρόλα αυτά, αν και τα ποσοστά θνησιμότητας τείνουν να μειώνονται με το προσδόκιμο ζωής να έχει αυξηθεί από την δεκαετία του 1950 σύμφωνα με τον ΟΗΕ, εντούτοις παρατηρούνται σημαντικές διακυμάνσεις αναφορικά με τη διάρκεια ζωής τόσο μεταξύ των κρατών όσο και στο εσωτερικό τους. Ο Wilkinson (1990) θεωρεί αυτή την «επιδημιολογική μετάβαση» ως το γεγονός της παγκόσμιας ανάπτυξης όπου η επάρκεια υλικών συνθηκών που σχετίζονται με την υγεία και την υποστηρίζουν δύναται να δημιουργεί κοινωνικοοικονομικές ρήξεις ανάμεσα στα στρώματα ένεκα της ανισότητας. Η εισοδηματική ανισότητα φαίνεται να επιδρά σε σχέση με το προσδόκιμο ζωής, εφόσον συναθροίζει τις ατομικές δυνατότητες και ευκαιρίες ζωής εντός της κοινωνίας, επισημαίνοντας την κοινωνικοοικονομική κατάσταση ως έναν προσδιοριστικό παράγοντα της υγείας.

Η παρουσία διαφορετικών οικονομικών-κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών σε κάθε χώρα αλλά και εντός των χωρών έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη ποικίλων μοντέλων κοινωνικής πολιτικής, ενώ ο τρόπος αλληλεπίδρασης και κατανομής των ευθυνών ανάμεσα στην αγορά, το κράτος και τον πυρήνα της οικογένειας, αποτελούν αντανάκλαση στο «πρόσωπο» της κοινωνικής προστασίας (Esping-Andersen,1990).

Η παρουσίαση του κράτους πρόνοιας ως σύστημα διαστρωμάτωσης, εμφανίζεται ευρύτερα σαν τον προσδιοριστικό παράγοντα που διαμορφώνει εμμέσως ή άμεσα την υγεία του πληθυσμού διαμεσολαβώντας μέσω των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και των κοινωνικών υπηρεσιών.

Εικόνα 2.2: Κοινωνικές διαβαθμίσεις της υγείας

Κατά συνέπεια οι ανισότητες στην υγεία είναι συνάρτηση θεσμικών επιδράσεων της αναδιανομής στην ευημερία (εισόδημα-φύλο-εκπαίδευση), της συμπίεσης (όριο και επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης) και της διαμεσολάβησης, μέσω των ρυθμιστικών πρωτοβουλιών του κράτους πρόνοιας που αλληλοεπιδρούν σε πολλαπλά επίπεδα με τους κοινωνικούς προσδιοριστικούς παράγοντες και έχουν αντίκτυπο στην υγεία.

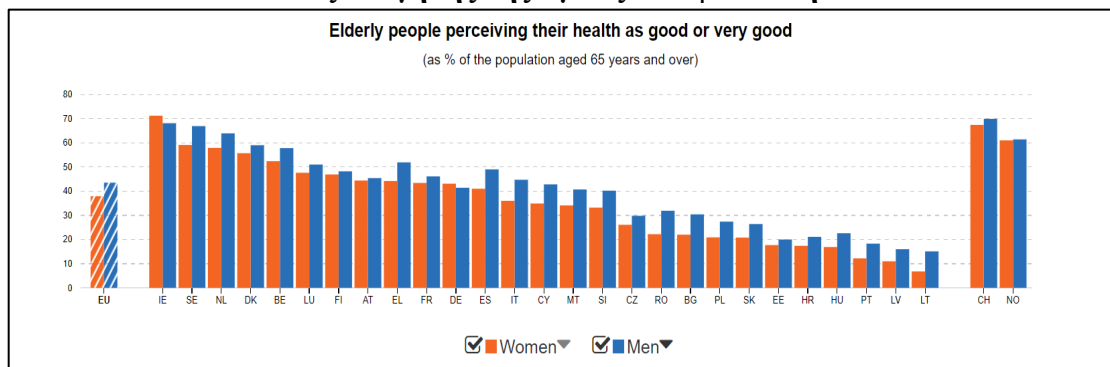
Τα συστήματα κοινωνικής προστασίας επηρεάζουν τα αποτελέσματα στην υγεία των ατόμων μέσω δυο έμμεσων διαύλων. Πρώτον ενισχύοντας την οικονομική προστασία αποφεύγοντας έτσι τις άμεσες μεγάλες δαπάνες (επίδραση εισοδήματος) και δεύτερον με την παροχή κινήτρων για χρήση και αξιοποίηση των συστημάτων υγείας (αποτέλεσμα χρήσης). Η βελτίωση του εισοδήματος βοηθά τους αποδέκτες να ανταποκριθούν με πολλαπλούς τρόπους όπως: βελτίωση διατροφής, δραστηριότητες αναψυχής, καθαρότερα περιβάλλοντα διαβίωσης, παροχές που είναι στενά συνδεδεμένες με μια καλύτερη αυτοαντίληψη της εισοδηματικής κατάστασης που οδηγεί σε χαμηλότερο ψυχικό στρες. Η επίδραση στο εισόδημα έχει ως αντίκτυπο τη χρήση υπηρεσιών υγείας μέσω της καθολικής κοινωνικής ασφάλισης, της ασφάλισης και των παροχών στους ανέργους ή ηλικιωμένων και ευπαθών ομάδων η οποία φαίνεται να λειτουργεί καλύτερα στις ψυχολογικές παρά τις σωματικές πτυχές της υγείας. Αν και η υγεία είναι εγγενώς μια πολυδιάστατη έννοια, η αξιολόγηση της επίδρασης των συστημάτων κοινωνικής προστασίας απαιτεί την εξέταση διάφορων αποτελεσμάτων ταυτόχρονα (Pfortner et al., 2019 -Strupat,2021).

Η καθολική υγειονομική κάλυψη εξακολουθεί να μένει στο κέντρο της ατζέντας του ΠΟΥ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, καθώς θεωρείται ο δρόμος για την μείωση της φτώχειας για μια οικονομική ανάπτυξη ανθρώπινη και χωρίς αποκλεισμούς. Παρόλα αυτά αποτελεί πρόκληση η ύπαρξη μιας ισορροπίας μεταξύ αποτελεσματικών και οικονομικών προγραμμάτων που προσφέρουν αποδοτικές λύσεις στις αυξανόμενες ανάγκες περίθαλψης. Η επένδυση στην υγεία οφείλει να αντιμετωπίζεται ως μια έμμεση επενδυτική κίνηση προς την οικονομία, την κοινωνική συνοχή και την βιώσιμη περιεκτική ανάπτυξη και οι φορολογούμενοι ή δωρητές κάμπτουν τις όποιες αμφιβολίες τους, ένεκα των αναπτυξιακών πολιτικών που ενισχύουν το ανθρώπινο κεφάλαιο και δημιουργούν προοπτικές αύξησης των ικανοτήτων δημιουργίας εισοδήματος συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη (Aspalter, 2017).

Στην έρευνα των Sieber et al. (2022) η οποία αποσκοπούσε να μελετήσει αν οι υψηλότερες δαπάνες κοινωνικής προστασίας μειώνουν τον αντίκτυπο των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων κατά τη διάρκεια ζωής με την υποκειμενική και αντικειμενική κατάσταση υγείας στην μετέπειτα ζωή, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την έρευνα SHARE από άτομα ηλικίας 50-96 ετών που διέμεναν σε 20 ευρωπαϊκές

χώρες, βρέθηκε η θετική συσχέτιση ανάμεσα στο ύψος των δαπανών και της μείωσης των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων σε άνδρες και γυναίκες αναφορικά με την αντικειμενική υγεία. Ο αντίκτυπος παρόλα αυτά για την αυτοεκτιμώμενη (υποκειμενική) υγεία φαίνεται να είναι ασθενέστερος με την αύξηση της ηλικίας. Ωστόσο κάποιες ειδικές πολιτικές κοινωνικής προστασίας ελλοχεύουν το ακούσιο αποτέλεσμα της αύξησης της ανισότητας στην αξιολόγηση της υγείας των ατόμων: αναπηρικά επιδόματα και πολιτικές.

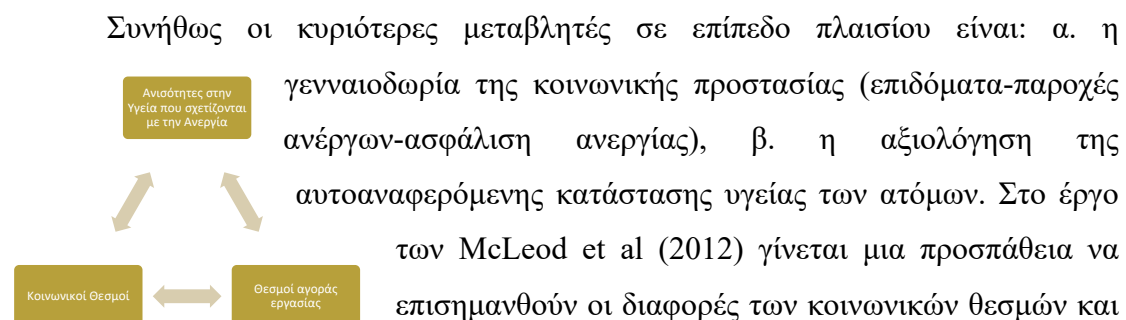
Γράφημα 2.1: Αποτύπωση αισθήματος περί καλής ή πολύ καλής αυτοαξιολόγησης της υγείας ανά φύλο στην ΕΕ

Πηγή: Eurostat, (2022)

2.2.1 Αντίκτυπος στην υγεία των ανέργων

Οι υλικές αποστερήσεις εξαιτίας της απώλειας εισοδήματος καθώς και διάφορων παροχών που συνδέονται με την εργασία δημιουργούν μια οικονομική πίεση στα άνεργα άτομα που μπορεί να επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, όπως κακή διατροφή, ψυχολογική πίεση και δυσφορία, κάπνισμα και κίνδυνο υψηλότερης θνησιμότητας. Τα κράτη πρόνοιας παρέχουν μια ποικιλία κοινωνικών μεταβιβάσεων και βασικών υπηρεσιών μέσω θεσμοθετημένων μηχανισμών διατήρησης του εισοδήματος, παρέχοντας έτσι ένα προστατευτικό μαξιλάρι έναντι των δυσμενών συνεπειών της ανεργίας.

των θεσμών της αγοράς εργασίας ανάμεσα στην Γερμανία και τις ΗΠΑ ως σημαντικές πηγές στον αντίκτυπο της ανεργίας στην υγεία χρησιμοποιώντας δυο διαχρονικές κοόρτες άνω των 10000 ατόμων σε ηλικία εργασίας. Υποστηρίζουν πως στη Γερμανία οι ανισότητες στη υγεία είναι μικρότερες ένεκα της πιο ολοκληρωμένης κοινωνικής και εργασιακής αγοράς. Παρόλα αυτά επειδή η μελέτη τους αφορά μόνο την ανάλυση δυο χωρών, περιορίζει σημαντικά την επεξηγηματική της ικανότητα.

Σε μια προσπάθεια να αρθεί ο άνω περιορισμός, η μελέτη των Sahidi et al (2016) προσπάθησε να διερευνήσει κατά πόσο η κοινωνική πολιτική μπορεί να μετριάσει τον αντίκτυπο στην υγεία των ανέργων σε μια διακρατική διακύμανση. Η ανισότητα στην αυτοαξιολόγηση της υγείας μεταξύ των ανέργων και των αντίστοιχων εργαζομένων διαφέρει όχι μόνο διακρατικά αλλά και εντός των κρατών. Αυτό οφείλεται τόσο στα διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής προστασίας όσο και στο επίπεδο δημόσιας στήριξης του κράτους πρόνοιας. Σε αντίθεση με το αναμενόμενο, οι ανισότητες στην υγεία που έχουν σχέση με την ανεργία δεν είναι μικρότερες όπως θα περίμενε κανείς στα Σκανδιναβικά κράτη πρόνοιας, αλλά μάλλον στα κράτη της Νότιας Ευρώπης. Η θεσμική προσέγγιση της συγκριτικής έρευνας κατέδειξε πως ένας θεσμοθετημένος μηχανισμός διατήρησης στο εισόδημα παρέχει το προστατευτικό ανάχωμα έναντι των συνεπειών της ανεργίας και το στίγμα μειώνεται σε υποστηρικτικά περιβάλλοντα προς το κράτος πρόνοιας.

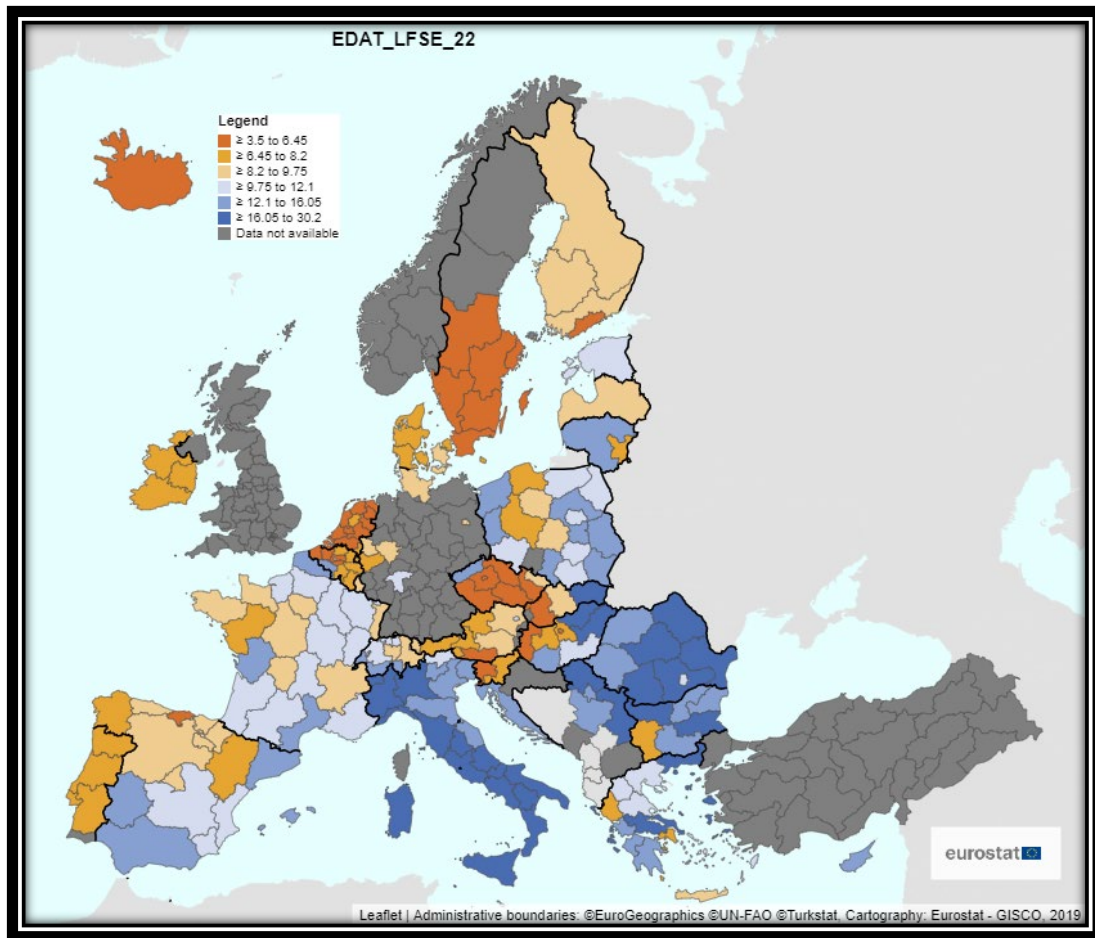
Ο βαθμός στον οποίο οι υλικοί παράγοντες επηρεάζουν άμεσα την υγεία είναι δύσκολο να διαχωριστούν από τις έμμεσες οδούς μέσω των συμπεριφορών υγείας, του χαμηλού ελέγχου, της ανασφάλειας και της χαμηλής αυτοεκτίμησης. Εξάλλου η υλική ανασφάλεια είναι πάντα ανησυχητική. Αν και τα συστήματα κοινωνικής προστασίας προσπαθούν να αντισταθμίσουν την οικονομική επιδείνωση, πάρα ταύτα ο σχεδιασμός και η ρύθμιση των όποιων αποζημιώσεων και επιδομάτων ανεργίας, έχουν ως αποτέλεσμα ορισμένα άτομα να είναι επιλέξιμα ενώ άλλα όχι με σημαντικές διαφορές στα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά (Sahidi et al., 2019).

Εξηγήσεις για τη σχέση μεταξύ εισοδηματικής ανισότητας και υγείας

Επεξήγηση	Σύνοψη του επιχειρήματος
Ψυχοκοινωνική (μικρο): Κοινωνική κατάσταση	Η εισοδηματική ανισότητα έχει ως αποτέλεσμα "δυσμενείς διαδικασίες κοινωνικής σύγκρισης" που επιβάλλουν κοινωνικές ιεραρχίες προκαλώντας χρόνια στρες που οδηγεί σε επιδείνωση των αποτελεσμάτων στην υγεία για όσους βρίσκονται στα κατώτερα στρώματα.
Ψυχοκοινωνική (μακρο): Κοινωνική συνοχή	Η εισοδηματική ανισότητα διαβρώνει τους κοινωνικούς δεσμούς που επιτρέπουν στους ανθρώπους να συνεργάζονται, μειώνει τους κοινωνικούς πόρους και οδηγεί σε λιγότερη εμπιστοσύνη και συμμετοχή στα κοινά, μεγαλύτερη εγκληματικότητα και άλλες ανθυγιεινές συνθήκες.
Neo-material (micro) Ατομικό εισόδημα	Η εισοδηματική ανισότητα σημαίνει λιγότερους οικονομικούς πόρους για τους φτωχότερους, με αποτέλεσμα μειωμένη ικανότητα αποφυγής κινδύνων, θεραπείας τραυματισμών ή ασθενειών ή/και να προλαμβάνουν ασθένειες
Neo-material(macro) Κοινωνική αποεπένδυση	Η εισοδηματική ανισότητα οδηγεί σε λιγότερες επενδύσεις σε κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες (ασφαλής στέγαση, καλά σχολεία κ.λπ.) που είναι απαραίτητες για την προώθηση του υγείας μεταξύ των φτωχότερων.
Στατιστικό τεχνούργημα	Οι φτωχότεροι σε κάθε κοινωνία είναι συνήθως και οι πιο άρρωστοι. Μια κοινωνία με υψηλά επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας έχει μεγάλο αριθμό φτωχών και, κατά συνέπεια, θα έχει περισσότερους ανθρώπους που είναι άρρωστοι.
Επιλογή υγείας	Οι άνθρωποι δεν είναι άρρωστοι επειδή είναι φτωχοί. Αντίθετα, η κακή υγεία μειώνει την το εισόδημα και περιορίζει τις εισοδηματικές του δυνατότητες.

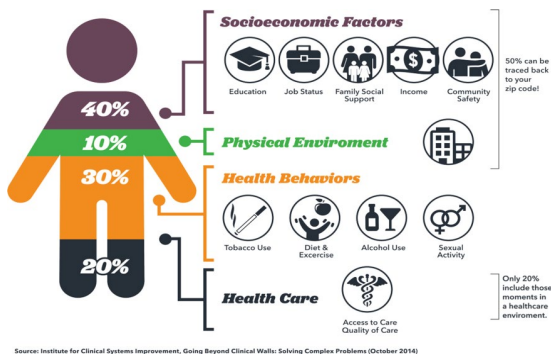
Ο άμεσος αντίκτυπος της ανεργίας φαίνεται να ποικίλει ανάλογα την κοινωνικοοικονομική θέση, καθώς τα αποτελέσματα της μελέτης των Shahidi et al. (2019) που κάλυψαν την περίοδο 2009-2014 αντλώντας δεδομένα από την έρευνα υγείας Canadian Community Health, διαπιστώνουν πως τα επιδόματα ανεργίας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο ως αντισταθμιστικός παράγοντας στην κακή υγεία των μειονεκτούντων κοινωνικοοικονομικά ατόμων. Σε αυτό αν προσθέσει κανείς και την ανασφάλεια στην αγορά εργασίας, η οποία τείνει αύξουσα στις καπιταλιστικές κοινωνίες (Keeley,2015) με αποτέλεσμα την επικράτηση των χαμηλόμισθων θέσεων εργασίας που συνεπάγεται την μείωση των εργαζομένων που πληρούν τις προϋποθέσεις να λάβουν κάποιο επίδομα ανεργίας ή άλλη μορφή κοινωνική εργασίας (Kalleberg, 2018).

Εικόνα 2.3: Νέοι που δεν έχουν απασχόληση ούτε εκπαίδευση και κατάρτιση ανά φύλο και περιφέρειες (2021) NUTS 2

Πηγή: Eurostat, (2022)

Σύμφωνα με το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα δικαιώματα (2020) από την έναρξη της πανδημίας «το 36,9% των χωρών δεν έχουν αναπτύξει νέα επιδόματα ανεργία ή ειδικά επιδόματα/παροχές-το 55,6% των χωρών δεν έχουν θεσπίσει μέτρα για την προστασία από ασθένεια ή υγεία». Αποτελεί όπως φαίνεται προτεραιότητα ο παραγωγικός τομέας αναφορικά με την κοινωνική προστασία σε παγκόσμιο επίπεδο.

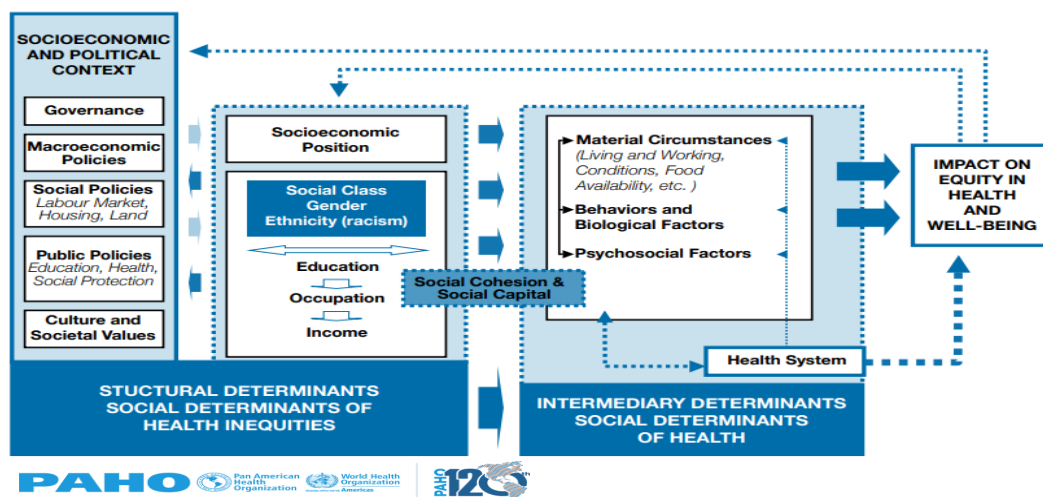

Παράγοντες όπως η οικονομική ανισότητα , τα επίπεδα εκπαιδευτικής και επαγγελματικής κατάρτισης, το φύλο, η κοινωνική συνοχή και ενσωμάτωση, ο βαθμός πολιτικής συμμετοχής και η διαθεσιμότητα καλής τροφής φαίνεται να μεσολαβούν μεταξύ μακροεπίπεδου

(κράτος-αγοράς-δικτύου πολιτών) και ατομικού επιπέδου. Η κοινωνική πολιτική πέρα από τις ανισότητες στην υγεία που εστιάζουν στην εισοδηματική επίδραση, είναι αναγκαίο να λάβει υπόψη και άλλους προσδιοριστικούς παράγοντες, όπως το εκπαιδευτικό σύστημα, η αγορά εργασίας, το φύλο και μέσα από το πρίσμα των ατομικών ευκαιριών και της προσωπικής ανάπτυξης να μπορέσει να μετριάσει τον αντίκτυπο σε όλες τις μεταβάσεις στην πορεία ζωής των ατόμων.

Σύμφωνα με το εννοιολογικό πλαίσιο των κοινωνικών παραγόντων της υγείας γίνεται φανερό πως οι κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτικοί μηχανισμοί δημιουργούν ένα σύνολο κοινωνικοοικονομικών θέσεων, με τις οποίες οι πληθυσμοί διαστρωματώνονται ανάλογα το εισόδημα, την εκπαίδευση, την επάγγελμα, το φύλο, τη φυλή/εθνικότητα κ.α.

Εννοιολογικό πλαίσιο των κοινωνικών παραγόντων της υγείας

Οι θέσεις με την σειρά τους διαμορφώνουν καθοριστικούς παράγοντες της κατάστασης της υγείας (ενδιάμεσοι προσδιοριστικοί παράγοντες) που αντανακλούν τη θέση των ανθρώπων με βάση την αντίστοιχη κοινωνική. Η ασθένεια μπορεί να «ανατροφοδοτεί» τη κοινωνική θέση θέτοντας για παράδειγμα σε κίνδυνο τις ευκαιρίες απασχόλησης ή μειώνοντας το εισόδημα. Οι στόχοι της εκάστοτε πολιτικής οφείλει να οριστεί με έναν διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το αν ο στόχος είναι η αντιμετώπιση των καθοριστικών παραγόντων της υγείας ή των καθοριστικών παραγόντων των ανισοτήτων στην υγεία. Αν ο στόχος της κοινωνικής προστασίας είναι η καλυτέρευση των αποτελεσμάτων της υγείας, ενδεχομένως οι εισοδηματικές παροχές φαίνεται πως αποτελούν βέλτιστη επιλογή ιδίως σε χώρες με ασθενές υγειονομικό σύστημα. Η ευαισθητοποίηση του κοινού και το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο αναφορικά με τις παροχές των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ώστε το κοινό και δη τα φτωχότερα

τμήματα του πληθυσμού να γνωρίζουν των δικαιωμάτων τους και τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν. Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών των συστημάτων υγείας καθώς και η διαθεσιμότητα ώστε να παρέχουν καθολική κάλυψη εξασφαλίζοντας τα ελάχιστα πρότυπα περίθαλψης, ειδικά πρωτοβάθμιας (προληπτική λειτουργία) μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα στην υγεία και το σημαντικότερο για την μακροχρόνια επίδραση της κοινωνικής προστασίας, είναι η ισχυρή πολιτική βούληση και στήριξη για μια οργανωμένη στρατηγική η οποία θα βασίζεται στις τοπικές πραγματικότητες.

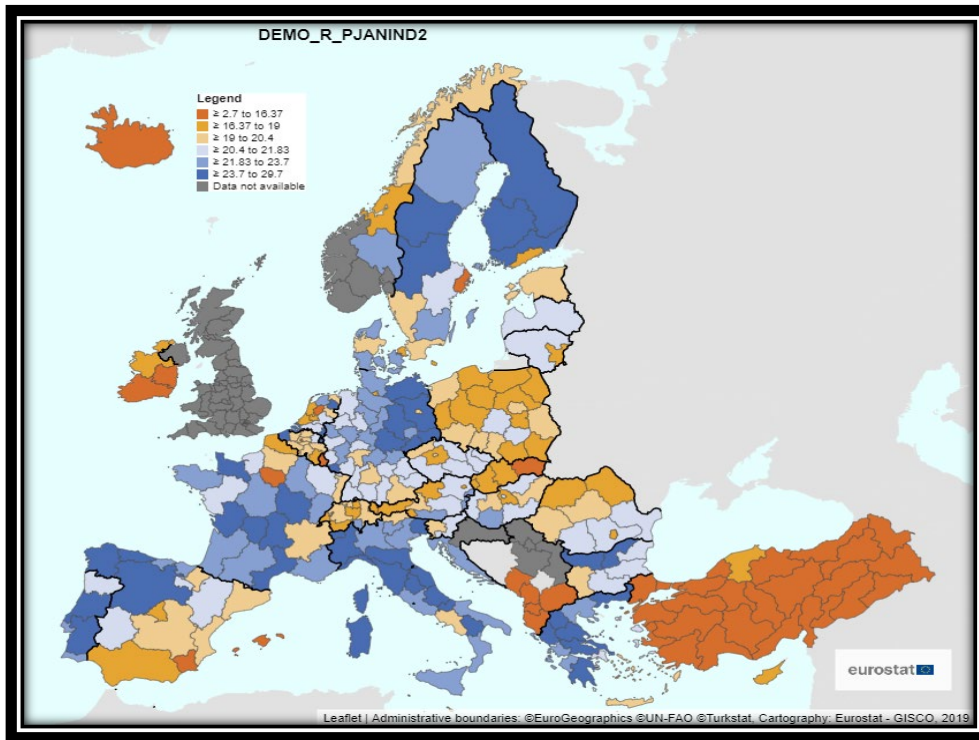
2.2.2 Η πρόκληση της γήρανσης

Η αύξηση του προσδόκιμου ζωής και οι δημογραφικές εξελίξεις με την ολοένα αυξανόμενη γήρανση του πληθυσμού, φαίνεται να αποτελούν μια αναδυόμενη και μη αναστρέψιμη πραγματικότητα των σύγχρονων κοινωνιών (World Population Ageing, 2017). Αν και αρχικά η επέκταση της διάρκειας ζωής των ατόμων θεωρείται ένα από τα μεγάλα ανθρώπινα επιτεύγματα, εντούτοις αποτελεί μια πρόκληση για το ίδιο το κράτος πρόνοιας και τα συστήματα υγείας, που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τόσο την προοπτική της ανάπτυξης, της ευημερίας όσο και της κοινωνικής συνοχής. Η διαδικασία της γήρανσης του πληθυσμού αποτελεί ίσως το χωνευτήρι στο οποίο η υγεία, η ισότητα και αειφόρος ανάπτυξη επιδρούν μεταξύ τους, καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη ευθυγράμμισης των προγραμμάτων, προϋποθέτοντας την αγωγική συνέργεια και συντονισμό ποικίλων τομέων πολιτικής.

Ποιος θα είναι ο υπεύθυνος για αυτή την κοινωνία γερόντων; Οι συνέπειες της γήρανσης χειροτερεύουν τόσο από κοινωνικούς όσο και οικονομικούς παράγοντες, πχ ανάγκη φροντίδα και περίθαλψης, πρόωρη συνταξιοδότηση ή κίνδυνοι στον οικογενειακό ιστό. Βέβαια υπάρχουν διαφορές στην εξέλιξη του φαινομένου ένεκα κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών (ήθη) διαφορετικών πραγματικοτήτων. Οι οικογένειες από την πλευρά τους υποστηρίζουν πως το βάρος της φροντίδας πρέπει να πέσει στο ίδιο το κράτος και τα συστήματα πρόνοιας (Fernández-Alonso & Ortega, 2018). Βέβαια η γήρανση δημιουργεί νέες ευκαιρίες θέσεων εργασίας στον τομέα της «αργυρής» οικονομίας και στο τμήμα της παροχής φροντίδας.

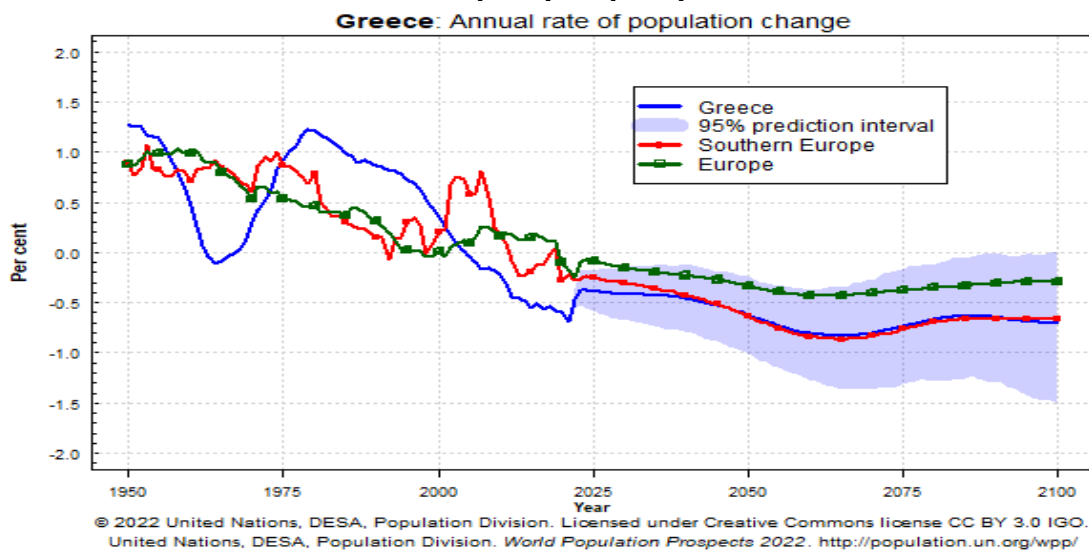
Η εμπειρία του Covid-19 κατέδειξε την ανάγκη «φροντίδας» των ηλικιωμένων και ευπαθών στο όνομα της οποίας ο εγκλεισμός και η περιθωριοποίηση είχε ως αποτέλεσμα την απομόνωσή τους, η οποία ενισχύεται και από την έλλειψη πρόσβασης σε νέες τεχνολογίες, επιτείνοντας την όποια εργασιακή τους ευπάθεια ένεκα των νεότερων γενεών (Coibion et al., 2020).

Εικόνα 2.4: Διάρθρωση πληθυσμού ανά περιφέρεια NUTS 2

Πηγή: Eurostat, (2022)

Διάγραμμα 2.3: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής πληθυσμού Ελλάδα-N. Ευρώπη -Ευρώπη

© 2022 United Nations, DESA, Population Division. Licensed under Creative Commons license CC BY 3.0 IGO. United Nations, DESA, Population Division. *World Population Prospects 2022*. <http://population.un.org/wpp/>

Πηγή: UN, DESA, (2022)

Παρότι η κινητήριος δύναμη και πηγή των κρίσεων αποτελεί το δημογραφικό, εντούτοις μπορούμε να πούμε πως ο αντίκτυπος θα συμπαράσχει μια σειρά νευραλγικών τομέων ώστε να διαμορφωθούν πολιτικές για:

Οι κρίσεις υποδεικνύουν την ανάγκη για προσαρμογή και μεταρρυθμίσεις στο επίπεδο του κοινωνικού κράτους και των μοντέλων πρόνοιας και παρόλο που σε επίπεδο ΕΕ τα συστήματα αναδιανομής θεωρούνται πιο συμπαγή και δομημένα, φαίνεται να έχουν ενδώσει στις επιπτώσεις των τελευταίων κρίσεων. Το κράτος για τον Santos (220), έχει αναλάβει τον πρωταγωνιστικό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο τόσο για την αντιμετώπιση της πανδημίας ή την οικονομικής ύφεσης πρωτίτερα, μιας και ο αντίκτυπος είχε προκαλέσει προβλήματα τόσο νομικής όσο και κοινωνικοοικονομικής φύσης. Η σημασία της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας πιο επίκαιρη από ποτέ.

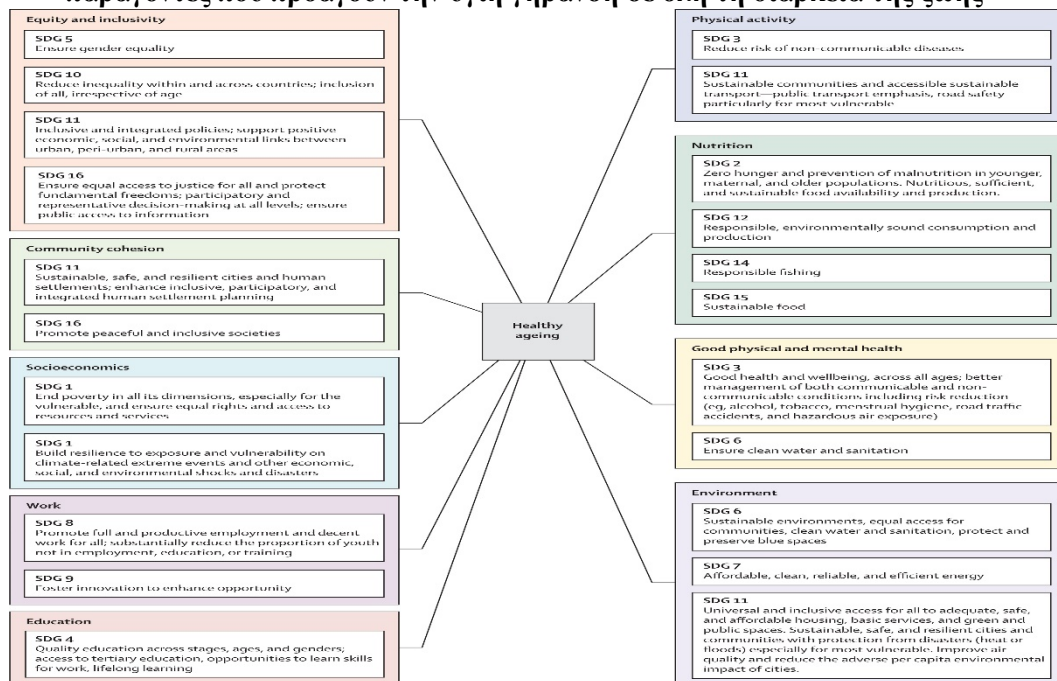
Η ενεργός γήρανση παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως η ατζέντα για την μετατροπή του γήρατος σε μια θετική περίοδο, που συμπορεύεται με ευκαιρίες στην υγεία, στα καθημερινά κοινωνικά δρώμενα στην κοινωνική συνοχή και ισότητα. Σε αντιδιαστολή με τον όρο «υγιής» όπου αναφέρεται περισσότερο στη σωματική-πνευματική και κατ' επέκταση κοινωνική ευρωστία, ο όρος «ενεργός» συμπεριλαμβάνει την διάσταση της δραστήριας σε όλους τους τομείς ζωής, διατηρώντας την ανεξαρτησία, την αυτονομία και την ποιότητα ζωής των ατόμων της τρίτης ηλικίας.

Η ενεργός γήρανση ξεκινάει από τα πρώτα στάδια ζωής του ατόμου, συμβάλλοντας στην υιοθέτηση υγιεινών τρόπων ζωής σε όλο του τον βίο,

διαμορφώνοντας νέα καταναλωτικά πρότυπα και συμπεριφορές. Ίσως είναι το σημείο αυτό κατά το οποίο η κοινωνική πολιτική προσεγγίζει τον τομέα του μάρκετινγκ. Αυτή η κανονιστική προσέγγιση της Αναπτυξιακής κοινωνικής πολιτικής (-τί όφειλε να είναι-) ο Aspalter (2017) ονομάζει ως « μάρκετινγκ κοινωνικής πολιτικής», έχοντας πάντα στο πλάνο δράσης την πλειοψηφία των ανθρώπων ταυτόχρονα.

Παράλληλα η δια βίου μάθηση, σ ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο παρέχει τη δυνατότητα της επικαιροποιημένης γνώσης, της απόκτησης δεξιοτήτων ούτως ώστε μέσα από τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, τα άτομα να παραμένουν απασχολήσιμα, προοδεύοντας επαγγελματικά και αυξάνοντας την εργασιακή τους ικανοποίηση. Η επένδυση αυτή στο ανθρώπινο κεφάλαιο έχει άμεση θετική επίδραση στην αγορά εργασίας, στα συστήματα κοινωνικής προστασίας, στην παραγωγική διαδικασία και ανάπτυξη της οικονομίας. Σ' ένα περιβάλλον όπου το εργατικό δυναμικό συρρικνώνεται, η υψηλή παραγωγικότητα είναι καίριας σημασίας για την υποστήριξη της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη. Κλειδί για την υπέρβαση του σκοπέλου αποτελεί η διαχείριση των κρίσεων που προϋποθέτει μια μετασχηματιστική στρατηγική αποδοτικότητα, αξιοποιώντας την τεχνολογική ανάπτυξη παράγοντας ένα καινοτόμο προϊόν-υπηρεσία, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κάθε τοπικής κοινωνίας.

Εικόνα. 2.5: Στόχοι και επιδιώξεις βιώσιμης ανάπτυξης αντιστοιχισμένοι με παράγοντες που προάγουν την υγιή γήρανση σε όλη τη διάρκεια της ζωής

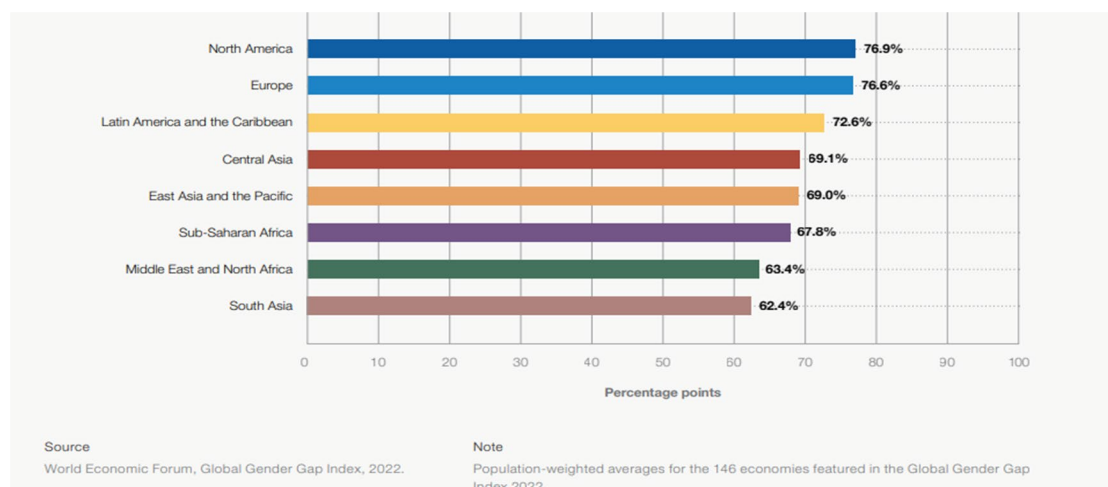

Πηγή: Mavrodaris A. et al. (2022)

2.3 Το φύλο ως παράγοντας προοπτικών ανάπτυξης

Η Ατζέντα 2030 με τον στόχο 5 βιώσιμης ανάπτυξης προσπαθεί να εισαγάγει διεθνή πρότυπα σχετικά με την υλοποίηση της φυλετικής ισότητας ενθαρρύνοντας πολιτικές παρέμβασης τόσο από πλευράς κυβερνήσεων όσο και της κοινωνίας των πολιτών, με σκοπό την κατάκτηση των στόχων των προτύπων. Αποτελώντας έναν παγκόσμιο προβληματισμό, η ανισότητα ανάμεσα στα φύλα και η ενδυνάμωση της θέσεις των γυναικών και κοριτσιών, είναι φαινόμενο που εντοπίζεται τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις αναπτυγμένες χώρες.

Γράφημα 2.2 Χάσμα των φύλων- κενό που έχει καλυφθεί ανά περιφέρεια

Πηγή: World Economic Forum, GGI, (2022)

Μεγάλος όγκος της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας και δη του τομέα κοινωνιολογίας του φύλου ασχολείται με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την ύπαρξη των φύλων. Ο Giddens (2002) αναφέρεται στο διαχωρισμό ανάμεσα στο γένος και το φύλο, με τον μεν πρώτο να αναφέρεται στη σωματικές φυσικές διαφορές και το δεύτερο στις κοινωνικές και πολιτιστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών. Παρότι αποτελεί μια παγιωμένη πρακτική κοινωνικής ιεράρχησης, εντούτοις υφίσταται μια αντιπαράθεση κατά πόσο το φύλο είναι προϊόν βιολογικής ή κοινωνικής κατασκευής, το οποίο δρώντας κανονιστικά, μας «επιβάλλει» να σκεφτόμαστε ή να δρούμε με συγκεκριμένο τρόπο, ο οποίος φαινομενικά ελεύθερος ως προς την τελική επιλογή του ατόμου, δύναται να επηρεάσει, οριοθετώντας τις προσδοκίες ή επιδιώξεις. Το φύλο λοιπόν μπορεί να «εμποδίσει την «ελεύθερη» ανάπτυξη ικανοτήτων, επιδιώξεων στον καθένα ή καθεμία, βάζοντας καλούπια προερχόμενα από τις

κοινωνικές προσδιοριστικές τάσεις και αντιλήψεις του φύλου, διχοτομώντας τα άτομα σε άνδρες και γυναίκες» (Μαλουτά,2014).

Μια από τις πιο γνώριμες φράσεις της Simone de Beauvoir στο βιβλίο της «Δεύτερο Φύλο» κάνει αναφορά στο γεγονός πως οι γυναίκες δεν γεννιούνται, αλλά γίνονται, προσπαθώντας να αποδώσει την έννοια της κοινωνικής κατασκευής του φύλου μέσω των προσλήψεων εμπειριών και στερεοτύπων που έχουν διαμορφωθεί διαχρονικά στις κοινωνίες. Οι στερεοτυπικές απόψεις για το φύλο αποτελούν κοινωνικές αντιλήψεις, η υιοθέτηση των οποίων αν και ασυνείδητη στην πορεία της ζωής διαμορφώνουν τη δράση του ατόμου. Οι ιστορικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της ανισότητας των φύλων, όπως οι θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις και η νομοθεσία συνδέουν την εννοιολόγηση του φύλου με την κοινωνική τάξη, την πατριαρχία και τον τρόπο παραγωγής μιας κοινωνίας (Huber,2015).

Στην έρευνα του Yeganeh (2021), προσπαθώντας να αναλύσει την επίδραση της πολυδιάστατης έννοιας της θρησκευτικότητας και των παραγόντων της στην ισότητα των φύλων σε εβδομήντα χώρες στηριζόμενος στην θεωρία του εκσυγχρονισμού, διαπίστωσε μετά τις εμπειρικές αναλύσεις πως ακόμα και μετά τον έλεγχο των αντικτύπων της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και του θρησκευτικού κατακερματισμού, η θρησκευτικότητα και ορισμένοι θρησκευτικοί δεσμοί, ιδίως το Ισλάμ, ο Ινδουισμός/Βουδισμός, τείνουν να λειτουργούν θετικά στην διατήρηση των φυλετικών ανισοτήτων εμποδίζοντας την επίτευξη ισότητας μεταξύ τους, σε αντίθεση με τον Καθολικισμό και την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία που φαίνεται να μην επηρεάζει σημαντικά την φυλετική ισότητα.

Η σχέση μεταξύ της ανισότητας των φύλων και της οικονομικής ανάπτυξης είναι ένα ζήτημα που απασχολεί όλο και πιο πολύ το ακαδημαϊκό, κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό πεδίο. Η πολυπλοκότητα των οικονομικών διαδικασιών, επιτείνει την ανάγκη για ένα εργαλείο σχεδίασης, το οποίο θα συμπεριλαμβάνει όλες τις πτυχές ενός πολυδιάστατου φαινομένου. Η αποτελεσματικότητα ενός σύνθετου δείκτη πέρα από τα θεωρητικά του θεμέλια, δίνει την δυνατότητα της επιλογής μεμονωμένων μεταβλητών για τη συσχέτιση και στάθμιση με τέτοιο τρόπο που αντανακλά όλες τις πτυχές του διερευνώμενου

φαινομένου. Προσδιορίστηκαν οκτώ σχετικές διαστάσεις (Khayria et al. 2015) στις οποίες γίνεται εμφάνιση της φυλετικής ανισότητας :

Παρόλα αυτά η σχέση μεταξύ της φυλετικής ανισότητας και της οικονομικής ανάπτυξης δεν είναι πολύ σαφής. Ένα κομμάτι των συγγραφέων διατείνεται πως υφίσταται μια θετική σχέση μεταξύ τους, ενώ άλλοι διατυπώνουν πως η επίδραση είναι μάλλον αρνητική. Το βάρος κυρίως δίνεται από όλους στην επίτευξη των προτύπων που σχετίζονται με τις πτυχές της ζωής των γυναικών στην: εκπαίδευση, την συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, την υγεία και την αντιπροσωπευτικότητα.

Πίνακας 2.1: Περιφερειακές επιδόσεις ανά υποδείκτη

	Overall Index	Subindexes			
		Economic Participation and Opportunity	Educational Attainment	Health and Survival	Political Empowerment
Central Asia	69.1%	68.2%	98.8%	97.4%	11.8%
East Asia and the Pacific	69.0%	72.2%	95.4%	95.2%	13.3%
Europe	76.6%	70.2%	99.5%	97.0%	39.8%
Latin America and the Caribbean	72.6%	64.5%	99.5%	97.6%	28.7%
Middle East and North Africa	63.4%	46.0%	96.2%	96.4%	15.1%
North America	76.9%	77.4%	99.7%	96.9%	33.7%
South Asia	62.3%	35.7%	93.2%	94.2%	26.2%
Sub-Saharan Africa	67.9%	67.7%	85.3%	97.2%	21.3%
Global average	68.1%	60.3%	94.4%	95.8%	22.0%

imparity (0%) parity (100%)

Source: World Economic Forum, Global Gender Gap Index, 2022.

Note: Population-weighted averages for the 146 economies featured in the Global Gender Gap Index 2022. The percentages are indicative of the gender gap that has been closed.

Πηγή: World Economic Forum, GGI, (2022)

Η οικονομική ανάπτυξη έχει εξηγηθεί από διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις, αποδίδοντας κατά τα νεοκλασικά μοντέλα είτε σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως η συσσώρευση κεφαλαίου μέσω της αποταμίευσης, είτε σε ενδογενείς παράγοντες. Εν συνεχεία προστέθηκαν θεσμικές και πολιτιστικές συνιστώσες και το άνοιγμα του εμπορίου. Σύμφωνα με την θεωρία του εκσυγχρονισμού, η οικονομική ανάπτυξη λειτουργεί αυξητικά τόσο για την προσφορά όσο και για την ζήτηση γυναικείου εργατικού δυναμικού, ένεκα της αύξησης των θέσεων εργασίας σε τομείς κυρίως υπηρεσιών, της αλλαγής λειτουργίας της οικογένειας από μονάδα παραγωγής σε κατανάλωσης και των αυξανόμενων προοπτικών και ευκαιριών στην εκπαίδευση. Και ενώ ο ανταγωνισμός αυξάνει τη συμμετοχικότητα των γυναικών παρόλα αυτά ταυτόχρονα οδηγεί σε μια αύξηση του επαγγελματικού διαχωρισμού, κάθετου και οριζόντιου.

Για τον εντοπισμό της φυλετικής ανισότητας η προοπτική του κύκλου ζωής κερδίζει ολοένα και περισσότερο σημασία. Οι διαφορετικές συμπεριφορικές τάσεις που «επιβάλλονται» στα άτομα, δύναται να έχει αντίκτυπο στις επιλογές και την σταδιοδρομία τους. Αξίες, προσδοκίες, ενθάρρυνση, οικογενειακός σχεδιασμός, προσβασιμότητα και προσανατολισμός, πηγάζουν στην κουλτούρα μιας κοινωνίας (Hoffman,1977) και διαιώνονται είτε μέσα από τον οικογενειακό ιστό είτε μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία και τελικά στην κοινωνία.

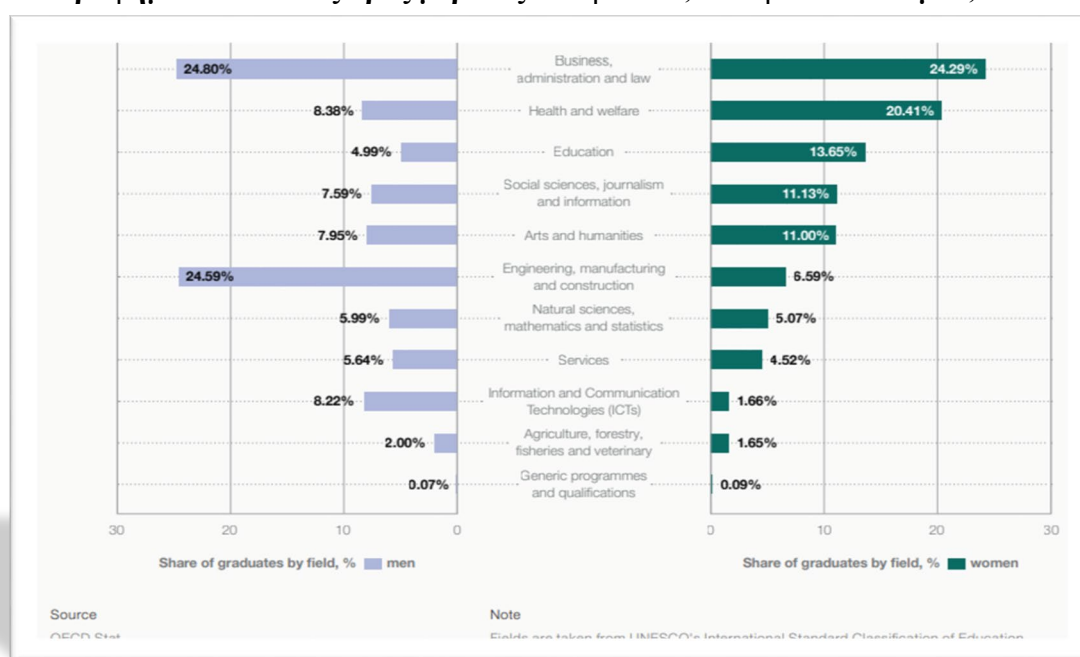
➤ Ανισότητες στην εκπαίδευση

Μεγάλο μέρος των θεωρητικών και εμπειρικών ερευνών είναι επικεντρωμένα στη σχέση της φυλετικής ανισότητας με την εκπαίδευση και την οικονομική ανάπτυξη. Το χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο των γυναικών κυρίως πηγάζει από την ανισότητα σε επίπεδο εκπαίδευσης (Altuzarra et al., 2021). Αν και κατά την περίοδο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το χάσμα των φύλων τείνει να μειώνεται και ενώ η συμμετοχή των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα τελευταία πέντε χρόνια αυξάνεται, εντούτοις παραμένει υψηλό στον ενήλικο πληθυσμό (Bertocci et al.,2020-Evans et al., 2021).

Στην έρευνα των Evans et. Al. (2021), χρησιμοποιώντας δεδομένα από 126 χώρες μεσαίου και χαμηλού εισοδήματος διαπιστώθηκε πως: οι γυναίκες σε σχέση με

πριν 50 χρόνια είναι πιο μορφωμένες σε όλες της χώρες (της έρευνας), στην συντριπτική πλειοψηφία εξακολουθούν να παραμένουν λιγότερο μορφωμένες από τους άνδρες, σε κάποιες περιπτώσεις τα χάσματα μεγάλωσαν πριν βελτιωθούν, ενώ σε χώρες όπου τα αγόρια τυγχάνουν υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης σπανίως επιμένουν τα χάσματα. Παρόλα αυτά δεν επιβεβαιώθηκε η υπόθεση ότι η μείωση της φυλετικής ανισότητας στην εκπαίδευση οδηγεί σε μικρή φυλετική διαφορά αναφορικά με την συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

Γράφημα 2.3: Μέσος όρος μερίδας αποφοίτων, ανά φύλο και τομέα, 2019

Πηγή: OECD Stat. (2019)

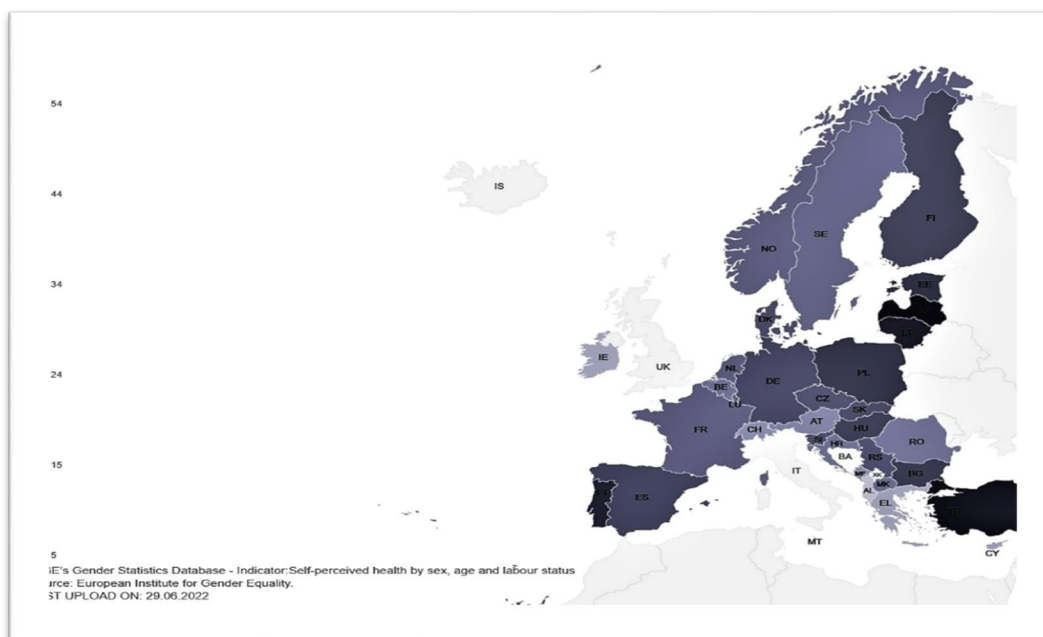
Η θετική επιρροή της γυναικείας εκπαίδευσης και ισότητας στην οικονομική ανάπτυξη αντικατοπτρίζεται από διάφορα επιχειρήματα της βιβλιογραφίας. Η διατήρηση χαμηλών επιπέδων φυλετικής ανισότητας στην εκπαίδευση, μεγιστοποιεί την ποσότητα και ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου, αυξάνοντας την παραγωγικότητα και κατ' επέκταση την οικονομική ανάπτυξη (Klasen et al. 2009), ενώ παράλληλα έχει έμμεσες επιπτώσεις σ' αυτή ένεκα του αντικτύπου των αποτελεσμάτων στη γονιμότητα, τη βρεφική θνησιμότητα, την υγεία και εκπαίδευση των παιδιών (Klasen et al., 2017). Το βελτιωμένο επίπεδο εκπαίδευσης των γυναικών τείνει να μειώνει τα ποσοστά γονιμότητας που συνεπάγεται μείωση του πληθυσμού τροποποιώντας την ηλικιακή του κατανομή και διάρθρωση, οδηγώντας σε αύξηση του τμήματος του πληθυσμού για εργασία συμβάλλοντας έτσι στην αύξηση των αποταμιεύσεων και στις επενδύσεις (Altuzarra et al. 2021).

Η καλύτερη εκπαίδευση των γυναικών έχει ως αποτέλεσμα την ενημέρωσή τους και την κατοχή γνώσεων που συνεισφέρει στην αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης των δικών τους παιδιών συμπαρασύροντας σε μια οικονομική ανάπτυξη τις επόμενες δεκαετίες, με θετικό αντίκτυπο σε παράλληλους τομείς βιώσιμης ανάπτυξης όπως η υγεία, το ποσοστό φτώχειας και ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (Altuzara et al. 2021). Παρόλα αυτά η έρευνα των Simeonaki and Filoroulou (2017) αντλώντας δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (ESS) που αφορούν την δεκαετία 2002-2012, μελετώντας την Νότια Ευρώπη συμπεραίνουν, πως αν και η απόσταση των διαφορών των φύλων στο τομέα της εκπαίδευσης για την περιοχή μελέτης, μπορεί να έχει υποχωρήσει, η επαγγελματική επιλογή διαφέρει σημαντικά με το πέρασμα του χρόνου καταλήγοντας στο συμπέρασμα από την εμπειρική τους έρευνα πως η εξίσωση του επιπέδου εκπαίδευσης δεν μεταφράζεται σε μείωση της επαγγελματικής απόστασης.

➤ Φύλο και υγεία

Στον τομέα της υγείας η ισότητα ανάμεσα στα φύλα εξετάζεται μέσα από τρεις διαστάσεις: την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, το προσδόκιμο ζωής και την κατάσταση της υγείας η οποία εξετάζεται ως την αυτοαναφερόμενη αντίληψη υγείας με τα έτη υγιούς διαβίωσης (χωρίς αναπηρία).

Εικόνα 2.6: Αυτοαντίληψη της υγείας ανά φύλο, ηλικία και εργασιακή κατάσταση-2020

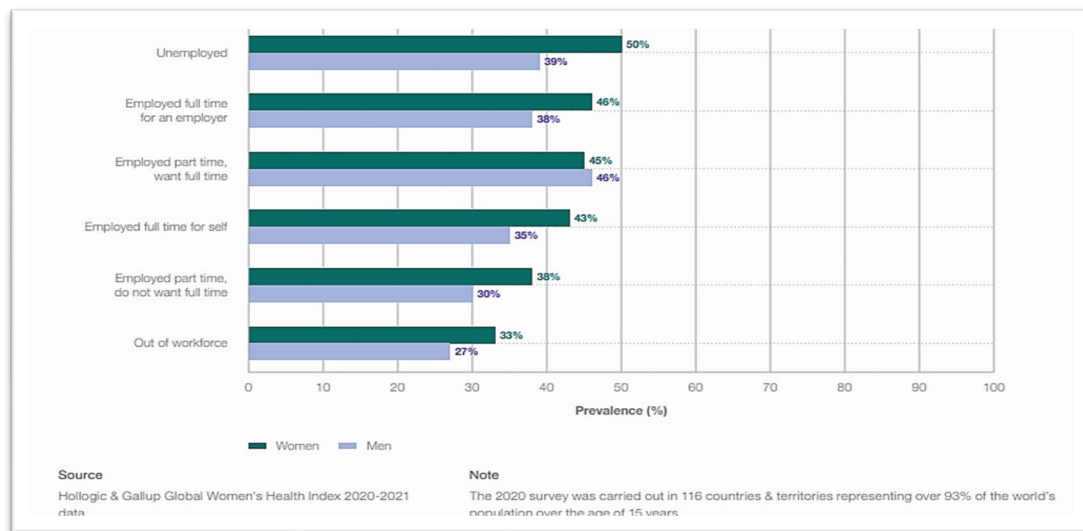

Πηγή: EIGE's Gender Statistics Database, (2022)

Τις περισσότερες φορές οι γυναίκες αναζητούν υγειονομικές υπηρεσίες για τον εαυτό τους ή ως φροντιστές. Στην περίπτωση που μια γυναίκα έχει ενεργή ασφαλιστική ικανότητα τα πράγματα είναι πιο εύκολα καθώς έχει την δυνατότητα επιλογής παρόχων τόσο για την ίδια όσο για τα έμμεσα ασφαλισμένα μέλη (παιδιά). Σε αντίθεση με την ανενεργή ασφαλιστική ικανότητα η οποία περιπλέκει τα πράγματα. Βέβαια η ανικανότητα ασφαλιστικής κάλυψης δεν σημαίνει πως μια γυναίκα δεν εργάζεται. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν αποκλείεται η αδήλωτη εργασία να αποτελεί τη μόνιμη πηγή στο εισόδημα της (Λαζαρίδη Κ.-Ε.-Λ.,2022). Με την συμβολή των γυναικών ως «φροντιστών» στην οικιακή παραγωγή να συνιστά ένα σημαντικό τμήμα στην παραοικονομία (Bonnet et al. 2019).

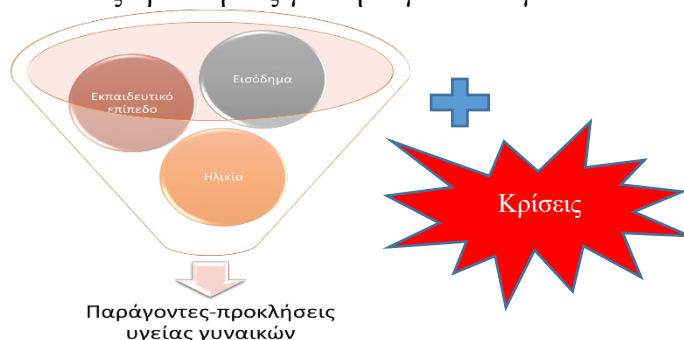
Η καλή κατάσταση υγείας των γυναικών μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη, με ένα από αυτά την μείωση των υγειονομικών δαπανών από ασθένειες που προσβάλλουν τις ίδιες ή ως φροντιστές.

Γράφημα 2.4: Επιπολασμός του άγχους, ανά έτος και καθεστώς απασχόλησης (%)

Πηγή: World Economic Forum, Global Gender gap report, (2022)

Τα πεδία που λειτουργούν και ως προκλήσεις για την υγεία των γυναικών είναι:

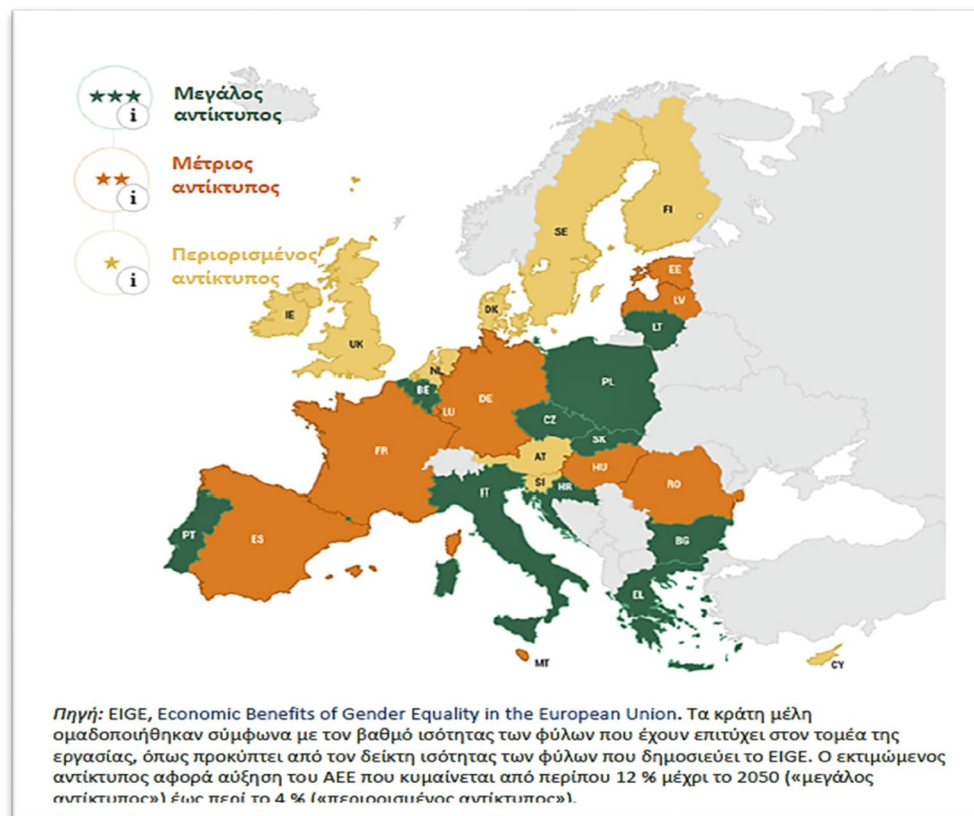
Αν εκλείπει ένας από τους παραπάνω προσδιοριστικούς παράγοντες αυξάνονται οι πιθανότητες να εμφανιστούν στα άτομα : κατάθλιψη, υπέρταση, αυξημένη ζήτηση υγειονομικών υπηρεσιών και δυσκολίες στην συνέχιση της θεραπείας. Θέματα που άπτονται της υγείας των γυναικών και των δικαιωμάτων τους επιδρούν περισσότερο στις γυναίκες με χαμηλό εισόδημα, μιας και προσανατολίζονται στις δημόσιες δομές και υπηρεσίες υγείας για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους επιβάλλουν στην κοινωνική προστασία και τα προγράμματά τους να επικεντρωθούν με μια ολιστική ματιά και όχι καλύπτοντας αποσπασματικούς τομείς της καθημερινής ζωής μετατοπίζοντας την οπτική της οικογένειας ως ενιαίο ομοιογενές σύνολο, επανατοποθετώντας τις ανισότητες εντός των οικογενειών αναφορικά με την κατανομή πόρων και δυνατοτήτων-ευκαιριών (Λαζαρίδη Κ.-Ε.-Α. 2022).

➤ Φυλετική ανισότητα στην αγορά εργασίας και οικονομική ανάπτυξη

Βασικό χαρακτηριστικό των χωρών που αποκτούν εμπειρία σε κρίσεις, όπως αυτές που συμβαίνουν τα τελευταία χρόνια, είναι η ριζική αλλαγή τόσο σε επίπεδο οικονομίας όσο και κοινωνίας, με την αναζήτηση ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου να αποτελεί ένα αναδυόμενο ζητούμενο για την επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης μεταξύ: κράτους, κεφαλαίου, κοινωνίας και εργασίας (Chen M. 2022). Οι κρίσεις φανερώνουν παθογένειες ή διογκώνουν τα υπάρχοντα προβλήματα στο κοινωνικοοικονομικό ιστό μιας χώρας. Τα νέα κοινωνικά συμβόλαια απαιτείται να δώσουν σημασία τόσο στα παλιά πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά δεδομένα όσο και στην υπό σύσταση νέα πραγματικότητα, συμπεριλαμβανομένης της πτυχής του εργασιακού κόσμου.

Η ισότητα μεταξύ των φύλων τυγχάνει ευρείας αναγνώρισης ως ένας σημαντικός κινητήριος μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με την στρατηγική για την ισότητα των φύλων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ισότητα έχει ως επακόλουθο την δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας που συνεπάγεται και μεγαλύτερη παραγωγικότητα οδηγώντας «σε μια αύξηση του κατά κεφαλή ΑΕΕ από 6.1% έως 9.6% μέχρι το 2050» (EIGE, 2021).

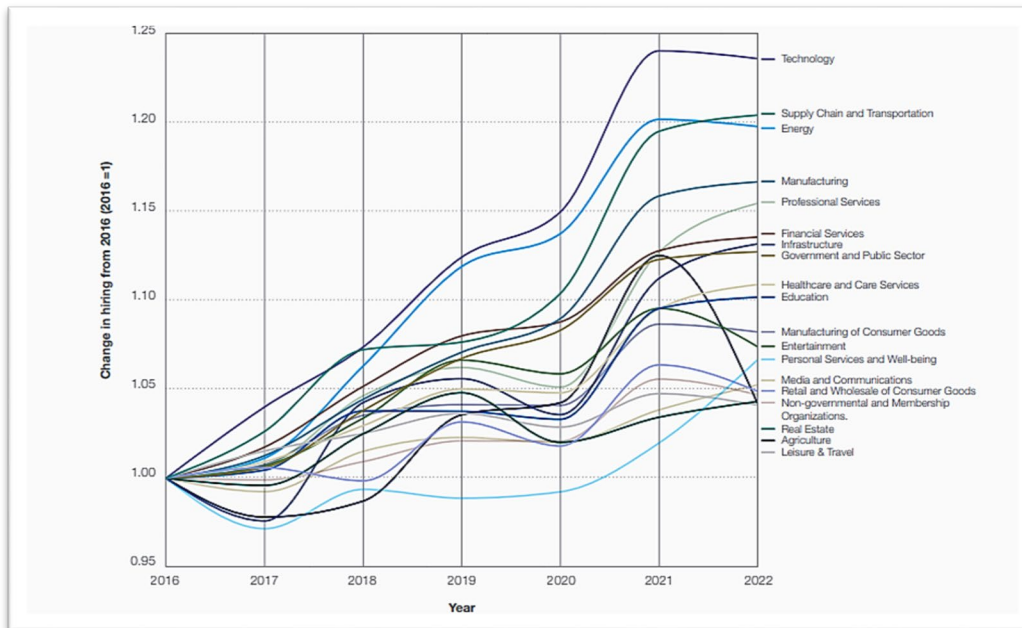
Εικόνα 2.7: Επίπτωση της βελτίωσης της ισότητας των φύλων στο ΑΕΕ των κρατών μελών το 2050

Αν και σπανιότερες οι μελέτες που εξετάζουν το θέμα, παρόλα αυτά υπάρχει σαφής υποδήλωση πως η ανισότητα στον εργασιακό χώρο ακολουθεί πιστά την δραστηριότητα στην εκπαίδευση με έκδηλη την αδυναμία διαχωρισμού των επιδράσεων τους, εντούτοις έχουν όμοιες συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη. Από την μία η δυσκολία της εισόδου στο κόσμο της αγοράς για τις γυναίκες αποτελεί πηγή λιγότερων διαθέσιμων και ικανών εργαζομένων με αποτέλεσμα την μείωση της μέσης ικανότητας του εργατικού δυναμικού (Altuzarra et al. 2021). Οι Cavalcanti και Tavares (2016) σύνδεσαν τα υψηλά ποσοστά γονιμότητας με την έλλειψη εκπαίδευσης των γυναικών που συνεπάγεται μείωση της οικονομικής ανάπτυξης, φανερώνοντας τον αντίκτυπο της δημογραφικής αλλαγής.

Παρά την αύξηση της γυναικείας συμμετοχής στον εργασιακό χώρο, η συμμετοχή τους επικεντρώνεται κυρίως σε συγκεκριμένα επαγγέλματα και τομείς. Οι υπηρεσίες είναι κυρίως ο τομέας απασχόλησης των γυναικών σε Νότια και Δυτική Ευρώπη με την κατάληψη θέσεων που χαρακτηρίζονται από χαμηλότερες απαιτήσεις και προσδοκίες, σε αντίθεση με τους άνδρες που επιλέγουν επαγγέλματα κυρίως λόγω γοήτρου και κοινωνικής καταξίωσης και ανέλιξης (Symenonaki et al. 2017).

Διάγραμμα 2.4: Μεταβολή του ποσοστού γυναικών κατοχής ηγετικών θέσεων από το 2016

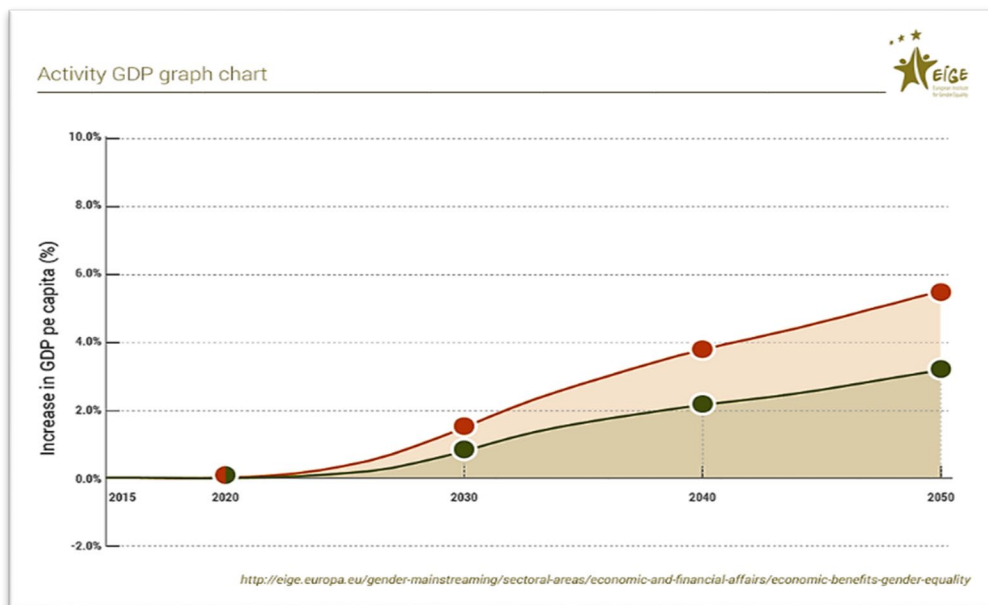

Πηγή: World Economic Forum, Global Gender gap report, (2022)

Η παραπάνω επιλογή μεταφράζεται και σε ανισότητα αναφορικά με τους μισθούς και κατ' επέκταση την συνταξιοδοτική παροχή. Μπορεί να υφίσταται από την μια ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη ένεκα συμμετοχής και υπογονημότητας παρόλα αυτά ένα μεγάλο ποσοστό της χαμηλότερης έμμισθης παροχής οδηγείται προς την κάλυψη εκπαιδευτικών και υγειονομικών αναγκών των παιδιών επηρεάζοντας αρνητικά τη διαμόρφωση του ανθρώπινου κεφαλαίου, από την άλλη η υψηλότερες αποδοχές θα αύξαναν την διαπραγματευτική υπεροχή τόσο εντός του οικογενειακού πυρήνα όσο και ευρύτερα των γυναικών, οι οποίες όντας ευεπίφορες στην αποταμίευση θα συνέβαλαν στην συνολική αύξηση των αποταμιευτικών ροών της χώρας (Altuzarra et. al. 2021). Βέβαια σε χώρες με ημιβιομηχανικό μοντέλο οικονομίας προσανατολισμένο στις εξαγωγές, οι χαμηλή μισθοδοσία συμπαρασύρει σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας λόγω μείωσης του κόστους παραγωγής, τονώνοντας τις επενδύσεις (Karoui et al. 2018). Σύμφωνα με τον EIGE (2022) «..Το κλείσιμο του χάσματος του ποσοστού δραστηριότητας, το οποίο αναφέρεται στο ποσοστό των ατόμων που είτε εργάζονται είτε αναζητούν εργασία, θα επιφέρει αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 3,2 έως 5,5% το 2050. Αυτό αντιστοιχεί σε αύξηση του ΑΕΠ κατά 280 δισ. ευρώ έως το 2030 και σε αύξηση του ΑΕΠ κατά 1.490 δισ. ευρώ έως το 2050.

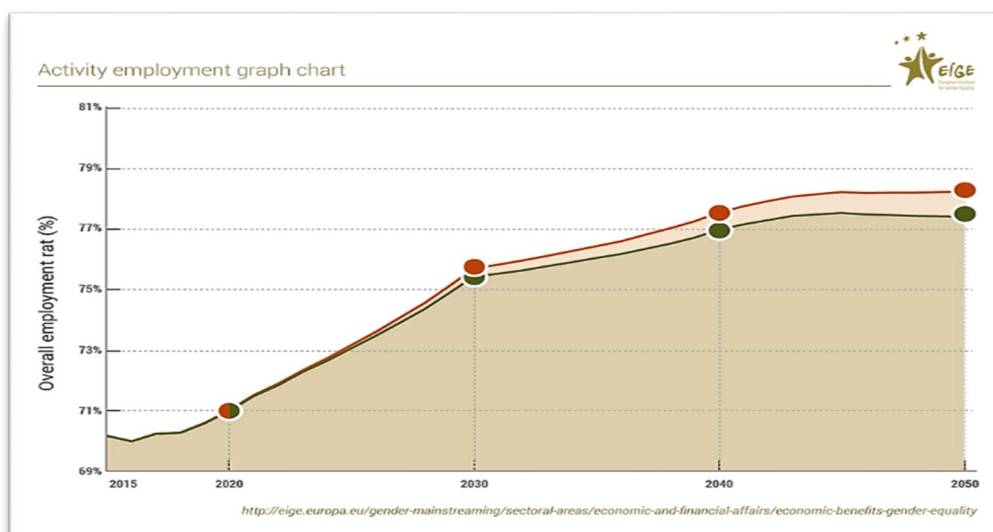
Το κλείσιμο του χάσματος του ποσοστού δραστηριότητας, θα οδηγούσε επίσης σε μεγάλη αύξηση της απασχόλησης. Η μελέτη προβλέπει αύξηση 3,5 έως 6 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας το 2050 ως αποτέλεσμα της εισόδου επιπλέον γυναικών στο εργατικό δυναμικό».

Διάγραμμα 2.5: Πρόβλεψη κατά κεφαλήν ΑΕΠ από μείωση φυλετικού χάσματος του ποσοστού δραστηριότητας

Πηγή: EIGE, (2022)

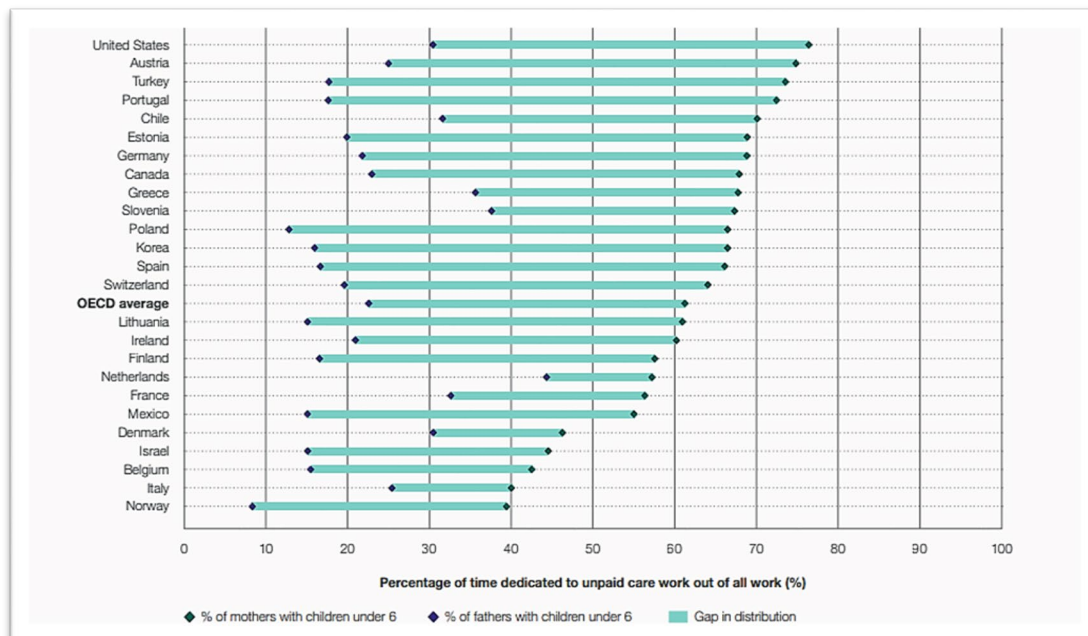
Διάγραμμα 2.6: Πρόβλεψη αύξησης της απασχόλησης από μείωση ποσοστού φυλετικού χάσματος δραστηριότητας

Πηγή: EIGE, (2022)

Η ένταξη βέβαια των γυναικών στον εργασιακό χώρο δυσχεραίνεται και από την επιφόρτιση των υπηρεσιών φροντίδας που παρέχουν, με συνέπειες τόσο στην ποιότητα και τον ρυθμό της ζωής τους ειδικά για μια γυναίκα εργαζόμενη, όσο και για την απασχόληση. Με την ανισότητα αναφορικά με την παροχή φροντίδας ανάμεσα στα δυο φύλα να αποτελεί και μια πτυχή του συνταξιοδοτικού χάσματος. Κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης το βάρος της φροντίδας δυσανάλογα επωμίστηκαν οι γυναίκες λόγω του κλεισίματος των κοινωνικών δομών φροντίδας παιδιών (Παιδικοί Σταθμοί-ΚΔΑΠ) και των σχολείων. Ο επιβεβλημένος εγκλεισμός οδήγησε σε επανακαθορισμό του χρόνου και του χώρου εργασίας ο οποίος ταυτίστηκε με αυτόν της παροχής φροντίδας (Rubery et al., 2020:71), οδηγώντας σε μείωση των ωρών εργασίας των γυναικών, αύξηση της ανεργίας (ILO, 2022a) καθώς επίσης φανέρωσε ανισότητες αόρατες μέχρι πριν, αυξάνοντας συνάμα τα κρούσματα ενδοοικογενειακής βίας.

Γράφημα 2.5: Κατανομή της μη αμειβόμενης εργασίας (φροντίδας) κατά φύλο, γονείς με παιδιά κάτω των 6 ετών σε επιλεγμένες χώρες-2020

Πηγή: World Economic Forum, Global Gender gap report, (2022)

Η απάντηση στην παραπάνω πρόκληση είναι τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας όπως: οι παιδικοί σταθμοί και τα ΚΔΑΠ, καθώς και έναρξη λειτουργίας του προγράμματος «νταντάδες της γειτονιάς», τα οποία εμμέσως συνεισφέρουν στην δυναμική είσοδο χωρίς αποκλεισμούς των γυναικών στο κόσμο της εργασίας

προσπαθώντας να μετριάσουν το χρόνο που διέθεταν για παροχή φροντίδας. Επιπρόσθετα τα προγράμματα «Βοήθεια Στο Σπίτι» τα οποία όχι απλά συνέχισαν αλλά ενίσχυσαν την λειτουργία τους κατά την περίοδο του υποχρεωτικού εγκλεισμού ενσωματώνοντας και τους υπαλλήλους κοινωνικών δομών που είχαν κλείσει με σκοπό την παροχή υπηρεσιών (αγορά φαρμάκων-πρώτων ειδών-διαμεσολάβηση με φορείς δημοσίου) στον ευρύτερο πληθυσμό με προτεραιότητα τις ευπαθείς ομάδες. Σε μια προσπάθεια να παρασχεθούν υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης τόσο για τον αντίκτυπο της καραντίνας όσο και των θυμάτων βίας στον οικογενειακό χώρο δημιουργήθηκαν γραμμές τηλεφωνικής υποστήριξης με εξειδικευμένο προσωπικό.

Καθώς οι στερεοτυπικές αντιλήψεις αποτελούν έναν προσδιοριστικό παράγοντα που ενισχύει τόσο την ανισότητα ανάμεσα στα φύλα όσο και ως μια πτυχή του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, η κοινωνική πολιτική επιβάλλεται να συνεκτιμάει την διάσταση του φύλου σε όλα τα πλαίσια άσκησης της πολιτικής της με την αξιολόγηση και την εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας (Ξενώνες φιλοξενίας-γραμμές τηλεφωνικής υποστήριξης κ.α.) να πραγματοποιούνται βάσει συγκεκριμένων στόχων και εργαλείων σχετιζόμενα με το φύλο. Εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης (μάρκετινγκ κοινωνικής πολιτικής) τόσο του ευρύτερου πληθυσμού όσο και επαγγελματιών από ένα ευρύτερο φάσμα υπηρεσιών όπως: κοινωνικές υπηρεσίες, αστυνομία, υπηρεσίες υγείας και δικαιοσύνη ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των γυναικών.

Εικόνα 2.8: Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου

Πηγή: EIGE, (2022)

➤ Άνιση φυλετική εκπροσώπηση και οικονομική ανάπτυξη

Μεγάλο μέρος ερευνητικών μελετών έχουν εξετάσει τον αντίκτυπο της δημοκρατίας στην οικονομική ανάπτυξη. Παρόλα αυτά τα ευρήματα δεν οδηγούν σε σαφή συμπεράσματα παρά σε αμφίσημες προβλέψεις. Για αρκετούς ερευνητές τα χρόνια εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας σχετίζονται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη και την υπόσταση του θεσμικού περιβάλλοντος. Η λογική αυτή ενισχύεται από το γεγονός πως σε δημοκρατικά περιβάλλοντα προωθούνται επενδύσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και των δημοσίων αγαθών περιορίζοντας την δυνατότητα των ατόμων ή ομάδων που βρίσκονται σε θέση ισχύος να εκμεταλλεύονται προσοδοφόρες οικονομικές ευκαιρίες (Acemoglu et al. 2019- Altuzarra et al. 2021).

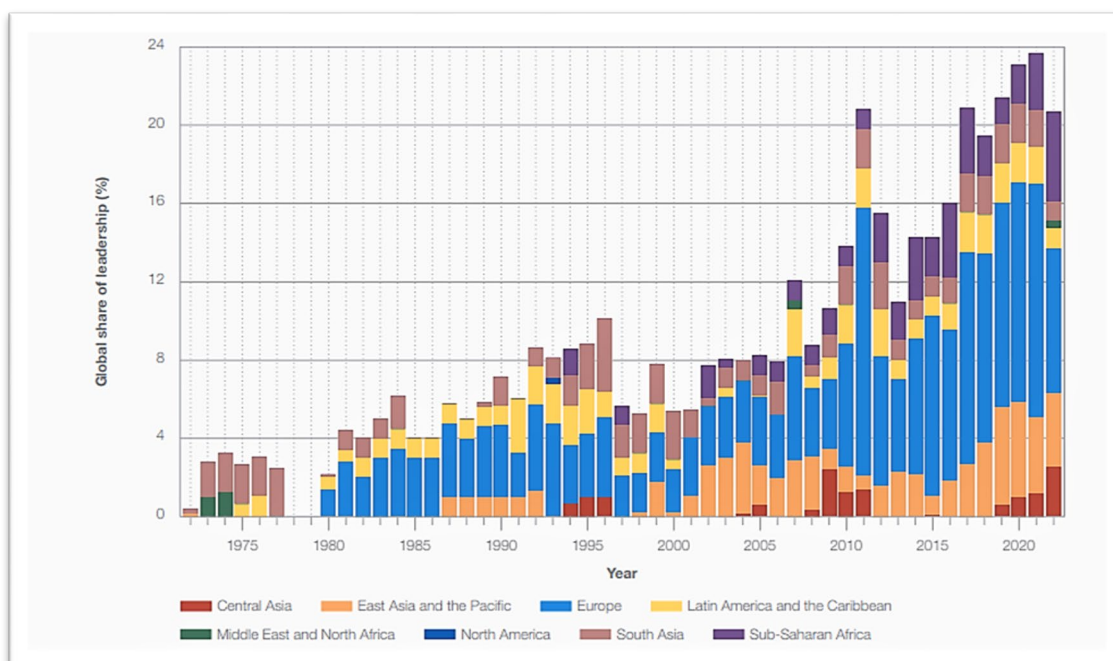
Ο Knutsen (2011) επαλήθευσε τα προηγούμενα ευρήματα των Papanioannou και Siourounis (2008) οι οποίοι βάση ετήσιων στοιχείων για ένα σύνολο 166 χωρών για το διάστημα 1960-2009, συμπέραναν πως η δημοκρατία μπορεί να οδηγήσει σε τουλάχιστον 1% αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ με την αλλαγή καθεστώτος και την προηγούμενη παροχή ανθρωπίνου κεφαλαίου να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο πιο πάνω ποσοστό (Eberhardt, 2022).

Στην βιβλιογραφία δύο θεωρούνται οι συνιστώσες που παίζουν καθοριστικό ρόλο και οδηγούν στις όποιες διαφορές μεταξύ των φύλων στην συμμετοχή: η κοινωνικοποίηση – ο διαφορετικός τρόπος ανατροφής καθώς και των στερεοτύπων δύναται να επηρεάζουν την πολιτική δράση και συμμετοχή- και οι πόροι – τα γνωρίσματα εκείνα που μπορούμε να θεωρήσουμε πως συμβάλλουν στην ενεργό συμμετοχή- όπως το εισόδημα, η εκπαίδευση, ο χρόνος και η πολιτικές δεξιότητες (Grasso et al. 2022- Awoa et al. 2022).

Στη πρωταρχικής σημασίας μελέτη του Jenninigs (1983) διερευνώντας την βαρύτητα του πεδίου της πολιτικής στο σπίτι, μελέτησε τις διαφορές σε οχτώ χώρες μέσα από τις συζητήσεις γονέα-παιδιού. Το γεγονός της έμφυλης φύσης της πολιτικής διαφάνηκε από το γεγονός πως παρότι τα παιδιά συζητούν περισσότερο με την μητέρα, ο πατέρας είχε την τάση να συζητά περισσότερο για πολιτική, φανερώνοντας το μεγαλύτερο πολιτικό ρόλο που διαδραματίζουν οι άνδρες σε δημόσιο επίπεδο. Συνεπώς το χάσμα μεταξύ των φύλων έγκειται στην «διαδικασία της κοινωνικής

μάθησης και των κοινωνικών ρόλων με τις κοινωνικές αντιλήψεις της ευθύνης του ιδιωτικού χώρου ως γυναικεία υπόθεση» (Schlozman et al., 1994: 963). Σημασία βέβαια έχει το πώς ορίζουμε την πολιτική συμμετοχή και το τι αυτή περιλαμβάνει, με την υιοθέτηση ενός ευρύ ορισμού να αποτελεί σημαντική ειδοποιός διαφορά στον τρόπο που διερευνάτε η σχέση των φύλων (Briggs, 2008). Για παράδειγμα μέσα από την πτυχή της διαδικτυακής συμμετοχής των νέων γενεών παρατηρείται πως οι γυναίκες ως επί τον πλείστον το χρησιμοποιούν για κοινωνική αλληλεπίδραση μιας και δύσκολα καταφεύγουν σε πολιτικό σχολιασμό σε αντίθεση με τους άνδρες που είθισται να αναζητούν κυρίως ειδήσεις (Grasso et al. 2022), παρόλα αυτά ενδεχομένως να συμπληρώνουν τη δράση τους εκτός σύνδεσης.

Γράφημα 2.6: Φυλετικό χάσμα στην πολιτική εκπροσώπηση

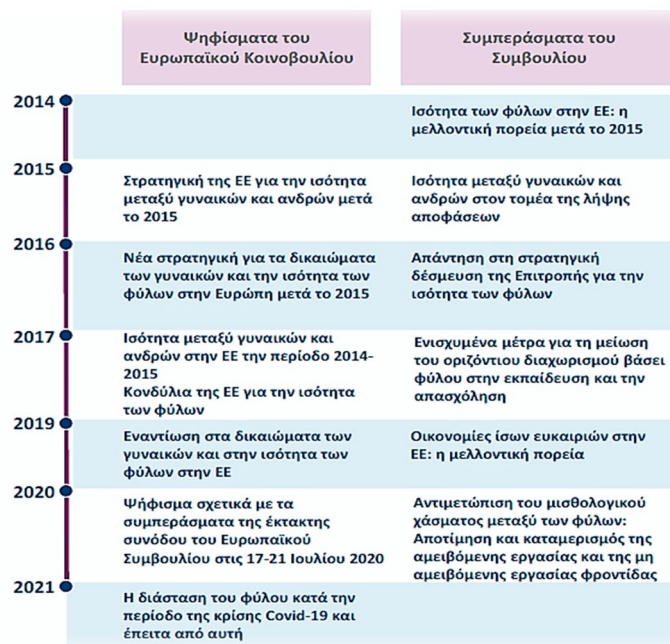
Πηγή: World Economic Forum calculations. Global Gender gap report, (2022)

Αν και η πολιτική συμμετοχή είναι καθοριστικής σημασίας για την δημοκρατική διακυβέρνηση με την απουσία των γυναικών από την πολιτική αρένα να μεταφράζεται πέρα από έλλειψη πόρων και αποτέλεσμα κοινωνικοποίησης, και μια θεσμική έλλειψη, εντούτοις το αποτέλεσμα μεταφράζεται σε μειωμένη αντιπροσώπευση με ότι συνεπάγεται για τα ζητήματα που καθορίζονται γι' αυτές εν τη απουσία τους.

Είναι ευρέως γνωστό πως για την ανοικοδόμηση μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς, είναι απαραίτητο οι υπεύθυνοι των πολιτικών σχεδιασμών να κατανοήσουν πως η προώθηση της ενδυνάμωσης της γυναικείας συμμετοχής και αντιπροσωπευτικότητας αποτελεί συνάμα δείκτη κοινωνικής αλλαγής για μια ισότιμη κοινωνία ξεπερνώντας την «κατάρα των πόρων». Η γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική δύναται να επηρεάσει την οικονομική ανάπτυξη ένεκα των ηθικών υψηλότερων προτύπων των γυναικών μιας και θεωρούνται λιγότερο διεφθαρμένες (Altuzarra et al.2021).

Χωρίς την παρουσία της κοινωνικής προστασίας και την δυναμική της αναπτυξιακής μετασχηματιστικής κοινωνικής πολιτικής, τόσο ο μετριασμός του αντικτύπου της «κατάρας των πόρων» όσο και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις που έχουν ενσωματωθεί στο κοινωνικό σύνολο μέσω των φορέων κοινωνικοποίησης, δεν δύναται να ολοκληρώσουν τη βασική επιδίωξη των ΣΒΑ για μια κοινωνία βιώσιμη χωρίς να «μείνει κανείς πίσω» με σκοπό των πολιτικών παρέμβασης για μια ουσιαστική ενδυνάμωση των πολιτικών δικαιωμάτων, όχι την ισότητα των δύο φύλων αλλά την ισότητα και ισοτιμία του υποκειμένου ανεξαρτήτως φύλου.

Εικόνα 2.9: Ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη συνεκτίμηση της διάστασης αυτής από το 2014 και εξής

Πηγή: Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο. Ειδική έκθεση 10/21. (2021)

2.4 Χρηστή διακυβέρνηση ως παράγοντας επίτευξης προόδου

Μέσα σ' ένα περιβάλλον διαρκώς μεταβαλλόμενο και δη μέσα από τις πρόσφατες εμπειρίες τόσο της οικονομικής κρίσης όσο και της πανδημίας της Covid-19, η γνώση που συσσωρεύτηκε ίσως μπορεί να λεχθεί ως την : επίγνωση της ύπαρξης μας μέσα σε ένα πεδίο αλληπάλληλων απρόσκοπτων περιστάσεων. Οι απαντήσεις που δόθηκαν μέσα από τις κρατικές παρεμβάσεις στις εκάστοτε προκλήσεις οι οποίες ενίοτε είχαν παγκόσμιο προσανατολισμό, υποδηλώνουν την ύπαρξη και την ανάγκη μιας προοπτικής, αναφορικά με την μελλοντική δημόσια πολιτική, εναλλακτικών μοντέλων σχεδιασμού και άσκησης.

Μια εκτεταμένη εμπειρική βιβλιογραφία έχει καταδείξει την σύνδεση που υπάρχει μεταξύ θεσμών και θεσμικού πλαισίου και της οικονομικής ανάπτυξης. Η θεσμική ποιότητα αν και ένας ευρύς όρος, περιέχει εμφωλευμένα αναφορές σε ατομικά δικαιώματα, κοινωνική δικαιοσύνη, κυβερνητικές θεσμικές παρεμβάσεις και υπηρεσίες, η υπονόμηση των οποίων ενέχει κινδύνους για την επίτευξη των ΣΒΑ και κατ' επέκταση την βιώσιμη ανάπτυξη (Barbier et al. 2021- Acemoglu et al. 2008- Wilson R., 2016).

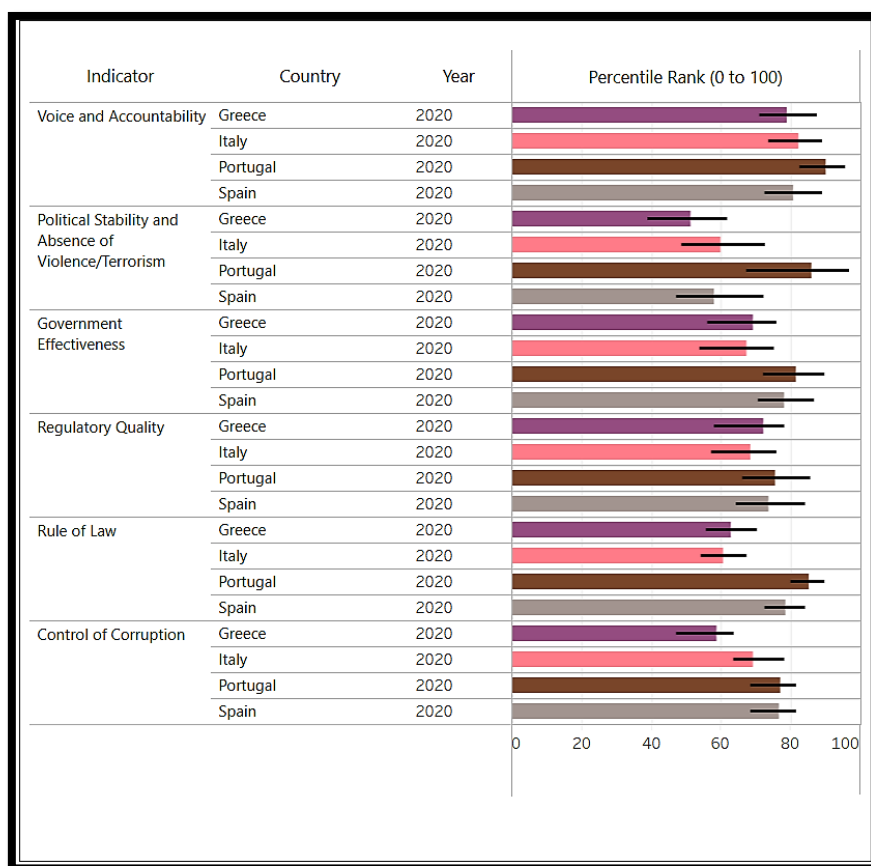
Το 2015 με την υιοθέτηση της Ατζέντα 2030 και τους ΣΒΑ οι οποίοι αποτελούν και μια αυτονόητη αναφορά πως κανένας κυβερνητικός αξιωματούχος και πολιτικός δεν προτίθεται να προβεί σε εκστρατεία υπέρ της φτώχειας ή της κακής υγείας ή της ανισότητας αλλά όπως έχει περιγράψει ο Jeffrey Sachs (2012:2206) « στόχος αποτελεί ένας συνδυασμός οικονομικής ανάπτυξης, βιωσιμότητας και κοινωνικής ένταξης», με την παράλληλη επίτευξη των ΣΒΑ, να την ονομάζει ο Barbier «συστημική προσέγγιση της αειφορίας» (Barbier, 1987-Barbier et al. 2021).

Η διασφάλιση των μελλοντικών γενναίων με τουλάχιστον ίδιες ευκαιρίες και κατά συνέπεια τουλάχιστον ίδια ευημερία (οικονομική) συνεπάγεται την χρηστή χρήση του συνολικού αποθεματικού κεφαλαίου που περιλαμβάνει τόσο το φυσικό όσο και ανθρώπινο κεφάλαιο (Barbier et al. 2021). Με βάση την συστημική προσέγγιση της αειφορίας, φανερώνεται η υποεκπροσώπηση των θεσμικών χαρακτηριστικών στους ΣΒΑ εκτός από τον ΣΒΑ 16, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τους ισχυρούς θεσμούς και την ειρήνη, επικεντρωμένος κυρίως στην εξάλειψη και μείωση της βίας,

τον περιορισμό των συγκρούσεων και στην επιμονή της πολιτικής σταθερότητας μέσω πολιτικών και μέτρων ποιότητας θεσμικού πλαισίου και χρηστής διακυβέρνησης. Είναι σαφές πως η επίτευξη των υπολοίπων 16 ΣΒΑ δεν δύναται να υλοποιηθεί χωρίς την πραγμάτωση και την οργάνωση τους από τον Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης 16.

Το περιβάλλον και οι συνθήκες για άνθιση της επιχειρηματικότητας προϋποθέτει την παρουσία ισχυρών θεσμών σε επίπεδο αγοράς με σκοπό την ανάπτυξη μέσω της αποτελεσματικής διακυβέρνησης και του κράτους δικαίου, την μείωση των κινδύνων και της διαφθοράς και της μεγαλύτερης λογοδοσίας. Σύμφωνα με την έρευνα των Barbier et al (2021) χρησιμοποιώντας τους παγκόσμιους δείκτες διακυβέρνησης (WGI) και την Ταξινόμηση Κινδύνου Χώρας (Country Risk Classification-CRC) του ΟΟΣΑ, διαπίστωσαν πως η ποιότητα των θεσμών και το χαμηλότερο ρίσκο κινδύνου, συνδέονται με την ανάπτυξη και την μεγαλύτερη βιωσιμότητα μακροπρόθεσμα.

**Γράφημα 2.7: Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης (WGI) -2020
(Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία)**

Πηγή: Kaufman et al. (2010)

Με τον όρο «διακυβέρνηση» αναφερόμαστε στις δράσεις και τις διαδικασίες μιας κυβέρνησης. Παρόλα αυτά σύμφωνα με τον Massey (2022) « συμπεριλαμβάνει, τις συνολικές διαδράσεις, που μετέχουν τόσο δημόσιοι όσο και ιδιωτικοί φορείς, με σκοπό την επίτευξη λύσης σε κοινωνικά προβλήματα ή την δημιουργία κοινωνικών «ευκαιριών» με την προώθηση εξειδικευμένων θεσμών». Παρόλα αυτά ένας ευρύτερος ορισμός από τους Richards et al (2002:15) ενσωματώνει τους φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία καθώς και τα ποικίλα πεδία απαιτώντας να εξεταστεί η διακυβέρνηση σε τόπους –φορείς πέρα του «στενού κύκλου της εκτελεστικής εξουσίας». Τα δίκτυα και οι ποικίλες συνδέσεις της κοινωνίας των πολιτών με την δημοκρατικότητα των θεσμών συνδέονται με την δυνατότητα και τις ευκαιρίες τόσο του περιθωριοποιημένου τμήματος του πληθυσμού όσο και διαφορετικών οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων στην χάραξη και εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής.

Βέβαια υπάρχει ο αντίλογος πως αυτή η μετασχηματιστική τάση προς μια συμμετοχική- συνεργατική διακυβέρνηση πέρα των θετικών, ενδεχομένως υποκρύπτει κινδύνους χειραγώγησης από πλευράς υπευθύνων χάραξης πολιτικής καθώς δεν υφίσταται κυριολεκτική αναδιανομή της εξουσίας παρά μόνον συμβολικά. Εντούτοις προωθώντας την κοινωνική δικαιοσύνη, ο ρόλος της συμμετοχικότητας ενισχύει και προάγει την ευρύτερη ενημέρωση και αιτιολόγηση λύσεων σε πολύπλοκα προβλήματα, ικανοποιώντας τον ορισμό της κοινωνικής συνοχής από τους Leininger et al. (2021a:3) για συνεργασία για το ευρύτερο καλό, την ταυτότητα χωρίς αποκλεισμούς και την γενικευμένη και θεσμική εμπιστοσύνη. Η ενεργός συμμετοχή κατά τους Sabates-Wheeler et al (2020) αν τοποθετηθεί στον πυρήνα των πολιτικών κοινωνικής προστασίας με δυνατότητα χώρων έκφρασης και κοινωνικής λογοδοσίας, η κοινωνική προστασία γίνεται προοδευτική. Σε κάθε περίπτωση υφίσταται και η καλή και η κακή διακυβέρνηση η οποία υπολείπεται σε λογοδοσία, διαφάνεια και ανικανότητα αποκατάστασης παραπόνων των πολιτών.

Το κράτος δικαίου μαζί με την ορθή λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών που λειτουργούν ως εγγυητές της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης συστήνουν τον κορμό και τον μηχανισμό όπου οι διάφορες νομοθετικές ή συνταγματικές ρυθμίσεις μπορούν να λειτουργήσουν αντανακλώντας είτε τοπικά έθιμα είτε κουλτούρες, μέσα σε ένα σταθερό πολιτικό περιβάλλον. Εξάλλου η διοίκηση αντανακλά της κοινωνικοπολιτικές αξίες μιας χώρας (Massey,2022). Η ποιότητα και

αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών μπορεί να αποτελούν καθοριστικής σημασίας για το επίπεδο κοινωνικής προστασίας και κατ' επέκταση κοινωνικής συνοχής, με πολιτικές που συν διαμορφώνονται χωρίς να αφήνουν κανέναν πίσω και με μεταρρυθμίσεις που μπορεί να έχουν παγκόσμια σημεία αναφοράς αλλά διασφαλίζουν πως σέβονται και συνυπολογίζουν τις τοπικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες.

2.5 Συμπέρασμα

Η Ατζέντα 2030 και η υιοθέτηση των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης έχουν επαναφέρει το άτομο και την κοινωνική πολιτική στον πυρήνα του σχεδιασμού των πολιτικών παρεμβάσεων. Οι δημόσιες πολιτικές έχουν ως σκοπό την προστασία των πολιτών από επώδυνες μη προβλέψιμες κοινωνικές καταστάσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στα άτομα να κατακτήσουν τις προσωπικές επιδιώξεις και στόχους ζωής.

Η στοχοθεσία για κοινωνική ένταξη, εμπιστοσύνη και κοινωνική συνοχή περνάει μέσα από την λειτουργία και τα εργαλεία της κοινωνικής προστασίας. Οι τελευταίες παγκοσμιοποιημένες κρίσεις παρείχαν τα κίνητρα για την μεταστροφή της οπτικής της κοινωνικής πολιτικής ως οικονομικό «βαρίδι» με τις μεταβιβάσεις να αντιμετωπίζονται επικριτικά έχοντας την χροιά της μη «βιώσιμης κατανάλωσης».

Η παραγωγή και η ιδιοκτησία ως θεμέλιος λίθος του συστήματος, δεν αφήνει περιθώρια και ελπίδες για τυχόν αλλαγές μέσω αναδιανομής στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και την μετεξέλιξη ή διεύρυνση του κοινωνικού κράτους (π.χ. σοσιαλισμό), πάρα ταύτα η μετατόπιση των αναγκών σε δικαιώματα και ευκαιρίες μέσα από θεσμικούς μετασχηματισμούς και χρησιμοποιώντας την δυναμική της Αναπτυξιακής Κοινωνικής Πολιτικής μπορούν να περιορίσουν τον αντίκτυπο τόσο του κοινωνικού αποκλεισμού και τις φτώχειας, - εγγενών χαρακτηριστικών των σύγχρονων κοινωνιών-, μέσω επανακαθορισμού της «ανατροφοδότησης» των κοινωνικών προσδιοριστικών παραγόντων, που θέτουν σε κίνδυνο ατομικές ευκαιρίες και δυνατότητες και της θεσμικής αλλαγής.

Η κοινωνική προστασία μπορεί να αμβλύνει τις αρνητικές συνέπειες παγκόσμιων προκλήσεων όπως η διατήρηση της καλής υγείας και των εμφυλοποιημένων ζητημάτων, λειτουργώντας ενισχυτικά στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, ξεπερνώντας την «κατάρα των πόρων» και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις, βοηθώντας ταυτόχρονα σε τυχόν προκλήσεις που ανακύπτουν όπως της γήρανσης του πληθυσμού.

Οι κρίσεις των τελευταίων ετών ανέδειξαν την σημασία της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας. Με το κράτος να κατέχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαχείρισή τους. Το αναπτυξιακό πλαίσιο μέσα σ' αυτό το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, επιβάλλει την αλλαγή της νοοτροπίας των κοινωνικών πολιτικών από ανακουφιστικές παρεμβάσεις, σε σεβασμό των καθολικών δικαιωμάτων των πολιτών. Η ιδιομορφία των πολιτικών επιλογών και του συστήματος αφενός καθορίζει της τελικές αποφάσεις αφετέρου, η σημασία της αποτελεσματικότητας εξαρτάται και από την δημόσια διοίκηση και την ικανότητα άσκησης. Η χρηστή διακυβέρνηση με ενισχυμένη αυτονομία και συμμετοχικότητα μέσα σ' ένα σταθερό πολιτικό περιβάλλον μπορεί να λειτουργήσει αναπτυξιακά σε καθεστώς δημοκρατίας παρέχοντας και διασφαλίζοντας διευρυμένα όρια δυνατοτήτων διαβίωσης των πολιτών χωρίς αποκλεισμούς, με την κοινωνική πολιτική να υιοθετεί χειραφετητικές μεταρρυθμίσεις που απελευθερώνουν την ατομική συνείδηση και κινούνται προς ένα κράτος κοινωνικής επένδυσης που διαχειρίζεται και προβλέπει τους κινδύνους, σκεπτόμενο παγκόσμια και δρώντας τοπικά.

3 Μεθοδολογία και ανάλυση πλαισίου

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό να διερευνήσει την μετασχηματιστική ικανότητα της κοινωνικής πολιτικής και την δυναμική του αναπτυξιακού κράτους πρόνοιας με στόχο την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ατζέντα 2030. Τα ερωτήματα που απασχολούν σχετίζονται με το κατά πόσο η κοινωνική πολιτική μπορεί να μετριάσει τον αντίκτυπο σε προκλήσεις που αποτελούν και μέρος της Ατζέντας και δη των ΣΒΑ: 1 (μηδενική φτώχεια) – 3 (καλή υγεία και ευημερία) - 5 (ανισότητα φύλων) και τον υποστόχο 16 (διακυβέρνηση). Η ποιοτική μέθοδος μέσω της δευτερογενούς έρευνας της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, προσπάθησε να αναδείξει την σημασία του κοινωνικού κράτους πρόνοιας προσανατολισμένο αναπτυξιακά. Η εμπειρική βιβλιογραφία ενίσχυσε τους σκοπούς της παρούσας έρευνας για την μετατόπιση της οπτικής της κοινωνικής πολιτικής ως οικονομικά ασύμφορης, καταδεικνύοντας πως η δράση της μέσα από προγράμματα κοινωνικών υπηρεσιών και οργανωμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας μπορεί να είναι αρωγός καθώς και πρωταγωνιστής προς την επίτευξη της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Ο προσανατολισμός της κοινωνικής πολιτικής είναι ο περιορισμός των δυσμενών κοινωνικών συνθηκών που οδηγούν σε φτώχεια και περιορίζουν τις δυνατότητες και ευκαιρίες των ατόμων. Ο συνδυασμός μελέτης των τεσσάρων ΣΒΑ και η αλληλεπίδραση που έχουν μεταξύ τους, αποτελούν ταυτόχρονα και τους βασικούς στόχους του ευρωπαϊκού πυλώνα δικαιωμάτων και εναρμονίζονται με το βασικό πρόσταγμα της Ατζέντα 2030 «να μην μείνει κανείς πίσω».

Η ανάγκη συστηματικής παρακολούθησης και αξιολόγησης απαιτεί την ύπαρξη μετρήσιμων δεικτών για την αποτίμηση τόσο της αποτελεσματικότητας όσο και της χάραξης αντίστοιχων πολιτικών.

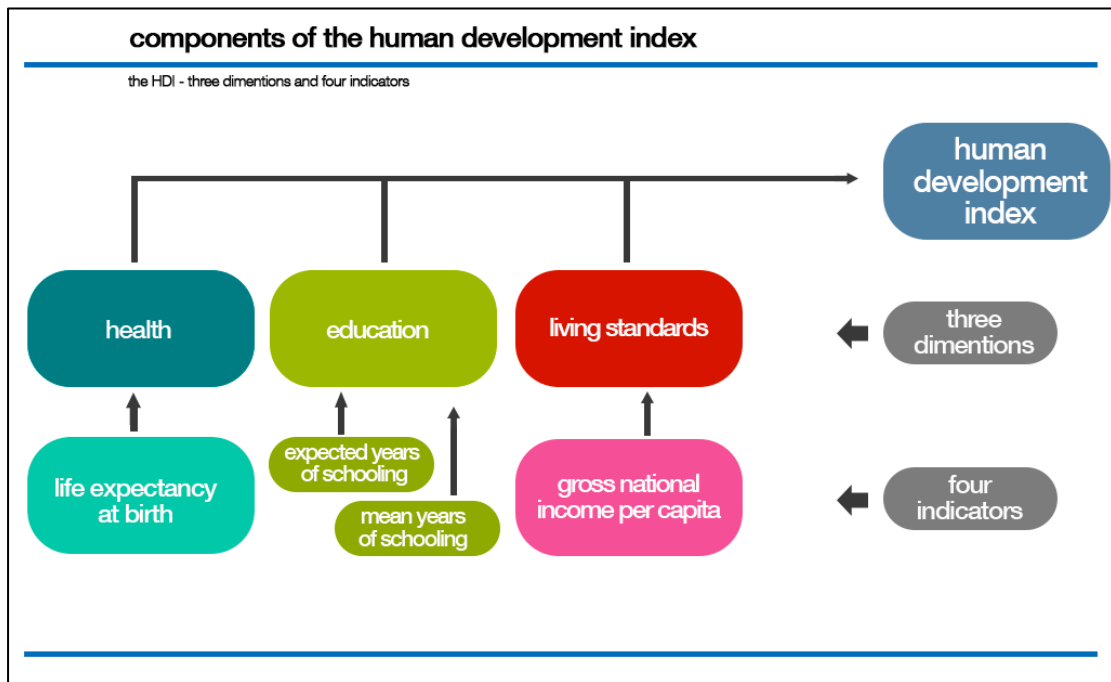
3.1 Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI)

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης HDI (Human Development Index) πρωτοπαρουσιάστηκε στην έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για την ανάπτυξη (Ranis G. et al 2006- Staton, 2007). Σχεδιασμένος από τους Sen και Haq, είχε σκοπό να εμπεριέχει όσο το δυνατόν περισσότερο μια κοινωνικοοικονομική διάσταση της ανάπτυξης, παρέχοντας ένα δείκτη στον οποίο το ΑΕΠ δεν έχει τον κυρίαρχο ρόλο. Αποδεδειγμένος από την στενή οικονομική διάσταση η έννοια της ανάπτυξης επεκτείνεται και σε άλλες δραστηριότητες που είναι εξίσου σημαντικές αναφορικά με το επίπεδο διαβίωσης των κοινωνιών, η δημιουργία του, με βάση το πρόγραμμα του ΟΗΕ για την ανάπτυξη (UNDP), θέτει τον ανθρώπινο παράγοντα και τις δυνατότητες του στο επίκεντρο. Η μέτρηση του μέσου επιπέδου (επιτευγμάτων) μιας χώρας με βάση τρία κριτήρια και πτυχές της ανθρώπινης ανάπτυξης:

- το προσδόκιμο ζωής (life expectancy) —————> Υγεία
- το επίπεδο γνώσης (knowledge) —————> Εκπαίδευση
- το επίπεδο διαβίωσης (standard of living) —————> ΑΕΠ / Κάτοικο

Οι παραπάνω (proxy variables) πέραν της πληροφορίας που φέρουν οι ίδιοι, αντικατοπτρίζουν: η πρώτη διάσταση αναφέρεται στην υγεία και εκτιμάται με το προσδόκιμο ζωής, αντικατοπτρίζει την επάρκεια τροφής και το επίπεδο των υγειονομικών υπηρεσιών, η δεύτερη αντικατοπτρίζει το επίπεδο επένδυσης στη νέα γενιά και στον ανθρώπινο κεφάλαιο από την στιγμή της γέννησης (0) και η τρίτη συνιστώσα αντικατοπτρίζει ένα ελάχιστο- ανεκτό επίπεδο διαβίωσης και όχι το επίπεδο πλουτισμού. Η τελική τιμή του δείκτη προκύπτει ως το ηλίκο των τριών διαστάσεων με τιμές που κυμαίνονται από το 0 έως το 1 παρέχοντας έτσι τη συγκριτική δυνατότητα ανάμεσα σε χώρες, περιοχές με βάση τις ανώτερες τιμές άλλων χωρών.

Γράφημα 3.1: Συνιστώσες του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης

Πηγή: Public Health Notes, (2021)

Πίνακας 3.1: Κατηγοριοποίηση με βάση τον ΔΑΑ

Κατηγοριοποίηση	Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης
Πολύ υψηλή Ανθρώπινη Ανάπτυξη	0,900 έως 1
Υψηλή Ανθρώπινη Ανάπτυξη	0,800 έως 0,899
Μέτρια Ανθρώπινη Ανάπτυξη	0,500 έως 0,799
Χαμηλή Ανθρώπινη Ανάπτυξη	έως 0,499

Πηγή: UNDP 2013

Αξίζει να αναφέρουμε πως ο ΔΑΑ δεν εκτιμά και εξετάζει έννοιες όπως η ανισότητα, η φτώχεια και η ανθρώπινη ασφάλεια καθώς παρέχεται η δυνατότητα να αναλύσουμε τη διαδικασία ανάπτυξης μέσα στη χώρα σε κλίμακα χρόνου και ποιότητας. Παρόλα αυτά για την καλύτερη αποτύπωση των αποτελεσμάτων, το επίπεδο ανάπτυξης δεν πρέπει να αξιολογείται μόνο με βάση μέτρα εισοδήματος, αλλά

να λαμβάνεται και ως μέτρο αξιολόγησης της ευημερίας τόσο κοινωνικά όσο και ατομικά.

3.2 Δείκτης Ανθρώπινης Φτώχειας (HPI)

Προσανατολισμένοι πλέον σε μια απόδοση της έννοιας της ανάπτυξης όπου αντιμετωπίζεται διαφορετικά με σκοπό την απομάκρυνσή της από στενά οικονομικούς δείκτες, βάζοντας τον ανθρώπινο παράγοντα και τις θεμελιώδεις ανάγκες να διάγει τη ζωή του στο επίκεντρο του νέου προβληματισμού ο ΟΗΕ εργαζόταν ήδη από το 1996 πάνω σ' ένα δείκτη για την ανθρώπινη φτώχεια, που τον κατονόμαζε ως «Δείκτη Ανεπάρκειας Ικανοτήτων», ο οποίος προσπαθούσε να αποδώσει το ποσοστό των ατόμων που δεν έχουν την δυνατότητα πρόσβασης και κάλυψης των ελαχίστων ανθρωπίνων αναγκών.

Η αντικατάσταση του παραπάνω δείκτη πραγματοποιήθηκε σύντομα από τον Δείκτη Ανθρώπινης Φτώχειας (UNDP, 1997) σε μια απόπειρα να συνδυάζονται πολλαπλά χαρακτηριστικά στοιχεία αποστέρησης σε έναν σύνθετο δείκτη με σκοπό μια ευρύτερη εικόνα αναφορικά με το πρόβλημα της εξάπλωσης της φτώχειας. Εστιασμένος γύρω από τις συνιστώσες που επιτείνουν την ανθρώπινη δυστυχία, διαχειρίζεται μεταβλητές και μέτρα όπως:

- Την πιθανότητα θανάτου εκφρασμένο σε ποσοστό, έως την ηλικία των 60 ετών.
- Το ποσοστό μακροχρόνιων ανέργων.
- Το ποσοστό αγραμματοσύνης στον πληθυσμό.
- Το ποσοστό των ατόμων (πληθυσμού) που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας.

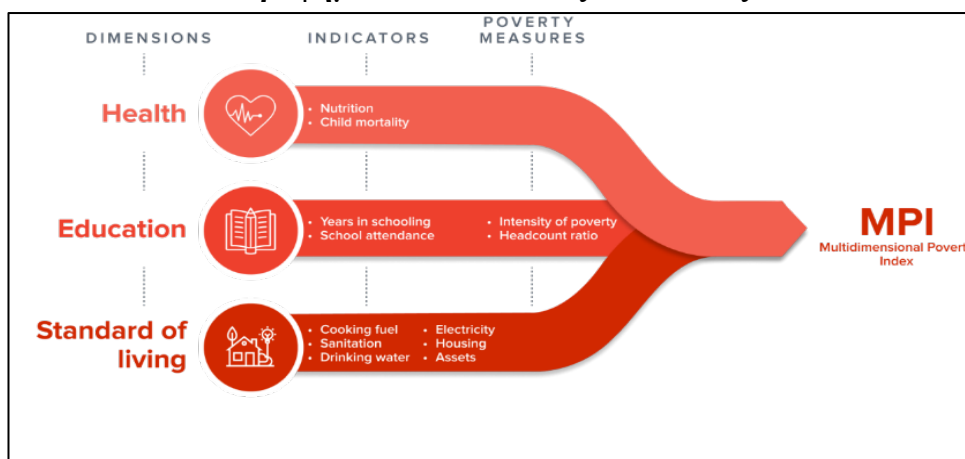
Να επισημανθεί εδώ πως ο HPI δεν συμφωνεί με τον τρόπο ορισμού και προσέγγισης της φτώχειας από την Παγκόσμια Τράπεζα.

3.3 Δείκτης Πολυδιάστατης Φτώχειας (MPI)

Η σχετικότητα της έννοιας της φτώχειας και η υποκειμενική κατανόηση της έκτασης του φαινομένου, οδηγεί στην κατασκευή ποιοτικών δεικτών με βάση την αυτό αναφορά και αυτοεικόνα των ερωτηθέντων (Dotter et al. 2017). Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της συνάδει με αυτόν της ανάπτυξης. Φανερώνει τις πολυεπίπεδες αποστερήσεις που βιώνουν τα άτομα και οι οικογένειές τους, αναφορικά με την υγεία, του βιοτικού επιπέδου και τη εκπαιδευτική τους γνώση αντλώντας δεδομένα από ερευνητικές διαδικασίες αναφορικά με νοικοκυριά και σε αντιπαραβολή με τον HDI που προσαρμόζεται στο κριτήριο της ανισότητας, η κατασκευή των δεικτών οφείλουν να προέρχονται από την ίδια έρευνα.

Η χρησιμότητα του δείκτη ο οποίος καθρεπτίζει τη πολλαπλή έλλειψη και την έντασή της, δηλαδή το ποσοστό των στερήσεων που αντιμετωπίζει το άτομο συγχρόνως, έγκειται στο γεγονός μια πληρέστερης ματιάς του πληθυσμού που διάγει τον βίο του στην φτώχεια επιτρέποντας έτσι τις συγκρίσεις σε επίπεδο χωρών, περιοχών, κοινωνικών ομάδων καθώς και μεταξύ οικογενειών και κοινοτήτων, βοηθώντας στην ορθότερη αναδιανομή του πλούτου και την επίτευξη μέσω στρατηγικής που ακολουθείται των ΣΒΑ, παρατηρώντας τον αντίκτυπο των όποιων πολιτικών παρεμβάσεων.

Γράφημα 3.2: Διαστάσεις και δείκτες MPI

Πηγή: UNDP, (2022)

Ο συνδυασμός του πολυδιάστατου της ανάπτυξης και της έννοιας της φτώχειας, παρά την δυσχέρεια ακριβής μέτρησης με απόλυτους όρους αλλά σε αντιδιαστολή και σχέση πάντα με το επίπεδο διαβίωσης, μπορούμε να πούμε πως συνιστά την κεντρική

δομή και πυρήνα, αυτού που αντιλαμβανόμαστε ως κοινωνικό αποκλεισμό. Ο δείκτης που κατέστη ως βασικός για την στρατηγική καταπολέμησης της φτώχειας και χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) είναι ο AROPE. Ο δείκτης των ανθρώπων που κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό (AROEPE) ορίζεται ως το ποσοστό επί του πληθυσμού που δύναται να βρεθεί αντιμέτωπος σε μια από τις κάτωθι δυσχερής καταστάσεις:

- 1) Κινδυνεύουν με φτώχεια, βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας
- 2) Υλικής αποστέρησης
- 3) Διαβιούν σε νοικοκυριό με χαμηλή ένταση εργασίας

Εικόνα 3.1: Προσαρμογή του δείκτη AROPE για τον στόχο Ευρώπη 2030

Συνιστώσα	Europe 2030	Europe 2020
Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης	Ποσοστό σοβαρής υλικής και κοινωνικής αποστέρησης (SMSD): Ποσοστό του πληθυσμού που βιώνει αναγκαστική έλλειψη τουλάχιστον 7 από τα 13 στοιχεία στέρησης (6 που αφορούν το άτομο και 7 που αφορούν το νοικοκυριό).	Ποσοστό σοβαρής υλικής αποστέρησης (SMD): Ποσοστό του πληθυσμού που δεν μπορεί να αγοράσει οικονομικά (και όχι λόγω της επιλογής να μην το κάνει) τουλάχιστον 4 από τα 9 προκαθορισμένα υλικά είδη που θεωρούνται από τους περισσότερους ανθρώπους επιθυμητά ή ακόμη και απαραίτητα για μια επαρκή ζωή.
Ποσοστό κινδύνου φτώχειας	Ποσοστό των ατόμων στο συνολικό πληθυσμό που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας	Ποσοστό των ατόμων στο συνολικό πληθυσμό που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας
Δείκτης χαμηλής έντασης εργασίας	Άτομα ηλικίας 0-64 ετών που ζουν σε νοικοκυριά όπου οι ενήλικες (ηλικίας 18-64 ετών, αλλά εξαιρουμένων των φοιτητών ηλικίας 18-24 ετών και των ατόμων που είναι συνταξιούχοι σύμφωνα με την τρέχουσα οικονομική τους κατάσταση ή που λαμβάνουν οποιαδήποτε σύνταξη (εκτός από τη σύνταξη επιζώντων), καθώς και των ατόμων ηλικίας 60-64 ετών που είναι μη ενεργά και ζουν σε νοικοκυριό όπου το κύριο εισόδημα είναι οι συντάξεις) εργάστηκαν σε χρόνο εργασίας ίσο ή μικρότερο από το 20% του συνολικού συνδυασμένου δυναμικού τους σε χρόνο εργασίας κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.	Άτομα ηλικίας 0-59 ετών που ζουν σε νοικοκυριά όπου οι ενήλικες (ηλικίας 18-59 ετών, αλλά εξαιρουμένων των φοιτητών ηλικίας 18-24 ετών) εργάστηκαν σε χρόνο εργασίας ίσο ή μικρότερο από το 20% του συνολικού συνδυασμένου δυναμικού χρόνου εργασίας τους κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.

Υφίσταται ένας διαχωρισμός από τον δείκτη στα άτομα που δεν δύναται να αποκτήσουν ένα αγαθό ή υπηρεσία ή δεν το έχουν ή δεν το θεωρούν χρήσιμο μετρώντας το ποσοστό επί του πληθυσμού που έχει κάποια δυσχέρεια στην απόκτηση τριών –αγαθό, υπηρεσιών- από τα κάτωθι, ενώ παράλληλα το ποσοστό του πληθυσμού που δεν δύναται να αποκτήσει τέσσερα τουλάχιστον αναφέρεται σε κατάσταση ακραίας φτώχειας. Οι υπηρεσίες και τα αγαθά είναι:

- I. Πληρωμή δανείου, ενοικίου ή λογαριασμού κοινής ωφέλειας
- II. Ικανό επίπεδο θέρμανσης
- III. Ικανότητα αντιμετώπισης έκτακτων δαπανών

- IV. Κατανάλωση κρέατος ή πρωτεΐνης τακτικά
- V. Η πραγματοποίηση διακοπών
- VI. Ύπαρξη τηλεόρασης
- VII. Ύπαρξη πλυντηρίου
- VIII. Ιδιόκτητου αυτοκινήτου
- IX. Κατοχή τηλεφώνου

Ενώ η τρίτη διάσταση που μετρά ο δείκτης αναφέρεται σε άτομα που δύναται να εργαστούν ηλικιακά (εξαιρουμένων φοιτητών) από 18 έως 59 και ανήκουν σε νοικοκυριά, τα οποία κατά το έτος εισοδηματικής αναφοράς πραγματοποίησαν λιγότερο από 20% της πλήρους εργασιακής δυναμικής τους.

3.4 Δείκτης HDI προσαρμοσμένος με κριτήριο την ανισότητα (Inequality-adjusted HDI)

Η προσαρμογή του δείκτη HDI με κριτήριο την ανισότητα (IHDI) καθρεπτίζει τους εθνικούς μέσους όρους ενός κράτους αναφορικά με την ανθρώπινη ανάπτυξη στηριζόμενος στις τρεις πτυχές του δείκτη HDI, υγεία, εκπαίδευση και εισόδημα. Χρησιμοποιώντας τους μέσους όρους αποφεύγουμε αποκρύπτοντας τις όποιες διαφορές και ανομοιογένειες αναφορικά με την ανθρώπινη ανάπτυξη σε όλο το πληθυσμιακό εύρος μιας χώρας εξετάζοντας πώς πραγματοποιείται η αναδιανομή των επιτευγμάτων (distribution-sensitive). Η διαφορά των δεικτών HDI και IHDI φανερώνει το έλλειμμα της ανάπτυξης που προκύπτει από την ύπαρξη ανισότητας. Η πληροφόρηση του συγκεκριμένου δείκτη μέσω των συσχετίσεων ανισότητας και πτυχών βοηθά στην κατάρτιση πολιτικών για μείωση των ανισοτήτων ενημερώνοντας ταυτόχρονα για τον αντίκτυπο πάνω στη αναπτυξιακή πορεία του πληθυσμού.

3.5 Δείκτης Ανάπτυξης με γνώμονα το Φύλο (GDI)

Σύμφωνα με την θεωρία του Amartya Sen που αναλύσαμε παραπάνω, η ανάπτυξη γενικά, οφείλει να προσδιοριστεί μέσα από την χρήση εννοιολογικών όρων: «δικαίωμα» και «δυνατότητες». Τα δικαιώματα- προνόμια που μπορεί να έχει στην κατοχή του ένα άτομα μέσα από ένα σύνολο προνομίων, τα οποία με την σειρά τους συνεπάγονται και είναι παραγωγή των δυνατοτήτων που αντικατοπτρίζουν την ελευθερία του κάθε ατόμου να προσδιορίζει μόνος του και να επιτύχει τον τρόπο ή τους

συνδυασμούς τρόπων που θα διάγει το βίο του (“various functioning combinations”). Η στενή λοιπόν άρρηκτη σχέση της δυνατότητας με την ελευθερία και οι ανελευθερίες όπως η φτώχεια, η πείνα, η ανεπάρκεια ιατρικής περίθαλψης είναι συστημικές δυσχέρειες που παράγουν ανισότητα.

Μια από τις ανελευθερίες, είναι και η ανισότητα ένεκα προκαταλήψεων που οι γυναίκες βιώνουν εξαιτίας του φύλου. Παρατηρούνται προκαταλήψεις και συνεπώς ανισότητα σε τομείς όπως η υγεία, στην εκπαίδευση, στο εργασιακό περιβάλλον κ.α. που καθρεπτίζουν μια φυλετική διαφορά. Η κατασκευή του Δείκτη Ανάπτυξης με γνώμονα το Φύλο κατασκευάστηκε από το Πρόγραμμα του ΟΗΕ για την Ανάπτυξη το 1995, και παρότι βασίζεται στις ίδιες τρεις διαστάσεις όπως ο HDI, η συνεισφορά του έγκειται στο γεγονός ότι συμπεριλαμβάνει την ανισότητα που υφίσταται με βάση το φύλο, αποτυπώνονται ξεχωριστά για άνδρες και γυναίκες τα επιτεύγματα της ανθρώπινης ανάπτυξης. Για τον υπολογισμό του GDI ακολουθείται ο ίδιος μεθοδολογικός τρόπος με τον HDI, φανερώνοντας ουσιαστικά τον βαθμό υστέρησης των γυναικών με βάση τους άνδρες, και την απόσταση που έχουν να καλύψουν σε κάθε πτυχή της ανθρώπινης ανάπτυξης. Έχοντας στα χέρια μας λοιπόν την εικόνα αναφορικά με το χάσμα ανάμεσα στα δύο φύλα μπορούμε είτε να σχεδιάσουμε είτε να ελέγξουμε τις όποιες πολιτικές καταπολέμησης της έμφυλης ανισότητας.

3.6 Δείκτης ανισότητας Φύλων (GII)

Η έμφυλη ανισότητα αποτελεί τροχοπέδη για την ανθρώπινη ανάπτυξη. Το 2010 το UNDP εισήγαγε ένα νέο δείκτη για να καλύψει τις αποκλίσεις και των προηγούμενων δεικτών GDI και GEM. Ο Δείκτης ανισότητας Φύλων (GII) μετρά την ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων με βάση τρεις συνιστώσες :

1. Υγεία Τεκνοποίηση
2. «Εξουσιοδότηση ή ενδυνάμωση» (“empowerment”) Η συμμετοχή των γυναικών με βάση τον αριθμό που καταλαμβάνουν στις κοινοβουλευτικές έδρες.

3. Οικονομική κατάσταση —> εκφρασμένη, μέσα από την συμμετοχικότητα στην αγορά εργασίας και υπολογίζεται με βάση το ποσοστό συμμετοχής ανδρών και γυναικών ηλικίας άνω των 15 ετών στο εργατικό δυναμικό μιας χώρας.

Επίσης από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2010 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) που σκοπό έχει την ενίσχυση και την προώθηση της ισότητας των φύλων σε επίπεδο ΕΕ. Μέσα από διεξαγωγές ερευνών και συλλογές δεδομένων έχει καταστεί το ευρωπαϊκό κέντρο αναφοράς σε θέματα έμφυλης ανισότητας βοηθώντας μέσω τεκμηριωμένης πληροφόρησης στη χάραξη ευρύτερων πολιτικών, «..με βάση τον τρέχοντα ρυθμό προόδου, απέχουμε ακόμη τουλάχιστον 60 χρόνια από την επίτευξη πλήρους ισότητας των φύλων..» (EIGE, 2022). Παράλληλα τα τελευταία χρόνια το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ εκδίδει την έκθεση αναφορικά με το χάσμα μεταξύ των φύλων (GGGI) συγκρίνοντας 146 χώρες και δίνοντας βαθμολογία σε κλίμακα από το 0 έως το 100, η οποία μπορεί να ερμηνευθεί ως η απόσταση από την ισοτιμία. Το ποσοστό μείωσης του χάσματος μετριέται στις τέσσερις διαστάσεις:

- Οικονομική συμμετοχή και Ευκαιρίες (αγορά εργασίας)
- Εκπαίδευση
- Υγεία
- Πολιτική ενδυνάμωση- εκπροσώπηση

Σύμφωνα με την 16^η Έκθεση, η μέση απόσταση που διανύθηκε μέχρι την κατάκτηση της ισοτιμίας σε παγκόσμιο επίπεδο αγγίζει το 68%, μειωμένο συγκριτικά με το 2020 καταδεικνύοντας τα κενά που δημιουργήθηκαν εκ νέου μεταξύ φύλων ένεκα υγειονομικής κρίσεις, να επηρεάζουν περισσότερο τις γυναίκες. Σύμφωνα με την έκθεση χρειάζονται 135,6 χρόνια ώστε να καλυφθεί το φυλετικό χάσμα σε παγκόσμιο επίπεδο.

3.7 Παγκόσμιος Δείκτης Ασφάλειας Υγείας (Global Health Index)

Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ασφάλειας της Υγείας (Razavi A. et al 2020) περιλαμβάνει κατηγορίες που σχετίζονται και αποτυπώνουν τις ασφαλείς συνθήκες κάθε χώρας με βάση την υγεία. αποτελείται από έξι κατηγορίες, που προέκυψαν από ένα σύνολο 171 ερωτήσεων ομαδοποιημένες σε 37 δείκτες, διερευνώντας 195 χώρες. Το σταθμισμένο άθροισμα των έξι κατηγοριών, κατατάσσει κάθε χώρα βάση της συνολικής βαθμολογίας. Κάθε κατηγορία παίρνει τιμές σε μια κλίμακα, από μηδέν 0 (καμία ικανότητα) έως εκατό 100 (τέλειες συνθήκες εθνικής ασφάλειας υγείας). Οι κατηγορίες αφορούν την:

1. Πρόληψη (Prevent)
2. Έγκαιρη Ανίχνευση και υποβολή αναφορών (Detect)
3. Ταχύτητα αντιμετώπισης (Respond)
4. Σύστημα Υγείας (Health system)
5. Συμμόρφωση με διεθνείς κανόνες (Norms)
6. Περιβάλλον κινδύνου (Risk environment)

3.8 Παγκόσμιος Δείκτης Διακυβέρνησης (WGI)

Οι Παγκόσμιος Δείκτης Διακυβέρνησης, είναι μια προσπάθεια βελτίωσης του πρότερου δείκτη CPI (Corruption Perception Index) από τους Kaufmann et al (2010) συμπεριλαμβάνοντας στοιχεία (όπου είναι διαθέσιμα) από ένα σύνολο 200 χωρών το διάστημα 1996-2020. Οι έξι δείκτες μέτρησης της διακυβέρνησης που προέκυψαν είναι:

1. Φωνή και λογοδοσία (VA-Voice and Accountability)
2. Πολιτική σταθερότητα (PS-Political stability and Absence of Violence/terrorism)
3. Αποτελεσματικότητα της Κυβέρνησης (GE-Government Effectiveness)
4. Κανονιστική ποιότητα (RQ-Regulatory Quality)
5. Κράτος Δικαίου (RL-Rule of Law)
6. Έλεγχος της Διαφθοράς (CC-Corruption Control)

Η αναφορά των δεικτών αποτυπώνεται με δύο τρόπους: α. τυπικές κανονικές μονάδες που κυμαίνονται από -2,5 έως 2,5 και β. με εκατοστιαία κατάταξη, σε μια κλίμακα από μηδέν έως εκατό. Τα τυπικά σφάλματα ποικίλουν ανάλογα την διαθεσιμότητα των πρωτογενών πηγών κάθε χώρας, παρόλα αυτά έχουν μετατραπεί σε διαστήματα εμπιστοσύνης 90%.

3.9 Οριοθέτηση και δείκτες περιπτώσιολογικής αποτύπωσης

Παρόλο που οι παγκόσμιες κρίσεις είναι η κατάλληλη ορολογία να αναφερθούμε σε ιστορικές διαφορετικές χρονικές στιγμές ένεκα του πλανητικού αντικτύπου, εντούτοις οι συνέπειες μπορεί να έχουν διαφορετικές επιπτώσεις και επιδράσεις από περιοχή σε περιοχή και από χώρα σε χώρα. Κάτω από αυτό το πρίσμα θεωρείται σκόπιμο να υπάρξει μια οπτική σε περιφερειακό επίπεδο. Ως ιδιαίτερα γόνιμη περιοχή θα εξετάσουμε την Νότια Ευρώπη και τις χώρες (Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία), μιας και οι εν λόγω χώρες έχουν μια ομοιότητα θεσμική και ιστορική αποτελώντας μέλη του Νοτιοευρωπαϊκού καθεστώτος ευημερίας. Η υποδήλωση του ονόματος του, φανερώνει τον γεωγραφικό του σαφή προσδιορισμό και ενδείκνυται για συγκριτική μελέτη και ανάλυση. Η διερεύνηση παρόμοιων χωρών που ανήκουν στο ίδιο καθεστώς ευημερίας θα φανερώσει κοινά σημεία ή διαφορές από τις παρατηρήσεις που θα βασιστούν στον:

- Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI)
- Δείκτης AROPE
- Παγκόσμιο Δείκτη Φυλετικού Χάσματος (GGGI)
- Παγκόσμιο Δείκτη Ασφάλειας Υγείας (Global Health Index) & αποτελέσματα αυτοαξιολόγησης υγείας με δεδομένα από eurostat
- Παγκόσμιους Δείκτες Διακυβέρνησης (WGI)

Η επιλογή των άνωθεν δεικτών ακολουθεί την προϋπάρχουσα βιβλιογραφική ανασκόπηση με το κατά πόσο η κοινωνική πολιτική μπορεί να μετριάσει τον αντίκτυπο των αντίστοιχων φαινομένων και απρόβλεπτων καταστάσεων προσανατολισμένη αναπτυξιακά. Πέραν του χρονικού περιορισμού της ολοκλήρωσης της παρούσας εργασίας, οι διαστάσεις στους περισσότερους δείκτες αποτελούν και πεδία άσκησης πολιτικής και παρέμβασης μέσω των συστημάτων κοινωνικής προστασίας μιας και

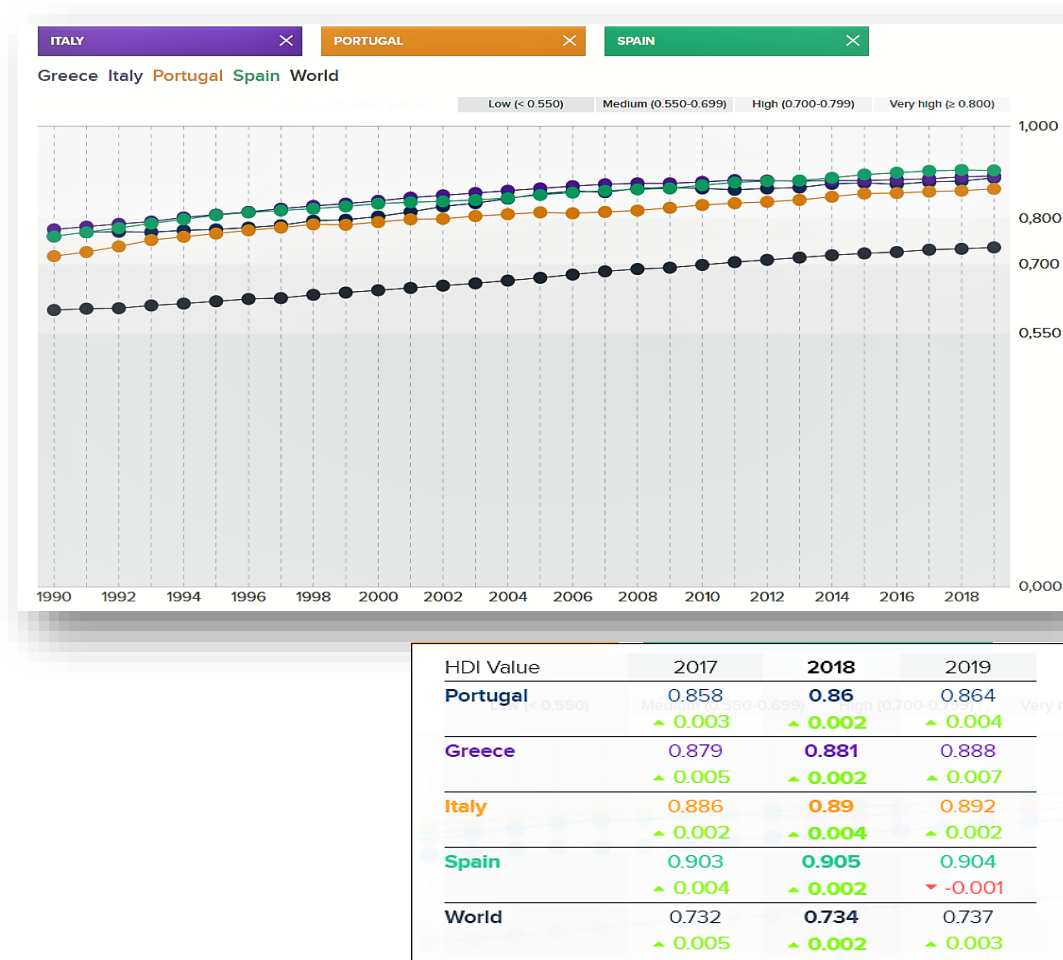
αποτελούν κοινωνικούς προσδιοριστικούς παράγοντες (υγεία-εκπαίδευση-βιοτικό επίπεδο), ενώ παράλληλα αποτυπώνουν των αντίκτυπο των όποιων πολιτικών παρεμβάσεων στα πεδία της φτώχειας-υγείας-φυλετικής ανισότητας και επιπέδου διακυβέρνησης. Ακολουθώντας τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης και την διαπίστωση πως η κοινωνική πολιτική μπορεί να λειτουργήσει σε ένα αναπτυξιακό κράτος πρόνοιας περιορίζοντας τις συνέπειες και ενισχύοντας την οικονομική ανάπτυξη προς την επίτευξη των αντίστοιχων ΣΒΑ, θα αποτυπώσουμε το επίπεδο των χωρών της Νοτίου Ευρώπης. Επίσης βάσει των διαθέσιμων στοιχείων από την Eurostat θα γίνει μια καταγραφή του βαθμού επίτευξης των υπό εξέταση ΣΒΑ (1-3-5-16) στις αντίστοιχες χώρες.

4 Περιπτώσιολογική αποτύπωση

Η ύπαρξη δεικτών είναι απαραίτητη για τον έλεγχο και την αποτύπωση των όποιων παρεμβάσεων με σκοπό τον επανακαθορισμό και σχεδιασμό τους για βέλτιστη αποτελεσματικότητα. Παρακάτω ακολουθεί αποτύπωση των αποτελεσμάτων με σκοπό την παρουσίαση τόσο της πολυδιάστατης έννοιας της ανθρώπινης ανάπτυξης μέσω του δείκτη HDI, καθώς και των αποστερήσεων (MPI) και της φυλετικής ανισότητας (GGGI). Η αποτύπωση της ασφάλειας υγείας (GHI) μέσα σε ένα περιβάλλον χρηστής διακυβέρνησης μετρώντας το επίπεδο διακυβέρνησης (WGI) θα ολοκληρώσει την εικόνα των χωρών του Νοτιοευρωπαϊκού καθεστώτος ευημερίας με τον βαθμό επίτευξης των υπό εξέταση Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης.

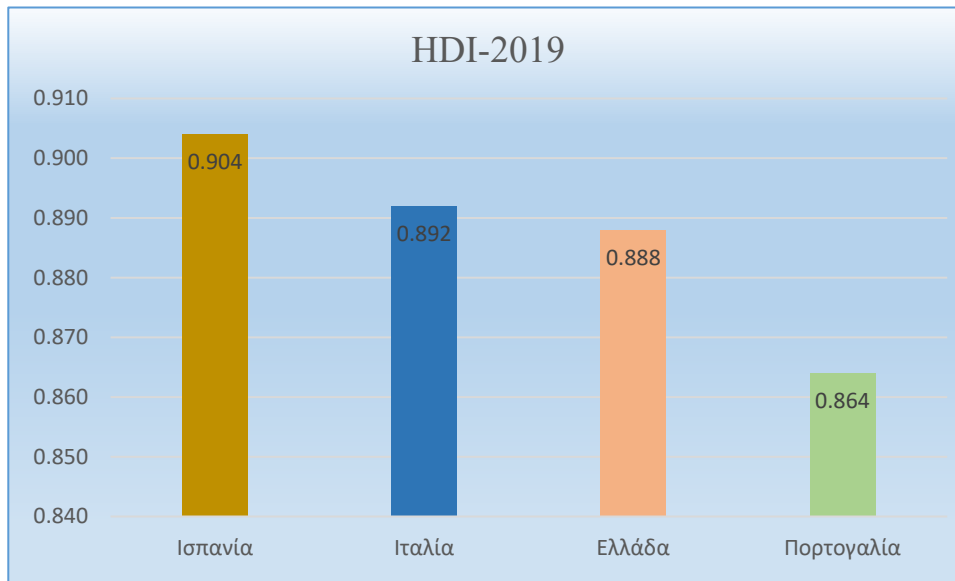
➤ Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI)

Εικόνα 4.1: Συγκριτική αποτύπωση ΔΑΑ(HDI), 1990-2019 των χωρών: Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία

Πηγή: UN, (2020)

Γράφημα 4.1: HDI-2019 Ισπανία-Ιταλία-Ελλάδα-Πορτογαλία

Πηγή: UNDP, (2020)

Εικόνα 4.2: HDI και η συνιστώσα του προσδόκιμου ζωής

Χώρα	Human Development Index (HDI)	SDG3
	Value	Life expectancy at birth (years)
	2019	2019
Ισπανία	0,904	83,6
Ιταλία	0,892	83,5
Ελλάδα	0,888	82,2
Πορτογαλία	0,864	82,1

Πηγή: UNDP, (2020)

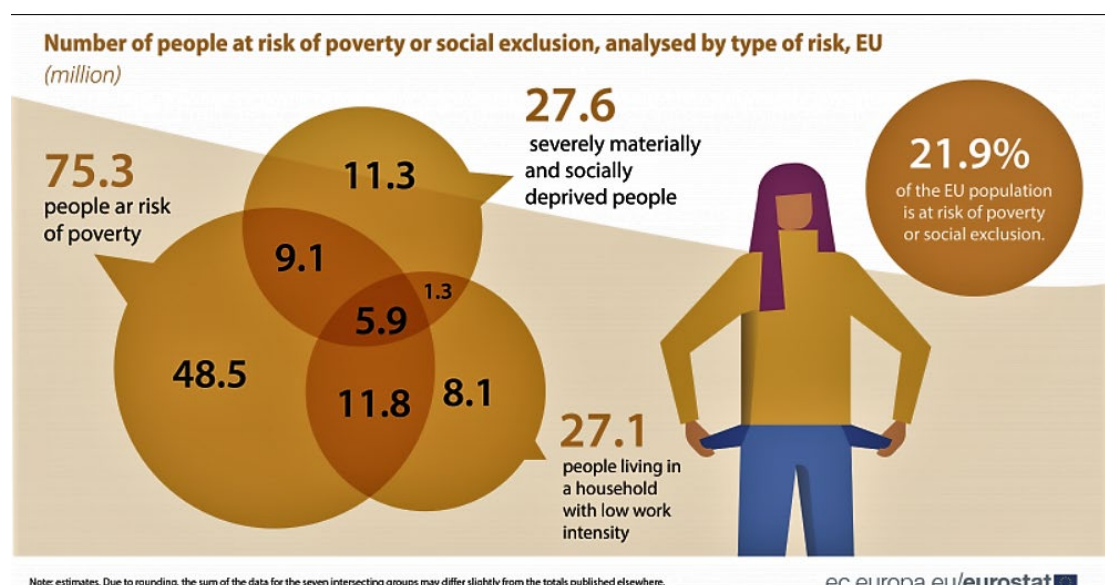
Οι χώρες του Νοτιοευρωπαϊκού καθεστώτος ανήκουν με βάση την έκθεση του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (2019), στις πολύ αναπτυγμένες χώρες με βάση τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης (HDI). Παρατηρώντας μια οριακά αυξητική μεταβολή σε κάθε χώρα εκτός της Ισπανίας για το 2019 (-0,001). Παρόλα αυτά κατά την διάρκεια των ετών 1990-2019 (UN,2020) αποτυπώνεται μια αύξηση

κατά 16,8% για την Ελλάδα, κατά 18,8% για την Ισπανία, κατά 20,3% για την Πορτογαλία και κατά 14,9% για την χώρα της Ιταλίας.

➤ **Δείκτης AROPE (κίνδυνος σε φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό)**

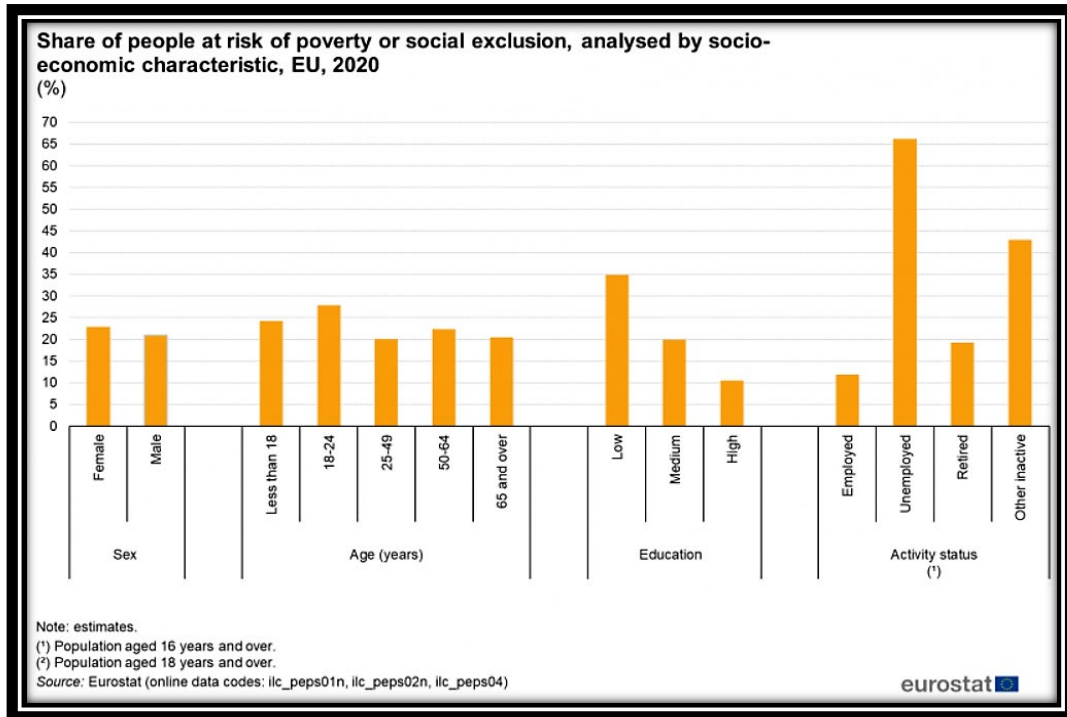
Με βάση τα δεδομένα από την Eurostat αναφορικά με το πολυδιάστατο φαινόμενο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, θα δούμε σε ευρωπαϊκό επίπεδο πως αποτυπώνεται στις τρεις διαστάσεις δυσχερούς κατάστασης με βάση τον δείκτη AROPE καθώς και με βάση τους κοινωνικούς προσδιοριστικούς παράγοντες.

Εικόνα 4.3: Αριθμός ατόμων που κινδυνεύει από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό, με βάση τον τύπο κινδύνου-ΕΕ

Πηγή: Eurostat, (2022)

Γράφημα 4.2: Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, με βάση τους κοινωνικό-οικονομικούς προσδιοριστικούς παράγοντες

Πηγή: Eurostat, (2022)

Εικόνα 4.4: Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό 2010-2021

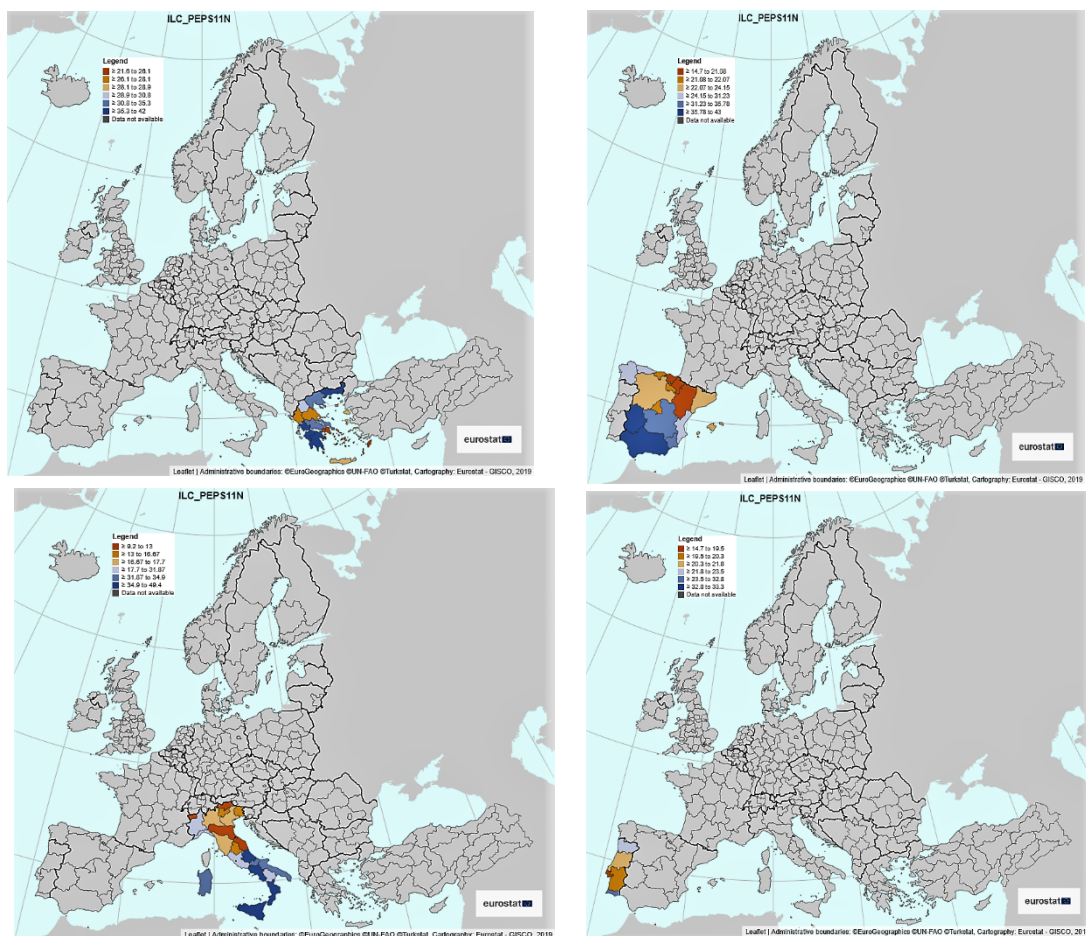
Πίνακας 11. ΕΕ: Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό ⁽¹⁾ , 2010 - 2021							Table11. EU: People at-risk-of-poverty or social exclusion ⁽¹⁾ , 2010 - 2021								
%	Χώρας	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Countries	%
	ΕΕ-27	23,8	24,3	24,8	24,6	24,4	24,0	23,7	22,4	21,7	21,1	21,5	...	ΕΕ-27	
	Ευρωζώνη													Ευρωζώνη	
	Αυστρία	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	16,9	17,2	17,1	16,8	16,5	16,7	17,3	Αυστρία	17,3
	Βέλγιο	20,8	21,0	21,6	20,8	21,2	21,6	22,2	22,0	20,5	20,0	20,3	19,3	Βέλγιο	...
	Γαλλία	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	18,4	18,7	17,8	17,9	18,9	18,9	18,9	Γαλλία	...
	Γερμανία	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20,0	19,8	18,8	18,5	17,3	20,4	20,7	Γερμανία	20,7
	Ελλάς	27,7	31,0	34,6	35,7	36,0	32,4	32,6	32,2	30,3	29,0	27,4	28,3	Ελλάς	28,3
	Εσθονία	21,7	23,1	23,4	23,5	26,0	23,6	23,1	23,3	23,6	23,7	22,8	22,2	Εσθονία	22,2
	Ιρλανδία	27,3	30,9	30,1	29,9	28,3	25,4	23,8	22,4	20,8	20,6	20,1	20,9	Ιρλανδία	20,9
	Ισπανία	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,7	28,8	27,5	27,3	26,2	27,0	27,8	Ισπανία	27,8
	Ιταλία	25,0	28,1	28,9	28,5	28,3	28,4	27,8	25,9	25,7	24,6	24,9	25,2	Ιταλία	25,2
	Κύπρος	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	22,8	22,6	21,4	19,1	18,6	17,6	17,3	Κύπρος	17,3
	Λετονία	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,0	28,2	28,5	28,4	26,7	25,1	26,1	Λετονία	26,1
	Λιθουανία	34,0	33,1	32,5	30,8	27,3	29,4	30,0	29,8	28,5	25,5	24,5	...	Λιθουανία	...
	Λουξεμβούργο	17,1	16,8	18,4	19,0	19,0	18,4	19,1	19,3	20,1	20,1	19,9	...	Λουξεμβούργο	...
	Μάλτα	21,2	22,1	23,1	24,6	23,9	22,2	20,2	19,4	19,2	20,8	19,9	...	Μάλτα	...
	Ουγγαρία	15,1	15,7	15,0	15,9	16,5	16,4	16,3	16,6	16,5	16,5	16,0	16,6	Ουγγαρία	16,6
	Πορτογαλία	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,4	24,9	23,4	21,6	21,1	20,9	...	Πορτογαλία	...
	Σλοβακία	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	17,3	17,1	15,8	15,2	14,9	13,8	...	Σλοβακία	...
	Σλοβενία	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	17,7	16,9	16,6	15,4	13,7	14,3	13,2	Σλοβενία	13,2
	Φινλανδία	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3	16,9	16,5	16,0	16,6	15,4	15,9	14,2	Φινλανδία	14,2
	Εκτός Ευρωζώνης													Εκτός Ευρωζώνης	
	Βουλγαρία	49,2	49,1	49,3	48,0	40,1	43,3	41,0	38,0	33,0	33,2	33,6	31,7	Βουλγαρία	31,7
	Δανία	18,3	17,6	17,5	18,3	17,9	18,6	17,5	17,8	17,5	17,3	16,8	17,3	Δανία	17,3
	Κροατία	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	24,4	23,5	23,7	22,1	20,8	20,5	20,9	Κροατία	20,9
	Ουγγαρία	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	30,6	28,6	25,9	20,6	20,0	19,4	19,4	Ουγγαρία	19,4
	Πολωνία	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	22,5	20,6	18,7	18,2	17,9	17,0	...	Πολωνία	...
	Ρουμανία	41,5	40,9	43,2	41,9	40,3	44,5	46,0	42,5	38,7	36,3	35,8	34,4	Ρουμανία	34,4
	Σουηδία	17,7	18,5	17,7	18,3	18,2	18,2	17,7	17,2	17,7	18,4	17,7	17,2	Σουηδία	17,2
	Τσεχία	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	13,0	12,4	12,1	11,8	12,1	11,5	10,7	Τσεχία	10,7

Πηγή: Eurostat.
 ... = Not available data.
 (1) Τα στοιχεία του πίνακα προέρχονται από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC), η οποία διενεργείται στο σύνολο των χωρών της ΕΕ από το έτος 2004.

Πηγή: Eurostat, (2022)

Αξίζει να επισημανθεί με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα της Eurostat αναφορικά με τον δείκτη AROPE, πως ενώ αποτυπώνεται μια πτωτική πορεία στο συνολικό ποσοστό των υπό εξέταση χωρών από το 2015, το έτος 2021 παρατηρούμε μια απότομη αυξητική μεταβολή (μη διαθέσιμα δεδομένα για Πορτογαλία), ενδεχομένως ως αντίκτυπο της υγειονομικής κρίσης. Πάρα ταύτα η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση σε επίπεδο ΕΕ-27, με ποσοστό 28,3% και η Ισπανία ακολουθεί στην τέταρτη θέση με ποσοστό 27,0%. Με βάση τους προσδιοριστικούς παράγοντες (διάγραμμα 4.2) φαίνεται πως σε επίπεδο φύλου οι γυναίκες κινδυνεύουν περισσότερο με την ηλικιακή κατηγορία 18-24 να εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό ενώ σε επίπεδο εκπαίδευσης τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται σε άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Σε επίπεδο εργασιακής κατάστασης, η ανεργία φαίνεται πως καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό, ως παράγοντας επιδείνωσης για φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Εμφανής και η εσωτερική ανομοιογένεια σε επίπεδο περιφερειών (εικόνα 4.4).

Εικόνα: 4.5: Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ανά περιφέρειες NUTS 2 (Ελλάδα-Ισπανία-Ιταλία-Πορτογαλία)

Πηγή: Eurostat, (2022)

➤ Παγκόσμιο δείκτη γάσματος φύλων (GGGI)

Εικόνα 4.6: Δείκτης GGGI-Ελλάδα

Πηγή: World Economic Forum calculations. Global Gender gap report, (2022)

Εικόνα 4.7: Δείκτης GGGI- Ιταλία

Πηγή: World Economic Forum calculations. Global Gender gap report, (2022)

Εικόνα 4.8: Δείκτης GGI-Ισπανία

Πηγή: World Economic Forum calculations. Global Gender gap report, (2022)

Εικόνα 4.9: Δείκτης GGI-Πορτογαλία

Πηγή: World Economic Forum calculations. Global Gender gap report, (2022)

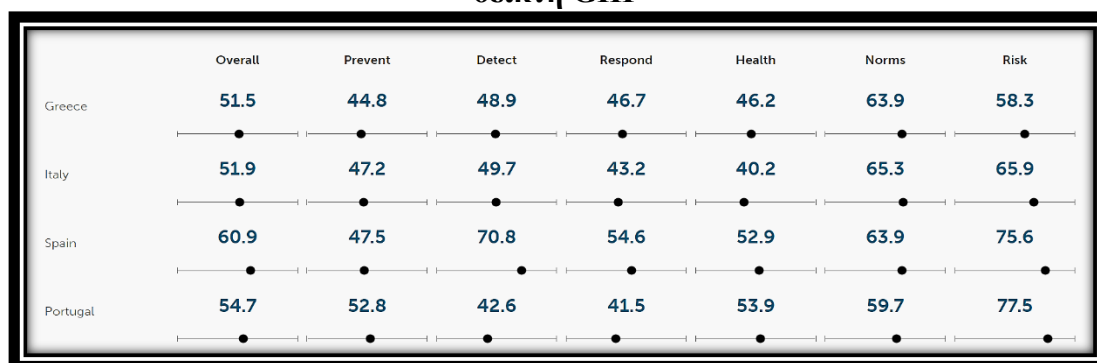
Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έκθεσης του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ αναφορικά με το φυλετικό χάσμα στις υπό εξέταση χώρες.

Παρατηρείται από την πρώτη ματιά μια μεγάλη διαφοροποίηση στην θέση καταρχάς που καταλαμβάνει η κάθε χώρα σε επίπεδο 146 χωρών. Η Ελλάδα βλέπουμε πως καταλαμβάνει την 100^η θέση, η Ιταλία την 63^η, ενώ η Πορτογαλία την 29^η και η Ισπανία την 17^η. Με βάση τις διαστάσεις εξέτασης του φυλετικού χάσματος αξιοσημείωτη ετερογένεια παρατηρείται στην κατηγορία της πολιτικής συμμετοχής, με την Ελλάδα να απέχει κατά πολύ από τις υπόλοιπες αλλά και του γενικού μέσου όρου των 146 χωρών, με ποσοστό 13%. Στην διάσταση των οικονομικών ευκαιριών η Πορτογαλία ηγείται των υπολοίπων με ποσοστό 73,7%, ενώ στις υπόλοιπες διαστάσεις της υγείας και της εκπαίδευσης αν και υπάρχουν διαφοροποιήσεις, η Πορτογαλία καταλαμβάνει το 97,3%(υγεία) και η Ισπανία το 99,8%(εκπαίδευση) ενώ η Ελλάδα το 2022 σε σχέση με το 2021 φαίνεται πως επιδύνωσε τη θέση της για κατάκτηση φυλετικής ισότητας σε επίπεδο εκπαίδευσης κατά 0,8%.

➤ Παγκόσμιος δείκτης ασφάλειας υγείας (GHI)

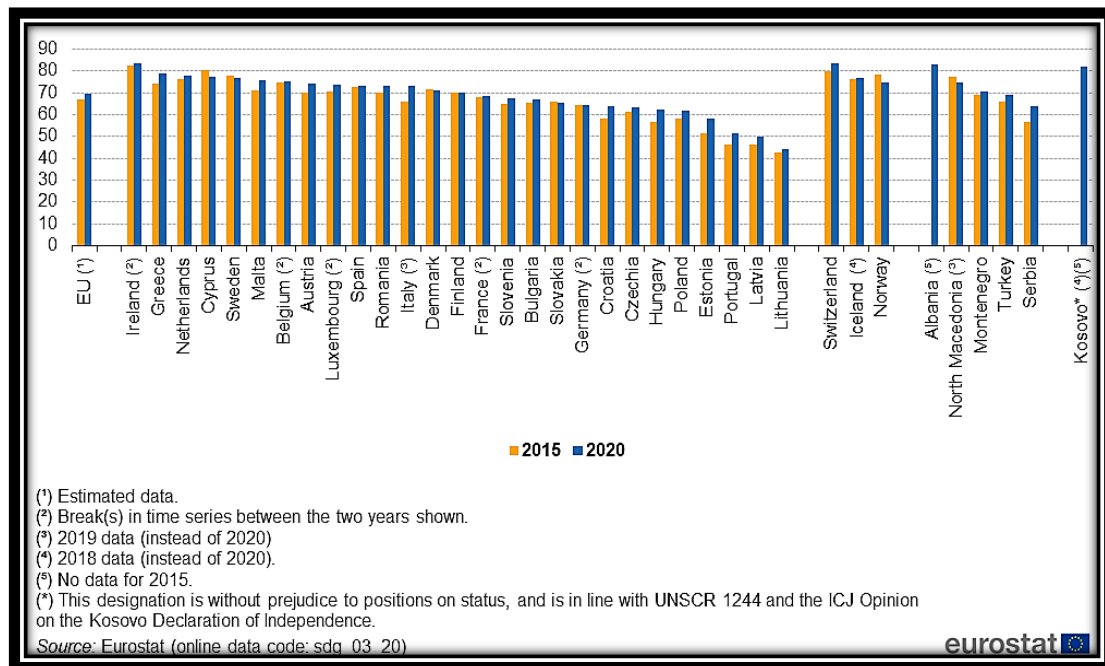
Βάση των αποτελεσμάτων του Παγκόσμιου Δείκτη Ασφάλειας Υγείας (Global Health Index) 2021 μέσα σε 195 χώρες η Ελλάδα καταλαμβάνει την 42^η θέση παρουσιάζοντας βελτίωση του δείκτη κατά 0,9% σε σχέση με το 2019, η Ιταλία μια θέση παραπάνω στην 41^η χωρίς καμία μεταβολή από το 2019 ενώ η Πορτογαλία αν και κατατάσσεται στην 33^η θέση παρατηρείται μια επιδείνωση κατά 4% σε σχέση με το 2019. Η Ισπανία κατέχει την 17^η θέση με σκορ δείκτη 60,9% έχοντας βελτιώσει την επίδοσή της σε σχέση με το 2019 κατά 0,5%. Το σταθμισμένο άθροισμα των έξι κατηγοριών όπως παρουσιάζεται στην εικόνα παρακάτω κατατάσει την χώρα στην αντίστοιχη θέση.

Εικόνα 4.10: Επίδοση των υπο εξέταση χωρών στις έξι κατηγορίες του δείκτη GHI

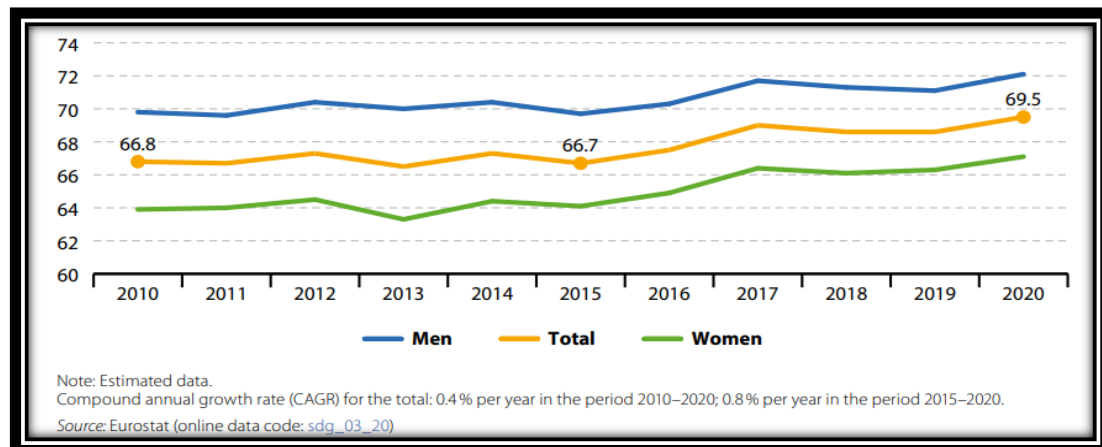
Πηγή: Global Health Index, (2021)

Γράφημα 4.3: Ποσοστό ατόμων με καλή ή πολύ καλή αντιλαμβανόμενη υγεία, ανά χώρα 2015 και 2020 (% πληθυσμού άνω των 16 ετών)

Πηγή: Eurostat, (2022)

Διάγραμμα 4.1: Ποσοστό ατόμων με καλή ή πολύ καλή αντιλαμβανόμενη υγεία, ανά φύλο. ΕΕ, 2010- 2020

Πηγή: Eurostat, (2022)

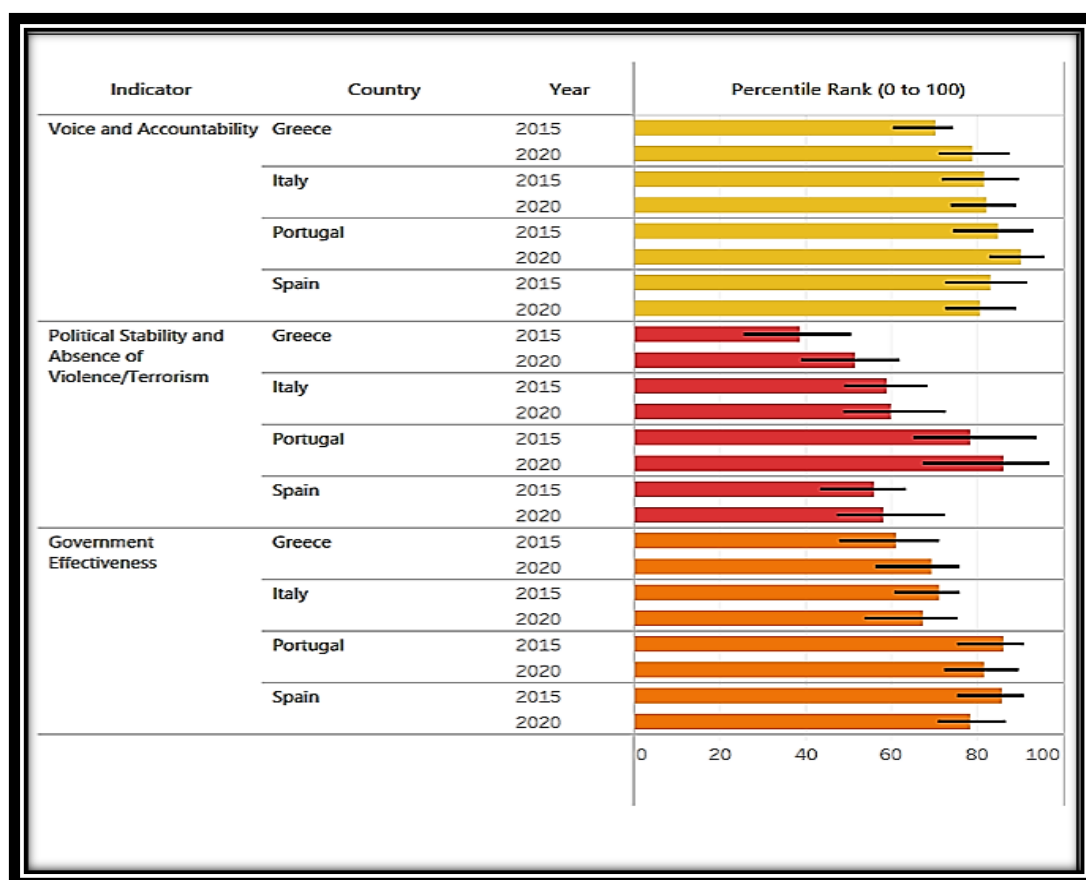
Σε επίπεδο αυτοαξιολόγησης της υγείας παρατηρούμε πως οι άνδρες αντιλαμβάνονται και αξιολογούν την κατάσταση της υγείας τους ως «καλή ή πολύ καλή» αρκετά υψηλότερα σε σχέση με τις γυναίκες που αν και καταγράφεται μια αυξητική τάση από το 2015 και μετά παρόλα αυτά εξακολουθούν να βρίσκονται κάτω από τον συνολικό ευρωπαϊκό μέσο όρο αυτοαξιολόγησης της υγείας. Τα άτομα στην Ελλάδα που κρίνουν την κατάσταση της υγείας τους καλή ή πολύ καλή συγκριτικά με

τις υπόλοιπες τρεις χώρες είναι σταθερα υψηλότερα, αγγίζοντας το 2020 το ποσοστό 78,6% (78,3% το 2021) μειωμένο βέβαια από το 2019 που ήταν 79,3%. Η πορτογαλία παρουσιάζει μια σημαντική διαφορά συγκριτικά με τις υπολοιπες χώρες, με ποσοστό το έτος 2020 51,3%. Πάντως και στις τέσσερις χώρες υπήρξε μια βελτίωση της αυτοξιολόγησης της υγείας ανάμεσα στα έτη 2015 με 2020.

➤ **Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης (WGI)**

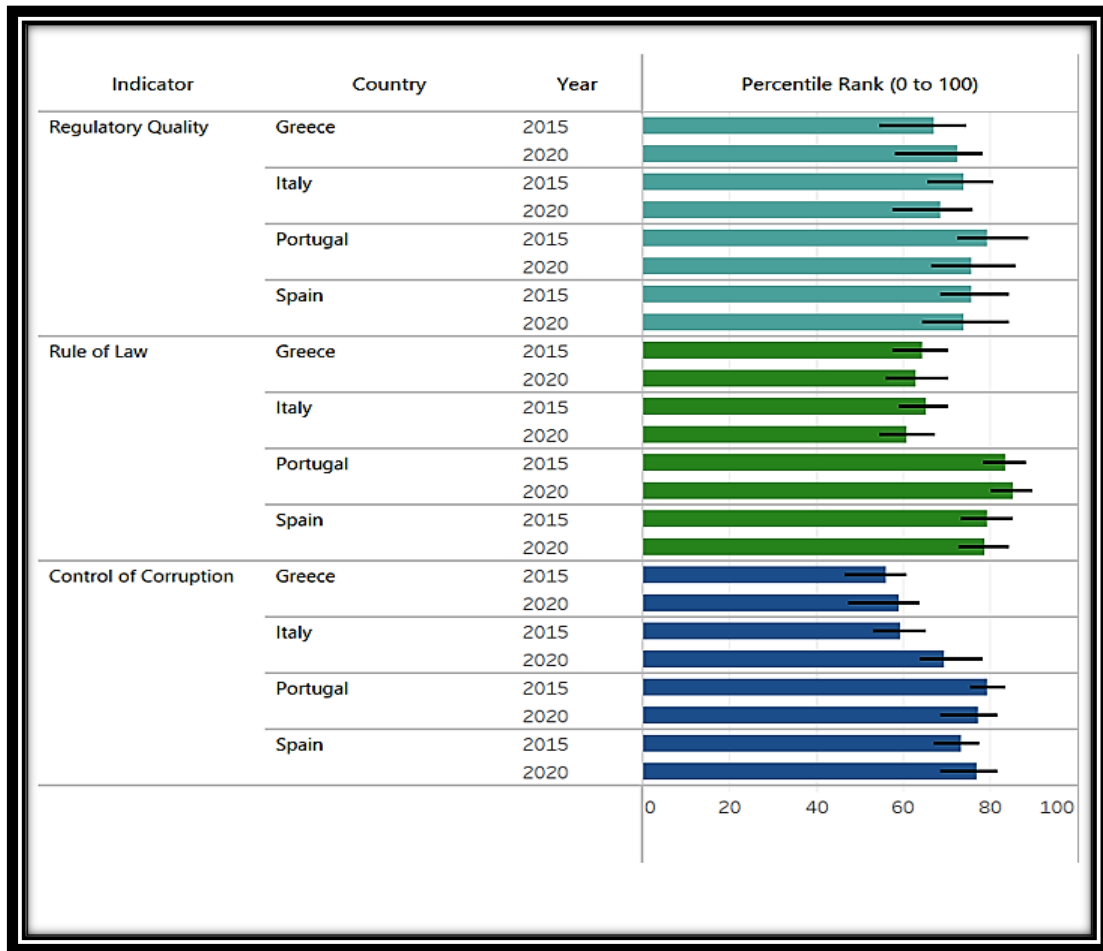
Η κατάρτιση των «Παγκόσμιων δεικτών διακυβέρνησης» (WGI) από τους Kaufmann D. (Natural Resource Governance Institute και Brooking Institute) και Kraay A. (World Bank Development Research Group). Για τις έξι μεταβλητές στις υπό εξέταση χώρες, ενδιαφέρον παρουσιάζει η πτωτική και αποκλίνουσα κατεύθυνση της Ελλάδας συγκριτικά με τις υπόλοιπες.

Γράφημα 4.4: Τρεις μεταβλητές για τον δείκτη WGI, 2015-2020, Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία

Πηγή: Worldwide Governance Indicators, (2021)

Γράφημα 4.5: Τρεις μεταβλητές για τον δείκτη WGI, 2015-2020, Ελλάδα-Ιταλία-Ισπανία-Πορτογαλία

Πηγή: Worldwide Governance Indicators, (2021)

Παρατηρούμε πως η Πορτογαλία διατηρεί σταθερά το προβάδισμα και στις έξι μεταβλητές του δείκτη, ενώ η χειρότερη επίδοση αφορά την Ελλάδα στην μεταβλητή της πολιτικής σταθερότητας (PS) άμεσα συνιφασμένη με την έννοια του κινδύνου, καθώς λειτουργεί μη προσελκυστικά σε νέες επενδύσεις. Στην μεταβλητή του κράτους δικαίου (RL), στενά συνδεδεμένη με την τήρηση και εφαρμογή της νομοθεσίας καθώς δημιουργεί εκλυστικό περιβάλλον για μακροπρόθεσμες επενδύσεις υψηλής κοινωνικής ωφέλειας, παρατηρούμε μεταξύ των ετών 2015 και 2020 μια επιδύνωση στη χώρα της Ιταλίας, η οποία κατέχει το μικρότερο ποσοστό μεταξύ των χωρών.

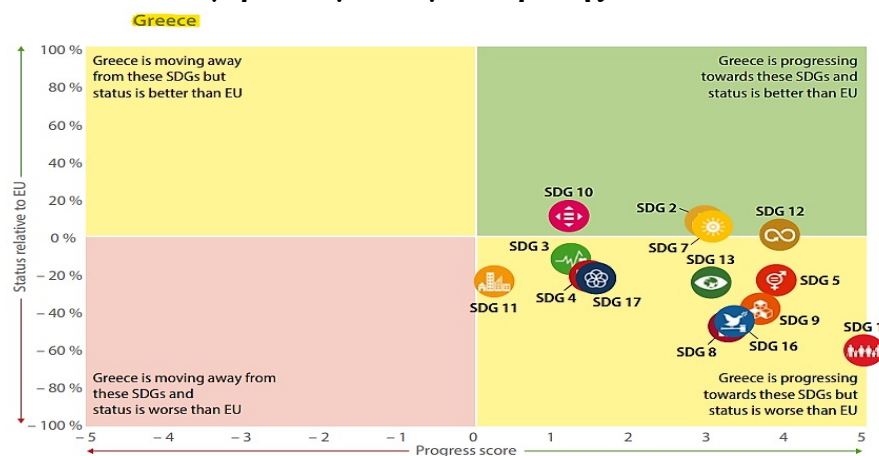
❖ **Βαθμός επίτευξης ΣΒΑ (1-3-5-16) ανά χώρα**

Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι σταθερά ενσωματωμένη στις ευρωπαϊκές καταστάσεις και συνθήκες, καθώς αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα των πολιτικών της εδώ

και πάρα πολύ καιρό. Σύμφωνα με την έκτη έκθεση της Eurostat αναφορικά με την πορεία επίτευξης των ΣΒΑ η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο 100 δεικτών που δομούνται σε όλο το φάσμα των 17 ΣΒΑ και παρέχουν μια στατιστική ματιά και ανάλυση παρουσιάζοντας την τάση αναφορικά με τους ΣΒΑ βραχυπρόθεσμα (5ετία), σε επίπεδο ΕΕ συνεχίζεται η μεγαλύτερη πρόοδος να συντελείται στον ΣΒΑ 16 για την ενίσχυση και προώθηση της ειρήνης και της ατομικής ασφάλειας καθώς και την αύξηση της εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς. Ικανοποιητικά σημαντική ήταν και η πρόοδος στον ΣΒΑ 1 για την μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ενώ μέτρια χαρακτηρίζει την πρόοδο που επιτεύχθηκε στους ΣΒΑ 3 και 5 (Eurostat,2022).

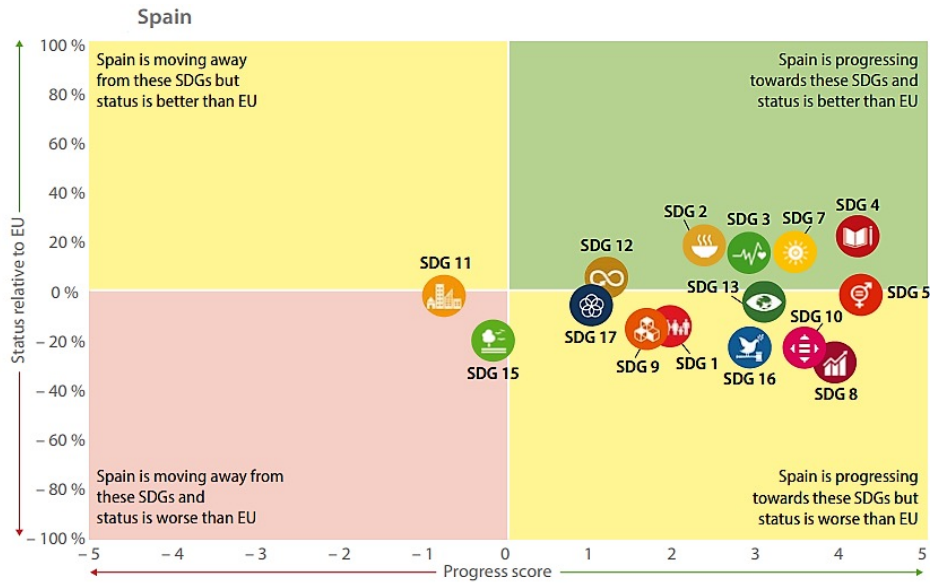
Αναφορικά με τις υπό εξέταση χώρες οι επιδόσεις που εμφανίζουν στους ΣΒΑ 1-3-5-16 παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα καθώς στις εικόνες. Οι ΣΒΑ στο πράσινο τεταρτημόριο φανερώνουν την κατάσταση πάνω από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο και πως η χώρα σημειώνει βελτίωση προς την επίτευξη του αντίστοιχου στόχου. Στο κίτρινο (κάτω) τεταρτημόριο ενημερώνει πως υφίσταται πρόοδος στον εκάστοτε ΣΒΑ αλλά βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ το κίτρινο (πάνω) τεταρτημόριο δείχνει πως η κατάσταση βρίσκεται πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ παρόλα αυτά απομάκρυνση από τον ΣΒΑ. Στο κόκκινο τεταρτημόριο μας πληροφορεί πως τόσο η κατάσταση προόδου είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ καθώς και ταυτόχρονη απομάκρυνση από την επίτευξη του ΣΒΑ.

Εικόνα 4.11: Επιδόσεις των υπό εξέταση χωρών αναφορικά με τους ΣΒΑ συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ

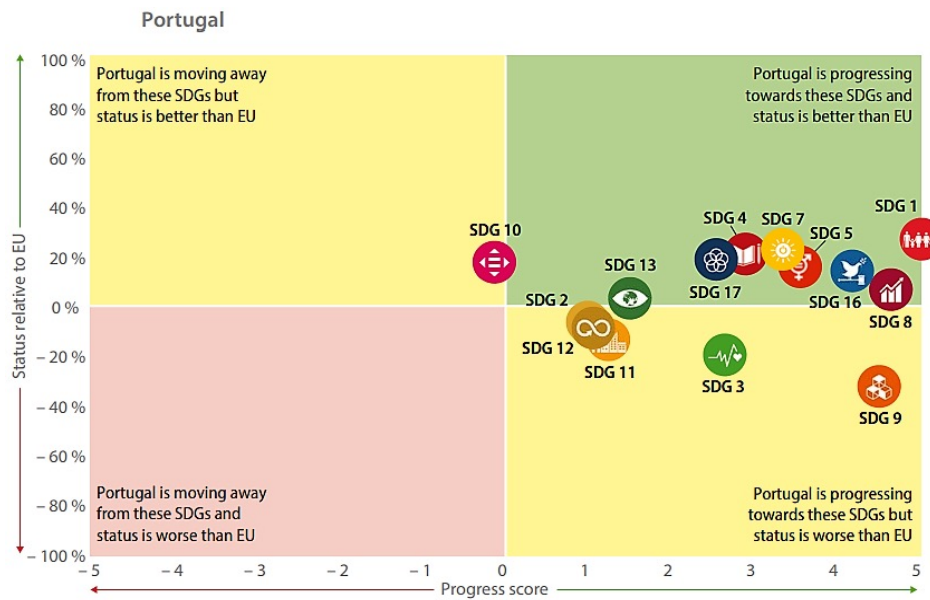

Source: Eurostat

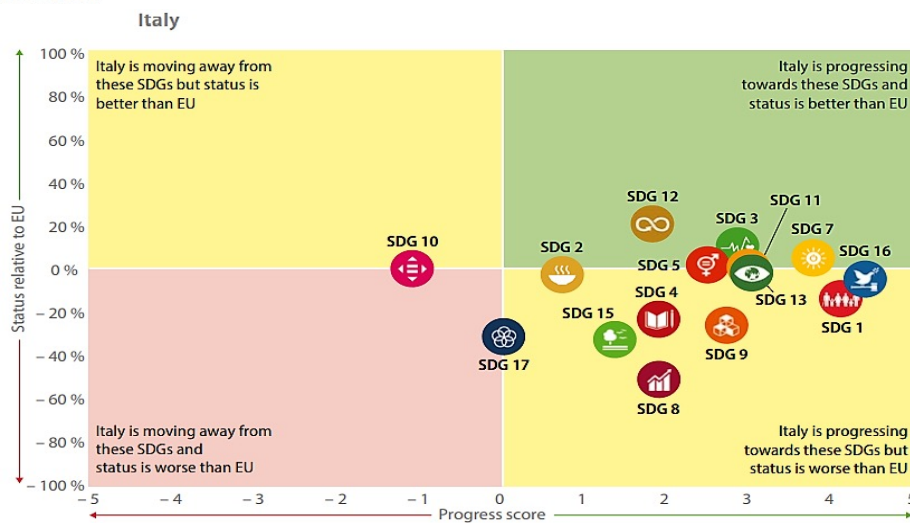
Πηγή: Eurostat, (2022)

Source: Eurostat

Source: Eurostat

Source: Eurostat

Πίνακας 4.1: Επιδόσεις των ΣΒΑ 1-3-5-16 συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ, των χωρών: Ελλάδα-Ισπανία-Πορτογαλία-Ιταλία

Χώρες	SDG 1	SDG 3	SDG 5	SDG 16
	<i>Κατάσταση συγκριτικά με μέσο όρο ΕΕ / Πρόοδος</i>			
Ελλάδα	-60,42 / 5	-12,2 / 1,2	-23,38 / 3,9	-45,08 / 4,4
Ισπανία	-14,17 / 1,9	-15,3 / 2,9	-1,59 / 4,2	-22,79 / 2,9
Πορτογαλία	26,72 / 5	-19,29 / 2,6	15,74 / 3,5	14,10 / 4,2
Ιταλία	-13,99 / 4,1	10,11 / 2,8	1,43 / 2,5	-5,4 / 4,4

Πηγή: Eurostat, (2022)

Εμφανής είναι η διαφοροποίηση στην κατάκτηση της επίτευξης των ΣΒΑ, με την Ελλάδα και την Πορτογαλία ανεξάρτητα αν έχουν και οι δύο σημειώσει σημαντική πρόοδο στον ΣΒΑ 1 (φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός) εντούτοις η απόσταση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο υπολείπεται για την Ελλάδα κατά -60,42% σε αντίθεση με την Πορτογαλία που βρίσκεται πάνω από τον μ.ο. κατά 26,72%, ενώ η Ισπανία παρατηρούμε πως σημείωσε την χαμηλότερη πρόοδο. Στον ΣΒΑ 3 (υγεία και ευημερία) μόνο η Ιταλία βρίσκεται πάνω από τον μ.ο. της ΕΕ, με την Ελλάδα να σημειώνει την χαμηλότερη πρόοδο. Αναφορικά με τον στόχο για την έμφυλη ανισότητα (ΣΒΑ5), η Ελλάδα βρίσκεται κατά πολύ πιο κάτω από τον μ.ο. της ΕΕ και η Πορτογαλία παρατηρούμε πως έχει την καλύτερη κατάσταση συγκριτικά. Στον στόχο για την προώθηση της ειρήνης και της θεσμικής εμπιστοσύνης η Ελλάδα υπολείπεται του ευρωπαϊκού μ.ο. κατά -45,08% με την Πορτογαλία να είναι η μοναδική εκ των τεσσάρων χωρών με βελτιωμένη κατάσταση σε επίπεδο ΕΕ.

4.1 Συμπέρασμα

Η σημασία της ύπαρξης δεικτών για την μέτρηση της αποτελεσματικότητας πολιτικών αλλά και ελέγχου ως προς την επίτευξη των αντίστοιχων προγραμμάτων κάθε άλλο από σημαντική θεωρείται, ειδικά αν οι αντίστοιχες παρεμβάσεις τελούνται μέσα σε ασταθή περιβάλλοντα με διαρκώς εμφανιζόμενες κρίσεις και προκλήσεις, που

αναγκάζουν τα άτομα να αντιμετωπίσουν δυσάρεστες κοινωνικές καταστάσεις και δυσχεραίνουν τον δρόμο προς την προσωπική ανάπτυξη και ευημερία. Αν κοιτούσαμε μόνο τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης και την κατάταξη των χωρών στις «πέρα πολύ αναπτυγμένες», ενδεχομένως θα χάναμε την εικόνα που ξεδιπλώνεται από τους υπόλοιπους δείκτες που παρουσιάστηκαν. Η απομάκρυνση από την επίτευξη των ΣΒΑ, καθώς και η ανομοιογένεια, τόσο στην ομάδα κρατών που ανήκουν παραδοσιακά στο Νοτιοευρωπαϊκό καθεστώς κρατών ευημερίας, όσο και η εσωτερική εθνική ανομοιογένεια τους, επιβάλλει τον επανακαθορισμό των υφιστάμενων προγραμμάτων με μια τοπική προσέγγιση λειτουργώντας πάντα μέσα σε συνθήκες όπου «τα πάντα ρει». Στους ΣΒΑ 16 και 1, παρότι με βάση την έκθεση της Eurostat δηλώνεται η βελτίωση και σημαντική πρόοδος που επιτελέστηκε τα τελευταία πέντε χρόνια σε επίπεδο ΕΕ, η ανισότητα προόδου αποτυπώνεται έντονα στην περίπτωση μας. Η δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για αειφόρο ανάπτυξη αποτυπώνεται έντονα στις έξι πολιτικές παρέμβασης από πλευράς ΕΕ για μια ολιστική κυβερνητική προσέγγιση. Παρόλα αυτά με βάση την αποτύπωση της κατάστασης όπως την είδαμε μέχρι στιγμής για την περιοχή του Νοτιοευρωπαϊκού - «ελλειμματικού» - κράτους πρόνοιας υπάρχει αρκετός χώρος να καλυφθεί, με την δράση της κοινωνικής πολιτικής και των παρεμβάσεων να απαιτούν θεσμική σταθερότητα και πολιτική βούληση με σκοπό την επίτευξη τόσο των στόχων όσο και του περιορισμού του αντικτύπου που επηρεάζουν τις προοπτικές ανάπτυξης ατομικά και κατ' επέκταση εθνικά.

Εικόνα 4.12: Προτεραιότητες Ευρωπαϊκής Επιτροπής προσανατολισμένες στους ΣΒΑ

Πηγή: Eurostat, (2022)

5 Συμπέρασμα

Οριοθετώντας την πολυδιάστατη έννοια της «ανάπτυξης» ως το όλον που εμπεριέχει την «μεγέθυνση», κατανοούμε πως η σχέση του δίπολου οικονομικό-κοινωνικό, φανερώνει την αξία της συμπόρευσης που οφείλουν να έχουν οι αναπτυξιακές σπουδές με την κοινωνική πολιτική. Στον πυρήνα της αλληλοενισχυτικής τους διάδρασης τοποθετείται η αντίληψη και αποδοχή της δημιουργίας ικανοτήτων με σκοπό την πραγμάτωση της ατομικής ευημερίας που επεκτείνεται σε εθνική ωφέλεια. Η μετατόπιση της οπτικής της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της Ατζέντα 2030, πέρα της ανάδειξης της σημαντικότητας του πεδίου της κοινωνικής πολιτικής έθεσε τους στόχους για μια βιώσιμη χωρίς αποκλεισμούς προσέγγιση της αειφορίας. Οι 17 ΣΒΑ αν και βάζουν στο επίκεντρο τον άνθρωπο μέσα από τις τρεις διαστάσεις της οικονομικής-κοινωνικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας εντούτοις η αοριστία και πολυπλοκότητα εν απουσία εργαλείων επίτευξης και προσέγγισης θέτουν εν αμφιβόλω την κατάκτησή τους πολλώ δε μάλλον μέσα σε ευμετάβλητα περιβάλλοντα και κοινωνικές προκλήσεις που καθιστούν ευάλωτα τα άτομα στην αντιμετώπισή τους δυσχεραίνοντας επί της ουσίας την επίτευξη της ίδιας της ανάπτυξης.

Η προσέγγιση της ανθρώπινης ανάπτυξης μέσω των δεικτών ανάπτυξης κατέδειξε τη σημασία των συμμεταβλητών στον καθορισμό του αποτελέσματος. Οι διαστάσεις της εισοδηματικής κατάστασης, της υγείας και της εκπαίδευσης μέσα από το πρίσμα της ανισότητας των φύλων ανέδειξαν την σημασία και τον ρόλο της κοινωνικής πολιτικής μέσω των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στον θετικό αντίκτυπο που έχουν τόσο ως προς την αντιμετώπιση των υπό εξέταση ΣΒΑ (1-3-5-16) όσο και ως προς την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης. Η κοινωνική προστασία μέσα από τις τέσσερις διαστάσεις της και με τα εργαλεία της αναπτυξιακής μετασχηματιστικής κοινωνικής πολιτικής, δύναται να επηρεάσει είτε προλαμβάνοντας έκτακτες δυσάρεστες κοινωνικές καταστάσεις (φτώχεια-κακή υγεία) είτε βοηθώντας μέσα από κοινωνικοποιητικούς θεσμούς να αλλάζουν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που λειτουργούν ως τροχοπέδη (φυλετική ανισότητα), προσανατολισμένη αναπτυξιακά. Εξάλλου τα εγγενή χαρακτηριστικά των κοινωνιών που λειτουργούν αποτρεπτικά στην ανάπτυξη δύναται να αντιμετωπιστούν μέσα από καθολικές μεταβιβάσεις (χρήμα ή είδος) κάτω από το πρίσμα της κοινωνική επένδυσης τόσο στο ανθρώπινο κεφάλαιο

όσο και σε ισχυρούς θεσμούς που ενισχύουν την συμμετοχικότητα και την διαφάνεια. Η κοινωνική ένταξη και κατ' επέκταση η κοινωνική συνοχή μπορούν να ολοκληρωθούν μέσα από προγράμματα κοινωνικής προστασίας που φροντίζουν να μην ενισχύουν τυχόν ανισότητες μέσω των αναδιανεμητικών πολιτικών τους, σχεδιασμένα τοπικά (π.χ. μια γεωγραφία της φτώχειας ή έμφυλης ανισότητας), σκεπτόμενα παγκόσμια.

Η προσαρμοστικότητα και ανθεκτικότητα των συστημάτων πιο επίκαιρη από ποτέ. Η δημιουργία σεναρίων που πληροφορούν για τον τρόπο πραγμάτωσης και επίτευξης των ΣΒΑ θα βοηθούσε στην ποσοτική ανάλυση των επιλογών που οφείλει να ακολουθήσει μια πολιτική παρέμβαση, εξάλλου η ανομοιογένεια και δυσκολία κατάκτησης τους αναδείχθηκε μέσα από την περιπτωσιολογική αποτύπωση των χωρών που ανήκουν στο Νοτιοευρωπαϊκό καθεστώς κρατών πρόνοιας. Το κράτος πρόνοιας μέσα από χειραφετικές μεταρρυθμίσεις και προσανατολισμένο στο καθολικό σεβασμό των δικαιωμάτων των πολιτών, μπορεί να λειτουργήσει πρωταγωνιστικά, απαλλαγμένο από ανακουφιστικές παρεμβάσεις και να μετεξελιχθεί σε ένα κράτος κοινωνικών επενδύσεων με απελευθερωμένες ατομικές συνειδήσεις το οποίο έχει την κοινωνική πολιτική ως το βασικό εργαλείο για ανάπτυξη.

Το μεγαλύτερο μέρος της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας αναφορικά με προγράμματα κοινωνικής προστασίας και την δυναμική της κοινωνικής πολιτικής συνήθως προέρχεται μέσα από την εξέταση των χωρών του Νότου και των αναπτυσσόμενων κρατών. Ένα πολύ μικρό δείγμα εξετάζει την οριοθετημένη γεωγραφικά περιοχή του Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλου και αυτό σε συγκεκριμένες θεματικές όπως: ανισότητα φύλων. Ενδιαφέρον θα είχε η παρούσα εργασία να επαναληφθεί εξετάζοντας τις συνέργειες μεταξύ των ΣΒΑ σε επίπεδο περιφερειών συγκριτικά, με εισοδηματικούς περιορισμούς, ώστε να διερευνηθεί τόσο η αποτελεσματικότητα των πολιτικών παρέμβασης όσο και η μετασχηματιστική ικανότητα της κοινωνικής πολιτικής μέσα σε περιόδους κρίσεων και δυσμενών αλλαγών.

6 Πρόταση πολιτικής

Η Ατζέντα 2030 και η υιοθέτηση των 17 στόχων βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί αδιαμφισβήτητα μια δέσμευση προς μια κοινωνία που παρέχει στους πολίτες της την δυνατότητα να αναπτυχθούν ικανοποιώντας τόσο τις ανάγκες τους όσο και τις προσωπικές προσδοκίες. Πάρα ταύτα τα εγγενή χαρακτηριστικά των κοινωνιών λειτουργούν αποτρεπτικά με την κοινωνική πολιτική να επεμβαίνει προς την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών. Οι υπό εξέταση ΣΒΑ της παρούσας μπορούμε να πούμε πως αντιπροσωπεύουν κατά μία έννοια μαζί, την ανθρώπινη ανάπτυξη. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε πως το κράτος πρόνοιας δεν αποτελεί ένα οικονομικό «βαρίδι» ούτε διατείνεται εχθρικά ως προς την επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης, τουναντίον λειτουργώντας υποβοηθητικά και ενισχυτικά δύναται να καλύψει το κενό που δημιουργείται εκεί όπου η ιδιωτική πρωτοβουλία απέτυχε ή δεν δραστηριοποιείται αποδοτικά, προσπαθώντας να δώσει λύση σε κοινωνικά δυσάρεστες καταστάσεις.

Έκτακτες δυσάρεστες καταστάσεις οι οποίες τα τελευταία χρόνια λαμβάνουν χώρα όλο και πιο συχνά επιτείνουν την δυσχέρεια κατάκτησης της επίτευξης των ΣΒΑ αλλά και την ικανότητα της κοινωνικής πολιτικής να εντοπίσει τις αντισταθμίσεις και να δράσει αντιμετωπίζοντας τις δευτερογενείς συνέπειες. Η αναγκαιότητα ύπαρξης ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάλυσης σεναρίων με βάση διαρκώς επανακαθορισμένων μοντέλων βάση ποσοτικών αναλύσεων προσανατολισμένα στο δίπολο χώρος-στόχος θα αποτελούσε μια πρόκληση καθώς η κλίμακα θα πρέπει να περιορίζεται σε επίπεδο εθνικό και υποεθνικό. Η σημασία μιας γεωγραφίας της φτώχειας για παράδειγμα και οι τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου είναι σε πλήρη εξάρτηση με τα τοπικά δεδομένα και τις συνθήκες. Μέχρι στιγμής ο ρόλος κυρίως της Τοπικής Αυτοδιοίκησης παραμένει, ανεξάρτητα της διεύρυνσης των αρμοδιοτήτων της, σε ρόλο καθαρά διανομέα των κυβερνητικά σχεδιασμένων πολιτικών παρέμβασης.

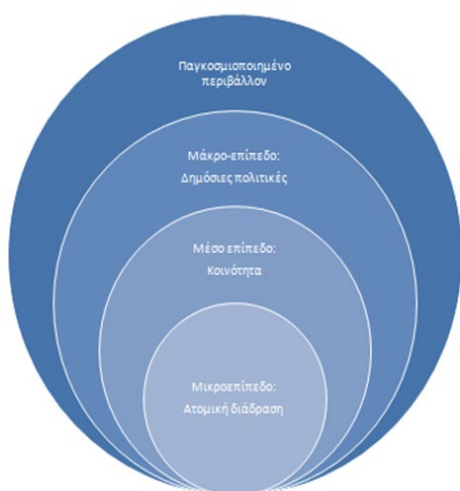
Βέβαια μέσα σ' ένα Παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η σημασία πλέον των πολιτικών παρέμβασης και δη της ίδια της κοινωνικής πολιτικής είναι να λειτουργεί ως ο εξισορροπιστής με σκοπό την ικανοποίηση των συνθηκών της κοινωνικής δικαιοσύνης και κατ' επέκταση της κοινωνικής συνοχής. Πάρα ταύτα η υλοποίηση της ελευθερίας με την έννοια της δυνατότητας πραγμάτωσης των ατομικών στόχων,

προϋποθέτει μια σταθερή κρατική κοινωνικοπολιτική παρέμβαση. Η κοινωνική ανισότητα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης συνοδεύει την ελευθερία και την ισότητα ευκαιριών, επί της ουσίας όμως και κατά βάση αποτελεί το επακόλουθο της διαφορετικής αποτελεσματικότητας.

Η μετασχηματιστική κοινωνική πολιτική μπορεί να είναι ο ρυθμιστικός παράγοντας που παίζει ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη και ανάκαμψη μακροπρόθεσμα μέσω καθολικής αναδιανομής, υπό το πρίσμα προώθησης του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων καθώς και της ισότητας των υποκειμένων μετατοπίζοντας την συμβατική σκέψη από πεδίο παροχής υπηρεσιών προς κατανάλωση και συντήρηση σε παρεμβάσεις που ενισχύουν τις ικανότητες, παρέχοντας όχι τόσο ένα «δίκτυ ασφαλείας» αλλά περισσότερο ένα «δίκτυο ασφαλείας» αναπτυξιακά προσανατολισμένο. Εξάλλου η κοινωνική ανάπτυξη αφορά την ευημερία όλων των μελών της κοινωνίας.

Η αξιοποίηση της αποκτηθείσας παρελθοντικής εμπειρίας, επιβάλλει μια ολιστική προσέγγιση στην αντιμετώπιση τόσο των δυσμενών για τα άτομα συνθηκών όσο και για την κατάκτηση της επίτευξης των ΣΒΑ. Η προσέγγιση εμπλέκει σε όλα τα επίπεδα φορείς με σκοπό την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση, άρα ένα ζήτημα ή κοινωνικό πρόβλημα να αποτελεί: α. υπόθεση της κυβέρνησης β. υπόθεση της κοινωνίας και σαφώς υπόθεση του ατόμου.

Τελείως αντίστροφα οφείλει να σχεδιαστεί παρόλα αυτά. Μέσα από την τοπική διακυβέρνηση και γνωρίζοντας αρχικά το «κοινωνικό προφίλ» του δήμου που ανήκει

η κάθε κοινωνική υπηρεσία, οφείλει να αναπτύξει κοινοτικά δίκτυα ή να επιδιώξει την δικτύωση με φορείς τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και περιφερειακό και υπερεθνικό, με σκοπό μέσω της συμμετοχικότητας των κοινωνικών εταίρων την πολυεπίπεδη αντιμετώπιση των όποιων κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων.

Το συνεχές ερώτημα αν βασική αρχή της κοινωνικής παροχής είναι η καθολικότητας

ή η στόχευση, τείνει στη δημιουργία καθεστώτων που βρίσκονται μεταξύ των δύο άκρων παρόλα αυτά αυτό το συνεχές και η υβριδική κατάσταση μπορεί να είναι αποφασιστικής σημασίας για τον καθορισμό των ευκαιριών ζωής των ατόμων, με την κοινωνική προστασία να γενικεύει το δίκτυο παροχών σε όλα τα στρώματα της κοινωνίας, επικεντρωμένη σ' αυτούς που το έχουν πραγματικά ανάγκη μέσω εισοδηματικών κριτηρίων και κοινωνικών ελέγχων.

Η επίτευξη των ΣΒΑ όμως όσο και αν υφίσταται η δέσμευση από πλευράς κρατών προς την υιοθέτηση και επίτευξή τους, επαφίεται στην πολιτική βούληση και σχεδιασμό της εκάστοτε κυβέρνησης. Ενώ συζητάμε για τρόπους πραγμάτωσης και εργαλεία ανάλυσης και σχεδιασμού, δεν υφίσταται εκείνο το αυστηρό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα υπάρχουν σαφείς χρονικοί περιορισμοί καθώς και η αντίστοιχη στρατηγική από πλευράς κυβερνήσεων, προς την κατάκτησή τους.

Η ύπαρξη ενός αυστηρού κανονιστικού πλαισίου με απαιτητά απτά αποτελέσματα σε τοπικό επίπεδο για την κινητοποίηση των εμπλεκόμενων μερών θα ήταν μια λύση που πέρα των όποιων ψηφοθηρικών πολιτικών παρεμβάσεων στο τομέα της κοινωνικής πολιτικής θα έβαζε τα θεμέλια για μια ενασχόληση που θα βασίζεται στις αρχές της ίδιας της οικονομικής επιστήμης και της διοίκησης : όραμα-στρατηγικός σχεδιασμός-επιχειρηματικό σχέδιο-στόχοι- έλεγχος- επανακαθορισμός. Η εμπλοκή φορέων και διαφορετικών πεδίων σε επίπεδο διοίκησης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση και πρόληψη έκτακτων συνθηκών μπορεί να γίνει ευκόλως αντιληπτή μέσα από το παράδειγμα της κατάκτησης του ΣΒΑ 3 (Υγεία και ευημερία) και τον σχεδιασμό πολιτικής μιας υγιούς πόλης.

Άξονες σχεδιασμού πολιτικής μια Υγιούς Πόλης

- Υγεία. Σωματική και Ψυχική. Προαγωγή, Πρόληψη και
- Αγωγή Υγείας
- Κοινωνικό περιβάλλον. Προβλήματα, ανάγκες.
- Ισότητα
- Οικονομικό περιβάλλον.
- Αστικό και φυσικό περιβάλλον. Προσβασιμότητα και υποδομές της πόλης. Πόλεις φιλικές για όλους, πράσινο, καθαριότητα, ποιότητα νερού και αέρα, ρύπανση, ηχορύπανση, σχέδιο πόλεως.
- Μεταφορές
- Ασφάλεια
- Αθλητισμός
- Πολιτισμός
- Ψυχαγωγία
- Νέες τεχνολογίες

Εύκολά αντιλαμβανόμαστε πως δεν αποτελεί μόνο ζήτημα παρέμβασης του πεδίου της κοινωνικής πολιτικής καθώς εμπλέκονται διαφορετικοί φορείς και υπηρεσίες καθώς επίσης και άλλοι τομείς σε επίπεδο διοίκησης του Δήμου (υπηρεσία πρασίνου, πολεοδομία κτλ.). Οι διατομεακές δράσεις οφείλουν παρόλα αυτά να ακολουθούν κοινωνικές πολιτικές που στοχεύουν στην ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών και των επηρεαζόμενων κοινοτήτων.

Η δυναμική της μετασχηματιστικής αναπτυξιακής κοινωνικής πολιτικής μπορεί να διασφαλίσει ότι μέσα από ολοκληρωμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας, συμπορεύεται με τις αναπτυξιακές σπουδές, με σκοπό την αντιμετώπιση της ευαλωτότητας, παρέχοντας της διασφάλιση «ότι κανείς δεν θα μείνει πίσω», δημιουργώντας τις συνθήκες ανάπτυξης μια σχέσης όπου η αμοιβαιότητα υφίσταται ανεξάρτητα των όποιων διαφορών, λειτουργώντας ως το βασικό εργαλείο σε ένα αναπτυξιακό κράτος (πρόνοιας) κοινωνικών επενδύσεων.

7 Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

Ελληνική

Λαζαρίδη Κ.-Ε.-Λ. (2022). Γυναίκες και φύλο στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας. *Κοινωνική Πολιτική*, 16, 43–58. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeekp/article/view/30609>

Κοντιάδης Ξ.Ι. (2008), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Διοίκηση και τους Θεσμούς Κοινωνικής Ασφάλειας*, Αθήνα:Παπαζήσης.

Κουτσογιάννης Α. (2016). The social content of human rights in Amartya Sen's theory of ethics and economics. *Social Cohesion and Development*, 1(2), 57–74. <https://doi.org/10.12681/scad.9016>.

Παντελίδου Μαλούτα, Μ. (2014). *ΦΥΛΟ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ*. ΑΘΗΝΑ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ).

Παπαθεοδώρου, Χ., et. al., (2010), Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις, Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ.

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος (2018), «Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική σε ιστορική προοπτική», στο, Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος, Χαράλαμπος Οικονόμου, Χριστόφορος Σκαμνάκης & Μαρίνα Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική Πολιτική*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2018: 21-58, ISBN 978-960-6619-83-0 ('Welfare State and Social Policy in Historical Perspective'). στο, Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος, Χαράλαμπος Οικονόμου, Χριστόφορος Σκαμνάκης & Μαρίνα Αγγελάκη (επιμ.), *Κοινωνική Πολιτική*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 21-58.

Ξενογλώσση

Abrams, D., Lalot, F., Broadwood, J., Davies Hayon, K., & Platts-Dunn, I. (2020). The Social Cohesion Investment: Local areas that invested in social cohesion programmes are faring better in the midst of the Covid-19 pandemic.

Acemoglu, D., Naidu, S., Restrepo, P., & Robinson, J. A. (2019). Democracy does cause growth. *Journal of political economy*, 127(1), 47-100.

Acemoglu, D., & Robinson, J. (2008). *The role of institutions in growth and development* (Vol. 10). Washington DC: World Bank.

Altuzarra, A., Gálvez-Gálvez, C., & González-Flores, A. (2021). Is gender inequality a barrier to economic growth? A panel data analysis of developing countries. *Sustainability*, 13(1), 367.

Aspalter, C. (2017). Saving lives through health care policy: A developmental social policy perspective. In *Health care systems in developing countries in Asia* (pp. 23-50). Routledge.

- Aspalter, C. (2017). Ten worlds of welfare capitalism: an ideal-typical perspective. In *The Routledge international handbook to welfare state systems* (pp. 47-72). Routledge.
- Awoa, P. A., Ondo, H. A., & Tabi, H. N. (2022). Women's political empowerment and natural resource curse in developing countries. *Resources Policy*, 75, 102442.
- Bambra, C., 2007, 'Defamilisation and welfare state regimes: a cluster analysis' *International Journal of Social Welfare*, 16(4): 326-338.
- Barbier, E. B. (1987). The concept of sustainable economic development. *Environmental conservation*, 14(2), 101-110.
- Barbier, E. B., & Burgess, J. C. (2021). Institutional quality, Governance and Progress towards the SDGs. *Sustainability*, 13(21), 11798.
- Barbier, E. B., & Burgess, J. C. (2021). 2. Sustainability, the Systems Approach and the Sustainable Development Goals. *Cahiers d'economie politique*, 79(1), 31-59.
- Barrientos, A., & Hulme, D. (2009). Social protection for the poor and poorest in developing countries: reflections on a quiet revolution: commentary. *Oxford Development Studies*, 37(4), 439-456.
- Bertocchi, G., & Bozzano, M. (2020). *Gender gaps in education* (pp. 1-31). Springer International Publishing.
- Bonnet, F., Vanek, J., & Chen, M. (2019). Women and men in the informal economy: A statistical brief. *International Labour Office, Geneva*, 20.
- Burchi, F., Loewe, M., Malerba, D., & Leininger, J. (2022). Disentangling the Relationship Between Social Protection and Social Cohesion: Introduction to the Special Issue. *The European Journal of Development Research*, 1-21.
- Briggs A. (1961). "The Welfare State in Historical Perspective". *European Journal of Sociology* Vol. 2: 221-258.
- Briggs, J. E. (2008). Young women and politics: an oxymoron?. *Journal of Youth Studies*, 11(6), 579-592.
- Cavalcanti, T., & Tavares, J. (2016). The output cost of gender discrimination: A model-based macroeconomics estimate. *The Economic Journal*, 126(590), 109-134.
- Charron, N., Lapuente, V., & Bauhr, M. (2021). Sub-national quality of government in EU member states: presenting the 2021 European quality of government index and its relationship with Covid-19 indicators.
- Chen, M. (2022). Self-employment and social contracts from the perspective of the informal self-employed. In *Social Contracts and Informal Workers in the Global South* (pp. 49-72). Edward Elgar Publishing.

- Coibion, O., Gorodnichenko, Y., & Weber, M. (2020). *Labor markets during the COVID-19 crisis: A preliminary view*. National Bureau of Economic Research.
- Devereux, S., & Sabates-Wheeler, R. (2004). Transformative social protection.
- Dotter, C., & Klasen, S. (2017). *The multidimensional poverty index: Achievements, conceptual and empirical issues* (No. 233). Discussion Papers.
- Dudley Seers, (1969). “The Meaning of Development”, *Eleventh World Conference of the Society for International Development*. Νέο Δελχί.
- Eberhardt, M. (2022). Democracy, growth, heterogeneity, and robustness. *European Economic Review*, 147, 104173.
- Esping-Andersen, G. (1990), *Οι Τρεις Κόσμοι του Καπιταλισμού της Ευημερίας*, Μετάφραση Α. Γολέμη, 2006, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Evans, D., Akmal, M. & Jakiela, P. (2021). Gender gaps in education: The long view 1. *IZA Journal of Development and Migration*, 12(1) - <https://doi.org/10.2478/izajodm-2021-0001>
- Fernández-Alonso, M., & Ortega, M. (2018). Gender and informal social support in Spanish culture. *Research on Ageing and Social Policy*, 6, 118–146.
- Ferraro, A., Cerciello, M., Agovino, M., & Garofalo, A. (2021). Do public policies reduce social exclusion? The role of national and supranational economic tools. *Structural Change and Economic Dynamics*, 57, 165-181.
- Ferrera, M. (1996), *Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη*, Μετάφραση Γ. Χριστοδουλάτος, Μ. Ματσαγγάνης, 1999, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα & Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς.
- Giddens A. (1998). *The Third Way*. London: Polity Press.
- Giddens, A., 2002. *Sociology*. Translated from English by Τσαουση, Δ. Αθήνα: Gutenberg Azmat, G., Güell, M. and Manning, A. (2006). Gender Gaps in Unemployment Rates in OECD Countries. *Journal of Labor Economics*, [online] 24(1), pp.1–37. Available at: <https://doi.org/10.1086/497817>.
- Grasso, M., & Smith, K. (2022). Gender inequalities in political participation and political engagement among young people in Europe: Are young women less politically engaged than young men?. *Politics*, 42(1), 39-57.
- Griggs, D., Stafford-Smith, M., Gaffney, O., Rockström, J., Öhman, M. C., Shyamsundar, P., ... & Noble, I. (2013). Sustainable development goals for people and planet. *Nature*, 495(7441), 305-307.
- Guhan, S. (1994). Social security options for developing countries. *Int'l Lab. Rev.*, 133, 35.

Hoffman, L. W. (1977). Changes in family roles, socialization, and sex differences. *American Psychologist*, 32(8), 644.

Huber, J. (2015). On the origins of gender inequality. In *Handbook on Evolution and Society* (pp. 383-401). Routledge.

Jennings, M. K. (1983). Gender roles and inequalities in political participation: Results from an eight-nation study. *Western Political Quarterly*, 36(3), 364-385.

Kalleberg, A. L. (2018). *Precarious lives: Job insecurity and well-being in rich democracies*. John Wiley & Sons.

Karoui, K., & Feki, R. (2018). Does gender inequality reduce growth and development économique? Evidence for a panel from African countries. *Quality & Quantity*, 52(5), 2055-2061.

Kaufmann, Daniel and Kraay, Aart and Mastruzzi, Massimo, The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues (September 2010). World Bank Policy Research Working Paper No. 5430, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1682130>

Keeley, B. (2015). *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*. OECD Insights. OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264246010-en>

Khayria, K., & Feki, R. (2015). Gender inequality and economic development. *Bus Eco*, 6(180), 2.

Klasen, S., & Lamanna, F. (2009). The impact of gender inequality in education and employment on economic growth: new evidence for a panel of countries. *Feminist economics*, 15(3), 91-132.

Kleven, H., & Landais, C. (2017). Gender inequality and economic development: fertility, education and norms. *Economica*, 84(334), 180-209.

Koehler, G. (2017). The 2030 Agenda and eradicating poverty: New horizons for global social policy?. *Global Social Policy*, 17(2), 210-216.

Koehler, G. (2021). Effects of social protection on social inclusion, social cohesion and nation building. In *Handbook on social protection systems* (pp. 636-646). Edward Elgar Publishing.

Koutronas, E. (2016). Social Protection and Social Development: International Initiatives. *Institutions and Economies*, 133-134.

Lalot, F., Abrams, D., Broadwood, J., Davies Hayon, K., & Platts-Dunn, I. (2022). The social cohesion investment: Communities that invested in integration programmes are showing greater social cohesion in the midst of the COVID-19 pandemic. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 32(3), 536-554.

Leininger, J., Burchi, F., Fiedler, C., Mross, K., Nowack, D., von Schiller, A., ... & Ziaja, S. (2021). *Social cohesion: A new definition and a proposal for its measurement in Africa* (No. 31/2021). Discussion Paper.

Liu, Q. Q., Yu, M., & Wang, X. L. (2015). Poverty reduction within the framework of SDGs and Post-2015 Development Agenda. *Advances in Climate Change Research*, 6(1), 67-73.

Liu, Y., & Xu, Y. (2016). A geographic identification of multidimensional poverty in rural China under the framework of sustainable livelihoods analysis. *Applied Geography*, 73, 62-76.

Loewe, M., Zintl, T., Fritzenkötter, J., Gantner, V., Kaltenbach, R., & Pohl, L. (2020). Community effects of Cash-for-Work programmes in Jordan: Effects on host communities' local economic development, gender roles, and social cohesion. *Bonn: Deutsches Institut für Entwicklungspolitik*.

Loewe, M., & Schüring, E. (2021). Introduction to the Handbook on Social Protection Systems. In *Handbook on social protection systems* (pp. 1-35). Edward Elgar Publishing.

Marmot, M., & Allen, J. (2015). Health priorities and the social determinants of health. *EMHJ-Eastern Mediterranean Health Journal*, 21(9), 671-672.

Marmot, M. (2015). The health gap: the challenge of an unequal world. *The Lancet*, 386(10011), 2442-2444.

Marshall, T.H. (1950). *Citizenship and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.

Massey, A. (2022). Sustainable Development Goals and their Fit with Good Governance. *Global Policy*, 13, 79-85.

Mavrodaris, A., Lafortune, L., & Brayne, C. E. (2022). The future longevity: designing a synergistic approach for healthy ageing, sustainability, and equity. *The Lancet Healthy Longevity*.

Midgley, J. (1994). Defining social development: Historical trends and conceptual formulations. *Social Development Issues*, 16(3), 3-19.

Molyneux, M., Jones, W. N., & Samuels, F. (2016). Can cash transfer programmes have 'transformative' effects?. *The Journal of Development Studies*, 52(8), 1087-1098.

Papaioannou, E., & Siourounis, G. (2008). Democratisation and growth. *The Economic Journal*, 118(532), 1520-1551.

Pförtner, T. K., Pfaff, H., & Elgar, F. J. (2019). The role of welfare state characteristics for health and inequalities in health from a cross-national perspective: a critical research synthesis. *KZfSS Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 71(1), 465-489.

- Purvis, B., Mao, Y., & Robinson, D. (2019). Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability science*, 14(3), 681-695.
- Ranis, G., Stewart, F., & Samman, E. (2006). Human development: beyond the human development index. *Journal of Human Development*, 7(3), 323-358.
- Razavi, A., Erondy, N. A., & Okereke, E. (2020). The Global Health Security Index: what value does it add?. *BMJ Global Health*, 5(4), e002477.
- Richards, D., & Smith, M. J. (2002). *Governance and public policy in the United Kingdom*. Oxford University Press.
- Rubery, J., & Tavora, I. (2020). The Covid-19 crisis and gender equality: risks and opportunities. *Social policy in the European Union: state of play*, 71-96.
- Sabates-Wheeler, R., Wilmink, N., Abdulai, A. G., De Groot, R., & Spadafora, T. (2020). Linking social rights to active citizenship for the most vulnerable: The role of rights and accountability in the ‘making’ and ‘shaping’ of social protection. *The European Journal of Development Research*, 32(1), 129-151.
- Sachs, J. D. (2012). From millennium development goals to sustainable development goals. *The lancet*, 379(9832), 2206-2211.
- Schlozman, K. L., Burns, N., & Verba, S. (1994). Gender and the pathways to participation: The role of resources. *the Journal of Politics*, 56(4), 963-990.
- Sen A., (1982). *Poverty and Famines: an Essay on Entitlements and Deprivation*. Clarendon Press: Oxford.
- Sen, A. (1985). Well-being, agency and freedom: The Dewey lectures 1984. *The journal of philosophy*, 82(4), 169-221.
- Sen Amartya (2000) “A decade of human development” *Journal Of Human Development*, Vol.1, No.1, 2000.
- Shahidi V., F., Siddiqi, A., & Muntaner, C. (2016). Does social policy moderate the impact of unemployment on health? A multilevel analysis of 23 welfare states. *The European Journal of Public Health*, 26(6), 1017-1022.
- Shahidi, F. V., Muntaner, C., Shankardass, K., Quiñonez, C., & Siddiqi, A. (2019). The effect of unemployment benefits on health: A propensity score analysis. *Social Science & Medicine*, 226, 198-206.
- Sieber, S., Orsholits, D., Cheval, B., Ihle, A., Kelly-Irving, M., Delpierre, C., ... & Cullati, S. (2022). Social protection expenditure on health in later life in 20 European countries: Spending more to reduce health inequalities. *Social Science & Medicine*, 292, 114569.
- Solow R.M. (1956): “A Contribution to the Theory of Economic Growth”, *Quarterly Journal of Economics*, τόμος 70: 65-94.

Stanton, E. A. (2007). The human development index: A history. *PERI Working Papers*, 85.

Strupat, C. (2021). Effects of social protection on health. In *Handbook on social protection systems* (pp. 608-620). Edward Elgar Publishing.

[Symeonaki, M.](#) and [Filopoulou, C.](#) (2017), "Quantifying gender distances in education, occupation and employment", *Equality, Diversity and Inclusion*, Vol. 36 No. 4, pp. 340-361. <https://doi.org/10.1108/EDI-11-2016-0106>

Titmuss, R.M. (1971). *The Gift Relationship: From Human Blood to Social Policy*. New York: Vintage.

Todaro M.P. (1998). *Οικονομική του αναπτυσσόμενου κόσμου*. Τόμος 1. Αθήνα: Gutenberg.

Ursula von der Leyen (2019), A Union that strives for more — My agenda for Europe. Political Guidelines for the next European Commission 2019–2024.

van Vuuren, D. P., Zimm, C., Busch, S., Kriegler, E., Leininger, J., Messner, D., ... & Soergel, B. (2022). Defining a sustainable development target space for 2030 and 2050. *One Earth*.

Virk Armit. (2019). Health and development. In *Handbook of social policy and development*. (pp.283-299). Edward Elgar Publishing.

Vlados, Charis & Chatzinikolaou, Dimos, 2021. "Οικονομική Ανάπτυξη Έναντι Οικονομικής Μεγέθυνσης: Η Συμβολή Του Γ. Χατζηκωνσταντίνου Στην Ανάδειξη Και Στον Εμπλουτισμό Της Πολυδιάστατης Και Κρίσιμης Σημασίας Προβληματικής," DUTH Research Papers in Economics 10-2021, Democritus University of Thrace, Department of Economics.

Wilson, R. (2016). Does governance cause growth? Evidence from China. *World Development*, 79, 138-151.

Yeganeh, H. (2021). A cross-national investigation into the effects of religion on gender equality. *International Journal of Sociology and Social Policy*, (ahead-of-print).

Yörük, E., Öker, İ., & Tafoya, G. R. (2022). The four global worlds of welfare capitalism: Institutional, neoliberal, populist and residual welfare state regimes. *Journal of European Social Policy*, 32(2): 119–134. <https://doi.org/10.1177/09589287211050520>

Zhou, Y., & Liu, Y. (2022). The geography of poverty: Review and research prospects. *Journal of Rural Studies*, 93, 408-416.

United Nations Research Institute for Social Development. (2005). Transformative social policy lessons from UNRISD research (UNRISD Research and Policy Brief, 5):1–6.

Ιστοσελίδες στο διαδίκτυο

Human Development Index HDI Definition. Available at: <http://wikiprogress.org/articles/initiatives/human-development-index/> (Πρόσβαση στις 1 Ιουλίου 2022).

Human Development Index (HDI). | Human Development Reports. Available at: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (Πρόσβαση στις 1 Ιουλίου 2022)

Gender Equality Index (EIGE). Available at: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/compare-countries/index/graph> (Πρόσβαση στις 1 Ιουλίου 2022).

Gender Development Index (GDI). Available at: <https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads> (Πρόσβαση στις 1 Ιουλίου 2022).

Βάση δεδομένων δεικτών ΣΒΑ. Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/> (Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2022).

Ελληνική Στατιστική Αρχή για SDGs. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/sdgs> (Πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2022).

Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing/> (Πρόσβαση στις 19 Αυγούστου 2022).

Eurostat. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SPR_EXP_PENS_custom_3230908/default/map?lang=en (Πρόσβαση στις 19 Αυγούστου 2022).

Eurostat. ΓΙΑ SDGs 1. Available at: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion_EU_2015-2020_\(million_people\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion_EU_2015-2020_(million_people).png) (Πρόσβαση 20 Ιουλίου 2022).

Eurostat. Νέοι που δεν έχουν απασχόληση ούτε εκπαίδευση και κατάρτιση ανά φύλο και περιφέρειες NUTS 2. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_ifse_22/default/map?lang=en (Πρόσβαση 19 Αυγούστου 2022).

World Population Ageing. (2017). Available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Highlights.pdf (Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2022)

United Nation. DESA. Ρυθμός ετήσιας μεταβολής πληθυσμού. Διαθέσιμο στο: <https://population.un.org/wpp/Graphs/DemographicProfiles/Line/300> (Πρόσβαση 20 Αυγούστου 2022).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πράσινη βίβλος για την γήρανση. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_191 (Πρόσβαση 20 Αυγούστου 2022).

World Economic Forum. Gender gap report 2022. Available at: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022/> (Πρόσβαση 24 Αυγούστου 2022).

EIGE's Gender Statistics Database. Self-perceived health by sex, age and labour status. Available at: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_hlthmort_hlth_self_gen_hlth_silc_01/map (Πρόσβαση 22 Αυγούστου 2022).

EIGE. Αντίκτυπος βελτίωσης της ισότητας των φύλων στο ΑΕΕ των κρατών μελών το 2050. Διαθέσιμο στο: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefits-gender-equality> (Πρόσβαση 22 Αυγούστου 2022).

EIGE. Πρόβλεψη κατά κεφαλήν ΑΕΠ από μείωση χάσματος ποσοστού δραστηριότητας. Διαθέσιμο στο: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefits-gender-equality> (Πρόσβαση 22 Αυγούστου 2022).

ILO. Flagship report details the effects of the COVID-19 crisis on the world of work. Available at: https://www.ilo.org/global/research/globalreports/weso/trends2022/WCMS_834081/1_ang--en/index.htm (Πρόσβαση 19 Αυγούστου 2022).

EIGE. Η ενσωμάτωση της φυλετικής διάστασης. Διαθέσιμο στο: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming> (Πρόσβαση 23 Αυγούστου 2022).

Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο. Έκθεση 10/21. Διαθέσιμο στο: <https://www.eca.europa.eu/el/Pages/DocItem.aspx?did=58678> (Πρόσβαση 26 Αυγούστου 2022).

Worldwide Governance Indicators. Available at: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home> (Πρόσβαση 24 Αυγούστου 2022).

Eurostat. Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Poverty_and_social_exclusion (Πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2022).

Eurostat. Έκθεση για την επίτευξη των ΣΒΑ-2022. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/14665254/KS-09-22-019-EN-N.pdf/2edccd6a-c90d-e2ed-ccda-7e3419c7c271?t=1654253664613> (Πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2022).

